

Riksdagens protokoll

Nr 132

24 november 1971

Debatter m. m.

Onsdagen den 24 november

Ökat inslag av personval i valsyste- met m. m.	5
En översyn av ordningen för val till riksdagen	12
Ändrad valkretsindelning i Malmöhus län	15
Fördelning inom parti av utjämningsmandat vid riksdagsval	28
Den gemensamma valdagen m. m.	29
Meddelande ang. kammarens sammanträden	53
Godkännande av Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, m. m.	53
Utvidgad ersättningsrätt enligt lagen om allmän försäkring	55
Pension m. m. åt föreståndaren för Tessininstitutet Gunnar W. Lundberg	63
Utbildningen av läkare och sjuksköterskor m. fl. vårdpersonal	67
Undervisning av invandrare m. m.	72
Tillsynen över oljelagringen, m. m.	77
Miljövården m. m.	85
Utredning angående ett gemensamt lönepolitiskt handlande	96
Avveckling av ortsgupperingen av de statsanställdas löner	102
Arbetsmarknadspolitiken	107
Interpellationer av:	
herr Nygren (s) ang. registreringen av studier vid universiteten	116
herr Carlström (fp) ang. de samhällsekonomiska fördelarna med järnvägstrafik, m. m.	117
Meddelande ang. enkla frågor av:	
fröken Andersson i Stockholm (c) ang. praktikplatser för skolungdom vid statliga verk	119
herr Berndtson i Linköping (vpk) ang. servicen vid järnvägsstationer kring veckosluten	119

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 24 november

Konstitutionsutskottets betänkanden

Nr 54 om ökat inslag av personval i valsyste- met m. m.	5
Nr 55 om en översyn av ordningen för val till riksdagen	12

Nr 56 om valstatistiska undersökningar angående majoritetsval	
Nr 57 om ändrad valkretsindelning i Malmöhus län	15
Nr 58 ang. fördelning inom parti av utjämningsmandat vid riksdagsval	15
Nr 59 om ändrat kommunalvals-system	28
Nr 60 ang. mandatberäkningen vid val till landsting och kommunfullmäktige	29
Nr 65 ang. den gemensamma valdagen m. m.	29
Nr 66 om den enskildes rättsskydd inom förvaltningen	53

Lagutskottets betänkande

Nr 21 ang. påföljden av utebliven likvid vid el-leverans	53
--	----

Utrikesutskottets betänkanden

Nr 13 ang. godkännande av Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, m. m.	53
Nr 14 ang. ändring i lagen med vissa bestämmelser om immunitet och privilegier m. m.	55

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

Nr 39 ang. samordningen av statliga pensioner till änkor, m. m.	55
Nr 40 ang. det kommunala bostadstillägget till pensionärer	55
Nr 41 om utvidgad ersättningsrätt enligt lagen om allmän försäkring	55

Socialutskottets betänkanden

Nr 40 om smärtlindring vid förlossning	63
Nr 41 ang. ändring i lagen om socialhjälp	63

Kulturutskottets betänkande

Nr 27 om pension m. m. åt föreståndaren för Tessininstitutet Gunnar W. Lundberg	63
---	----

Utbildningsutskottets betänkanden

Nr 24 ang. utbildningen av läkare och sjuksköterskor m. fl. vårdpersonal	67
Nr 25 ang. lärarbehörighet för socionomer	72
Nr 26 ang. utbildning av sjukgymnaster och arbetsterapeuter	72
Nr 27 ang. statsbidraget till lanthushållsskolor	72
Nr 28 ang. undervisning av invandrare m. m.	72
Nr 29 ang. ökat medinflytande för vissa studerande m. m.	76

Jordbruksutskottets betänkanden

Nr 53 ang. tillsynen över oljelagringen, m. m.	77
Nr 60 ang. ändring i lagen om förlängning av tiden för vissa servitut, m. m.	85
Nr 62 ang. miljövården m. m.	85

Inrikesutskottets betänkanden

Nr 31 om utredning angående ett gemensamt lönepolitiskt handlande	96
Nr 32 om avveckling av ortsgupperingen av de statsanställdas löner	102
Nr 33 ang. arbetsmarknadspolitiken	107

Nr 132
år 1971

Onsdagen den 24 november

Kl. 10.00

- § 1 Justerades protokollet för den 16 innevarande månad.
- § 2 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts proposition nr 181 till konstitutionsutskottet.
- § 3 Föredrogs och hänvisades motionerna
nr 1569–1577 till näringsutskottet,
nr 1578 till utbildningsutskottet,
nr 1579–1581 till skatteutskottet,
nr 1582 och 1583 till utrikesutskottet,
nr 1584 såvitt avsåg förbud mot export av krigsmateriel till utrikesutskottet och i övrigt till näringsutskottet,
nr 1585 till utrikesutskottet,
nr 1586 och 1587 till skatteutskottet,
nr 1588–1592 till trafikutskottet,
nr 1593 till jordbruksutskottet,
nr 1594–1600 till näringsutskottet,
nr 1601 såvitt avsåg skattefrågor till skatteutskottet och i övrigt till näringsutskottet,
nr 1602 punkten 1 till näringsutskottet och punkten 2 till skatteutskottet,
nr 1603 såvitt avsåg hemställan i Kungl. Maj:ts proposition nr 166 punkten 1 till näringsutskottet och punkten 2 till skatteutskottet,
nr 1604–1606 till näringsutskottet,
nr 1607 och 1608 till skatteutskottet,
nr 1609–1612 till civilutskottet,
nr 1613 och 1614 till näringsutskottet samt
nr 1615 och 1616 till justitieutskottet.
- § 4 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen nr 216.

§ 5 Ökat inslag av personval i valsystemet m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 54 i anledning av motioner om ökat inslag av personval i valsystemet m. m.

I detta betänkande behandlades

motionen 1971:86 av herr Helén m. fl. (fp), vari yrkats i *punkt 1* att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde att grundlagberedningen fick i uppdrag att så snabbt som möjligt lägga fram alternativa förslag till hur personvalsmomentet i det svenska valsättet kunde öka samt i *punkt 2* att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde att grundlagberedningen fick i uppdrag att så snabbt som möjligt publicera undersökningar

Onsdagen den
24 november 1971

*Ökat inslag av personval i valsystemet
m. m.*

av hur de politiska partierna nominerade sina kandidater inför riksdagsvalen,

motionen 1971:114 av herr Bohman m. fl. (m), såvitt avsåg hemställan punkt 1, samt

motionen 1971:559 av herr Wijkman och fru Mogård (m).

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avslå motionerna

- 1) 1971:86 såvitt avsåg hemställan punkterna 1 och 2,
- 2) 1971:114 såvitt avsåg hemställan punkt 1 samt
- 3) 1971:559.

Reservation hade avgivits av herrar Ahlmark (fp) och Molin (fp), vilka ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motion 1971:86 såvitt avsåg hemställan punkterna 1 och 2 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde, att en särskild utredning tillsattes med uppgift att pröva möjligheterna och lägga fram förslag till ett starkare personvalsinslag i valsystemet.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! I de svenska allmänna valen i dag kan man välja mellan partier men i stort sett *inte* mellan kandidater inom ett och samma parti. Väljarna får alltså inte effektivt påverka vilka personer som partierna och de själva skall representeras av.

Det finns vissa möjligheter. Framför allt när ett parti går ut med flera listor i ett och samma val och en och samma valkrets är det ibland möjligt att påverka vilka personer som kommer in i riksdag, landsting och kommunfullmäktige. Men i regel har partierna *en* lista var. Och ibland när man har två eller flera är de ändå konstruerade på ett sådant sätt att utgången är ganska given. Möjligheten att stryka namn på listor och skriva dit nya finns, men vi vet alla att det är praktiskt taget omöjligt att den vägen påverka personvalen.

Det är alltså partierna själva i sina nomineringar som i praktiken i de flesta fall avgör den turordning som kandidaterna väljs i. Allmänhetens roll blir att bestämma *hur många* mandat ett parti skall ha men däremot inte vilka personer som skall utses.

För oss liberaler är den ordningen långtifrån tillfredsställande. Vi vill öka möjligheten till personval i det svenska valsättet. Med personval menar vi alltså att väljarna skall få ett ökat inflytande på vilka personer som får förtroendeuppdrag efter att man bestämt sig för vilket parti man vill stödja. Majoritetsval i enmansvalkretsar, som i t. ex. England, innebär inte personval i rimlig mening. Man röstar ju främst på parti – och bör göra det – men man har ingen möjlighet att välja mellan flera kandidater *inom ett och samma parti*.

I ett proportionellt system finns det däremot olika möjligheter. Man kan numrera kandidaterna i den ordning man vill ha dem invalda. Man kan kryssa för den eller de kandidater man främst vill stödja. Man kan genomföra ett system – som något påminner om det västtyska – med exakt proportionalitet men också med konkurrens i små valkretsar,

kanske enmansvalkretsar, mellan kandidater inom ett och samma parti.

Men svårigheten att konstruera ett personvalssystem som inte får olämpliga konsekvenser är ändå mycket stor. Det kan vi se utav de utländska exemplen. Och därför menar folkpartiet att en utredning bör lägga fram alternativa, tänkbara modeller utan att från början binda sig för någon av dem. Man skall alltså skissera konkreta möjligheter för ökat personval inom ramen för nuvarande valsätt eller med ett helt nytt valsätt, som självfallet också måste vara proportionellt. Först med sådana modeller kan debatten få en sådan näring att vi kan fördjupa den och närma oss en framtida lösning.

Såvitt jag vet kommer grundlagberedningen *inte* att lägga fram de modeller till ökat personval som folkpartiet begär i sin närdemokratimotion. Inte heller lär man föreslå sådana ändringar i valsystemet att det blir mer av personval. Man har – av olika skäl – inte lyckats nå särskilt långt. En del är förklarligt, eftersom svårigheterna är betydande.

Men därför är det också viktigt att en ny utredning får ta hand om själva personvalsfrågan och också granska hur nomineringarna går till inom partierna. Den kan då koncentrera sig på att lägga fram sådana här modeller och försöka forcera de svårigheter som finns. Det är en sådan utredning som folkpartiet begär.

Utskottet vill avvakta grundlagberedningens betänkande. Men det framgick alldeles tydligt av utskottets överläggningar, där flera ledamöter av grundlagberedningen var med, att några viktiga resultat kommer man inte att få fram den här gången. Den som därför är verkligt intresserad av mer av personval i valsättet bör redan nu stödja kravet på en ny utredning med de uppgifter som vi skisserar för den. Det duger inte längre att bara *prata* om personval. Vi måste komma vidare.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Låt mig som en av motionärerna i de här mycket viktiga frågorna säga några ord. Avsikten med motionen 559, väckt av fru Mogård och mig, har varit att försöka påskynda arbetet inom grundlagberedningen när det gäller förslag till ökat personvalsmoment i vårt valsystem. Vi har i detta sammanhang även tagit upp frågan om nomineringsprocesserna inom de olika partierna.

Vi har sett det som mycket angeläget att det svenska valsystemet snarast utvecklas i riktning mot större demokrati, dvs. på sådant sätt att väljarna har reella möjligheter att ta ställning mellan olika kandidater. Det nuvarande valsystemet har, som herr Ahlmark har påpekat, snarast karaktären av partival, dvs. möjligheterna att som väljare påverka vilka personer som skall representera vederbörande i kammaren är praktiskt taget obefintliga. Strykningar och rätt att föra upp nya namn existerar visserligen, men skall en sådan aktivitet krönas med framgång måste den vara organiserad, och detta stupar oftast på praktiska svårigheter.

Samma sak gäller i stor utsträckning om väljarnas möjligheter att påverka vallistornas sammansättning. Förhållandena varierar visserligen inom och mellan partierna, men i stort får man säga att det är mycket få människor, endast en liten andel av medlemmarna i varje parti, som i

Onsdagen den
24 november 1971

*Ökat inslag av personval i valsystemet
m. m.*

praktiken har något inflytande över sammansättningen av och rangordningen på respektive lista.

Det är något för mig djupt otillfredsställande i systemet att möjligheterna att påverka vem som väljs är så små. Det förutsätts ju i alla sammanhang att riksdagens ledamöter skall ha väl utbyggda kontakter med väljarna. En konsekvens av ett sådant resonemang måste väl då vara att väljarna stimuleras till kontakter likaväl som att vi ledamöter genom valsättets utformning förmås till större aktiviteter gentemot våra väljare. Vi har under senare år kunnat iakttaga hur allt flera grupper i vårt land uttalat stark kritik mot den representativa demokratin. Denna kritik har i många fall varit överdriven, men åtskilliga har menat – och det med all rätt – att det inte räcker att lägga sin röst vart tredje år och därefter lämna alla avgöranden åt politikerna. Kraven på ökat inflytande mellan valen – såväl rikspolitiskt som i de mera näraliggande kommunala frågorna – växer sig allt starkare. Dessa krav måste självfallet besvaras av politikerna. Det måste innebära förändringar i vårt sätt att arbeta. Det måste innebära förbättringar i vårt valsystem. Det bör också ge människorna större möjligheter till direktinflytande i enskilda frågor – exempelvis genom folkomröstningar.

Som ett genomgående drag i alla dessa spörsmål om hur vi skall förbättra och därmed förstärka demokratin finns kravet på bättre kontakter mellan politiker och allmänhet. För oss motionärer framstår det som självklart att utbyggda kontakter förutsätter ökat personvalsmoment i valsystemet. Det måste finnas en press på oss folkvalda att kontinuerligt gå ut på fältet, liksom det måste existera praktiska möjligheter för väljarna att välja mellan olika personer.

I klämman på motionen 559 yrkas att grundlagberedningen får i uppdrag att före nästa val lägga fram förslag till ökat personvalsinslag i valsystemet. Detta för att vi icke senare än 1976 skall kunna tillämpa ett sådant bättre valsystem. Vidare föreslås att partiernas nomineringsprocesser offentligen redovisas.

Bägge dessa önskemål skall enligt utskottet infrias inom det närmaste halvåret. Grundlagberedningen har enligt utskottet för avsikt att dels offentliggöra nomineringarna inför 1970 års val, vilket vi med tillfredsställelse konstaterar, dels framlägga vissa förslag i personvalsfrågan under nästa halvår. Det är nu min förhoppning att de förslag som beredningen avser presentera också kommer att leda till resultat i form av beslut i denna kammare.

Herr Ahlmarks reservation har ungefär samma inriktning som det jag här har sagt. Jag tror emellertid att i det här läget en utredning ytterligare skulle fördröja arbetet, och jag emotser i stället de förslag som grundlagberedningen kommer med under nästa halvår för att alltså kammaren skall ha möjlighet att fatta beslut före 1973 års val. Det framstår som nödvändigt att arbetet med dessa frågor mycket snabbt avslutas. Ett ökat personvalsmoment i valsystemet är nämligen en av förutsättningarna för att demokratin skall kunna försvaras, förbättras och fördjupas.

Onsdagen den
24 november 1971

Ökat inslag av personval i valsystemet m. m.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Personval *inom* partierna kommer väl alltid att bli något av en halvmesyr. Det är klart att en halvmesyr är bättre än ingenting alls, så det finns all anledning att stödja reservanterna. Jag skall återkomma till det.

Men om man verkligen menar allvar med talet om personval, så måste man nog arbeta för att få ett helt nytt valsystem, där det blir möjligt för en och samma person att rösta på representanter för skilda partier. Då först har personvalsiden slagit igenom. Det innebär att man bryter det strikta röstande efter parti som vi nu har och som naturligtvis har vissa fördelar men som ur de aspekter vi nu anlägger är olyckligt.

Jag skall ta ett exempel, som jag tror är belysande, särskilt vid kommunalval, där personkännedomen i stort sett är större än vid riksdagsvalen. Det finns säkert människor som säger: Den är en mycket bra person, och den är också en mycket bra person, men de står på skilda listor, och jag kan alltså inte rösta in bägge. Dessa båda är i stort sett de enda som jag har förtroende för i den här kommunen, men jag kan bara välja en av dem. Ytterligare en nackdel är att om jag röstar på den ena så röstar jag samtidigt in flera som jag tycker är fullständigt odugliga för uppdraget.

Det är så vi röstar för närvarande i detta land. Om det skall bli ett verkligt personval, skall man ha ett valsystem med alla kandidater på en och samma valsegel, kanske ordnade partivis, och där väljaren måste markera varje person som han vill rösta på. Det skulle också förutsätta litet större aktivitet från väljaren. Kunde vi få det dithän, så hade vi fått ett personval, annars blir det litet grand av en skenfäktning.

Men detta hindrar inte att man bör göra allt som göras kan för att öka inslaget av personval inom partierna och att göra nomineringsförfarandet mera demokratiskt. Den svaga länken i vår demokrati är väl ändå nomineringsförfarandet. Även om man inom alla partier gör så gott man kan för att göra nomineringen så demokratisk som möjligt, så har man inte hunnit långt, och det är svårt att se hur man skall kunna komma mycket längre.

Först med den modell som jag har förespråkade skulle man få ett personval som är värt namnet. Man bör ändå göra vad som göras kan, och därför ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! I vad som allmänt här sagts om vikten av att minska klyftan mellan väljarna och deras representanter bl. a. i riksdagen kan jag helhjärtat instämma. Moderata samlingspartiet har på sitt program att vidga möjligheterna till personval, och dess representanter i konstitutionsutskottet och grundlagberedningen kommer att arbeta och arbetar i dessa syften.

Därför följer emellertid inte att vi är beredda att stödja reservationen. Om några månader kommer ju grundlagberedningen med sitt stora förslag. Då blir det tillfälle att sätta in frågan i rätt sammanhang i den allmänna debatten — i dess sammanhang med övriga reformer, tilltänkta eller enbart skisserade.

Onsdagen den
24 november 1971

Ökat inslag av personval i valsystemet m.m.

Det gör som sagt att reservationen inte kan stödjas i nuvarande läge. För att inte något missförstånd om moderaternas ställning skall uppstå på grund härav har jag velat begära ordet och nämna detta.

Utan att ge mig in på några spådomar kan jag därtill lägga att det säkerligen kommer att framgå av grundlagberedningens betänkande att i varje fall de moderata representanterna och centerpartiets representanter är mer intresserade – i varje fall inte mindre – av personval än övriga partiets representanter i grundlagberedningen.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! I överensstämmelse med sina direktiv arbetar grundlagberedningen med frågan om personmomentet i valen. Den har låtit göra undersökningar om kandidatnomineringar. Det kommer att publiceras en studie som utgör ett komplement till de undersökningar som Lars Sköld på sin tid utförde åt författningsutredningen. Men innan grundlagberedningen har hunnit publicera sina undersökningar och överväganden begär man nu från folkpartihåll att riksdagen skall skriva till Kungl. Maj:t och begära en särskild utredning för att pröva möjligheterna att lägga fram förslag till starkare personvalsinslag i valsystemet.

Det betyder att man under en tid skulle få två parallellt arbetande utredningar. Dels skulle grundlagberedningen avsluta sitt arbete, dels skulle den nya utredningen börja sin verksamhet. Det är ändå en orimlig utredningssituation. Innan man överväger om en ny utredningen skall komma till stånd bör man avvakta grundlagberedningens förslag där som herr Hernelius med rätta påpekade denna sak sätts in i sitt större sammanhang.

Vad grundlagberedningen kommer att föreslå får vi ju ta del av så småningom, men det är alldeles uppenbart att frågan om personval är utomordentligt svår. På den punkten ger jag herr Ahlmark helt rätt. På ett sådant valsystém måste man ställa vissa krav som är svåra att förverkliga. Det skall vara så enkelt att väljarna begriper det. Det får inte avsevärt försinka sammanräkningen. Det får inte konstrueras på ett sådant sätt att endast de som tar avstånd från partiernas officiella rangordning på listan bestämmer vilka som skall sättas in i riksdagen. Framför allt får det inte premiera politiskt ovidkommande förhållanden. Sålunda bör det inte gynna vare sig "kändisskap" från andra områden eller goda ekonomiska möjligheter till personlig propaganda eller dessa båda faktorer i förening.

Då vi säkert får anledning att återkomma till en diskussion på denna punkt kan jag nu nöja mig med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Anders Wijkman började med att säga att han motsåg förslagen från grundlagberedningen med väldigt stort intresse. Jag tror inte att han efter Hilding Johanssons anförande har samma förhoppningar som han hade för tio minuter sedan.

Det är ju alldeles uppenbart att grundlagberedningen inte kommer att lägga fram konkreta modeller för personval som kan föra debatten framåt. Det är det som vi i folkpartiet tycker är viktigt. Det räcker inte

att bara fortsätta att prata om personal utan det gäller nu att få mer stoff i debatten, förslag som gör det möjligt att komma framåt i frågan. Grundlagberedningen har alltså inte tänkt sig att lägga fram de här modellerna, och Hilding Johansson antydde också indirekt detta i sitt anförande.

Det innebär, efter vad jag kan finna, ett sakligt stöd för reservationen, även om Hilding Johansson inte drog den slutsatsen själv; vi måste få en ny utredning som lägger fram de här modellerna. Om den gamla utredningen på grund av sin arbetsbörda – den arbetar ju på ett mycket brett fält – inte tillräckligt mycket har lyckats tränga in i personalfrågan, kan man mycket väl tänka sig att en särskild utredning tillsättes som bara sysslar med den här frågan.

Vi skall komma ihåg att det finns många hot mot ökat personval i den svenska debatten just nu. Valtekniska utredningen har varit ett av de hoten. För ett år sedan förde den fram förslag om ett system som innebar att valsedlarna skulle ersättas med hålkort där inga personer skulle nämnas vid namn. Man skulle bara ha partibeteckningen och ett nummer på valsedlarna. Sedan skulle väljarna få leta reda på vad nummret på valsedeln betydde, vilka kandidater som fanns på listan etc. Det skulle man få leta efter i annonser, broschyrer och på annat sätt.

Ett sådant förslag är naturligtvis ett dråpslag mot varje tanke på fördjupat personval. Att t. o. m. ta bort kandidaternas namn från valsedlarna vore att definitivt slå fast att man inte tänker sig några personval i Sverige. Vad reservationen strävar efter är en utveckling i motsatt riktning, mot ökat och inte minskat personval.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Eftersom herr Ahlmark och jag brukar ha så olika uppfattningar kanske jag kan få begagna tillfället att konstatera att på en punkt har vi samma uppfattning; den tanke som lanserades om att man inte skulle ha namn på valsedlarna tycker även jag är felaktig. Men detta förslag har inte heller lagts fram av valtekniska utredningen i det betänkande som den nu har avgivit.

Sedan är vi naturligtvis alla överens om att man skall ha så goda kontakter som möjligt mellan väljare och valda, men det förutsätter inte att man introducerar ett personalvalssystem av den ena eller andra modellen.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Ahlmark och Molin, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ahlmark begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkande nr 54 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Ahlmark och Molin.

Nr 132

Onsdagen den
24 november 1971

*En översyn av ord-
ningen för val till
riksdagen*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ahlmark begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	252
Nej	—	52
Avstår	—	3

Punkterna 2 och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 6 En översyn av ordningen för val till riksdagen

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 55 i anledning av motion om en översyn av ordningen för val till riksdagen.

I detta betänkande behandlades motionen 1971:533 av herr Hermansson i Stockholm m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen skulle uttala sig för en översyn av valordningen i enlighet med denna motion samt i skrivelse till grundlagberedningen hemställa om förslag härom.

Motionen upptog frågan om borttagande av den spärregel som utestängde partier som fått mindre än fyra procent av rösterna att delta i mandatfördelningen.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1971:533.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk):

Herr talman! Redan innan den nya valordningen beslutades uttalades stor tveksamhet inför ett system, som innebär att några få röster kan avgöra om ett parti blir orepresenterat i riksdagen eller erhåller minst 14 mandat. Tveksamheten kom också till uttryck inför det första val där denna ordning tillämpades, nämligen 1970 års val.

I vpk-motionen 533 påpekas att närmare 5 miljoner deltog i 1970 års val. Ett parti som eventuellt stannar omedelbart under 4 procent och blir helt utan riksdagsmandat kan alltså representera i runt tal 200 000 väljare. Skulle flera partier komma upp till men ej över 4 procent blir antalet väljare utan riksdagsrepresentation ännu större. På grund av denna spärregel kan ifrågasättas om inte en försämring skett även i förhållande till tidigare orättvisa valordning.

Genom sin historik över gällande bestämmelser och deras tillkomst återspeglar också utskottet den tveksamhet inför spärregeln som varit rådande. Utskottet finner likväl valsystemet "innebära en väsentligt mera rättvis och därmed från principiellt demokratiska synpunkter mera tillfredsställande ordning än den tidigare gällande". Man finner därför

inte "anledning att nu aktualisera en omprövning av den huvudprincip för det nuvarande valsystemet som den s. k. fyraprocentsspärren utgör".

Det framgår inte om utskottet anser det "principiellt tillfredsställande" med ett valsystem som kan medföra att hundratusentals väljare blir orepresenterade. Jag anser det icke principiellt tillfredsställande; det motverkar väljarnas röstning efter åsikt. De kan nämligen avstå från att rösta på ett parti som motsvarar deras åsikter, därför att partiet i fråga matematiskt anses utan chans att passera spärren, eller också rösta på ett parti för att detta parti skall klara spärren, trots att partiet inte motsvarar deras åsikter.

I konstitutionsutskottets betänkande erinras också om kommunalvalskommitténs betänkande, som just nu remissbehandlas. Där förordas fyraprocentsspärr även vid valen till landsting och kommunfullmäktige. Om nu utskottet anser detta vara ett skäl mot att slopa spärren vid riksdagsval, kan det förtjäna att uppmärksammas vad utredningen om den kommunala demokratin anfört i sitt yttrande över kommunalvalskommitténs betänkande. Man säger bl. a.: "Utredningen vill sätta i fråga om en generell småpartispärr på 4 procent är befogad på det kommunala planet." Och man underbygger sitt resonemang med att bl. a. ta upp frågan om hur spärren kan komma att inverka på väljarnas uppfattning om möjligheterna att påverka de kommunala besluten, liksom det faktum att en spärr på 4 procent vid 1970 års val skulle ha medfört att partier som i dag är representerade i fullmäktige hade spärrats ut.

Att använda kommunalvalskommitténs betänkande som stöd för att bibehålla spärren i riksdagsval är enligt min mening föga välbetänkt. Däremot torde ett bibehållande av nuvarande ordning vid riksdagsval komma att åberopas som stöd för införande av en ordning vid kommunala val som medför ökade orättvisor.

Vi har menat att starka skäl föreligger för att redan nu ta upp valordningen till prövning. Då det av formella skäl inte är möjligt att riksdagen direkt till grundlagberedningen hemställer om förslag, ber jag att få framställa följande yrkande: att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t *dels* uttala sig för en omprövning av den s. k. fyraprocentregeln vid val till riksdagen, *dels* hemställa om uppdrag till grundlagberedningen att framlägga förslag i enlighet härmed.

Herr PETERSSON i Visby (s):

Herr talman! Frågan om spärrarna vid valen – 4 respektive 12 procent – hade man ju att brottas med när man tog den partiella författningsreformen. Även andra frågor var föremål för omfattande överläggningar, bl. a. frågan om man skulle ha en annan form av sammanräkning av rösterna för att på det sättet få fram vilka som skulle företräda folket i enkammaren. Men efter de här mycket långvariga förhandlingarna kom man ändå fram till det valsystem och den sammanräkning som vi nu har.

Och det finns en bakgrund som jag tror att man bör beakta. Först och främst har vi väldigt ojämna valkretsar vad det gäller mandatantal, och om man ger sig på att försöka förändra dessa, så kan bara förändringen av valkretsarna innebära att valutslaget vid en sammanräkning blir annorlunda, därför att man kan aldrig få ut 100 procents rättvisa – det blir alltid

Onsdagen den
24 november 1971

*En översyn av ord-
ningen för val till
riksdagen*

röster över sedan mandaten har blivit fördelade, som inte kan tillgodoräknas ett parti.

Det var därför som man fann att man skulle kunna använda sig av riksproportionaliteten. Vi har de 310 direktvalda, vi har 40 i en rikspott. Men man hade också den uppfattningen att införandet av denna möjlighet till en ökad proportionalitet inte bör leda till alltför stor söndersplittring av det politiska livet i riksdagen, ty om splittringen blir för stor kan det medföra att man praktiskt taget icke kan handla. Där har vi nu ett utomordentligt exempel, om vi går tillbaka till Weimarrepubliken. Weimarförfattningen var kanske en av de finaste författningar som har funnits, men det visade sig att den var så fin att den i sig själv kunde medverka till att slå sönder demokratin.

Detta är alltså bakgrunden i den här frågan.

Jag skulle också vilja erinra om att – det har sagts här förut och det kommer väl att sägas igen – detta var en politisk överenskommelse som träffades, och det finns ingen anledning att nu ta upp den frågan till omprövning. Man bör i alla fall avvakta – om man skall börja diskutera den – till dess att den partiella författningsreformen har undanröjts på det sättet att vi har fått en helt ny författning här i landet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan, vilket samtidigt givetvis innebär avslag på det yrkande som herr Berndtson i Linköping här har framställt.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk):

Herr talman! Det talas mycket om nödvändigheten av att ha ett valsysteem som motverkar uppsplittring på många partier. Man kan då ifrågasätta om det i så fall är genom spärren, som hindrar stora väljargrupper att bli företrädda i riksdagen, detta skall åstadkommas.

Herr Pettersson i Visby talar också om behovet av stabilt underlag för regeringsarbetet och gör t. o. m historiska paralleller. Det må kanske anses vara något av en ödets ironi att vi just nu har en minoritetsregering i vårt land, trots att fyraprocentsspärren tillämpades i 1970 års val. Och nog är det väl ändå märkligt att utskottet inte ens är berett att tänka sig en sänkning av spärren, trots att varje procent motsvarar närmare 50 000 väljare. Man vill heller inte pröva åtgärder för att minska tröskeeffekterna – man vill ha kvar den giljotinspärr som nu finns vid 4 procent.

Vad vi motionärer har begärt är en omprövning av fyraprocentregeln och att grundlagberedningen skall framlägga förslag rörande valordningens utformning i fortsättningen. Och naturligtvis bör man kunna finna former som inte har de nuvarande ogynnsamma effekterna för stora väljargrupper. Detta menar jag är mera angeläget än att överföra orättvisorna också till landstings- och kommunalval.

Slutligen noterar jag att det i konstitutionsutskottets utlåtande nr 20 år 1968 fanns reservationer från centerparti- och folkpartihåll, och det uttalades också inför förra årets val viss tveksamhet från det hållet över spärrens effekt. Jag frågar mig: Varför är det så tyst i denna fråga från centern och folkpartiet i dag?

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels det av herr Berndtson i Linköping under överläggningen framställda yrkandet i anslutning till motionen nr 533, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson i Linköping begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 55 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit det av herr Berndtson i Linköping under överläggningen framställda yrkandet i anslutning till motionen nr 533.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson i Linköping begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	273
Nej	—	15
Avstår	—	18

§ 7 Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 56 i anledning av motion om valstatistiska undersökningar angående majoritetsval.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8 Ändrad valkretsindelning i Malmöhus län

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 57 i anledning av motioner om ändrad valkretsindelning i Malmöhus län.

I detta betänkande behandlades

motionen 1971:531 av herr Fiskesjö m. fl. (c), vari hemställdes att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag om ändrad valkretsindelning för Malmöhus län samt

motionen 1971:551 av fru Sundberg m. fl. (m), vari yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om att grundlagberedningen med förtur skulle framlägga förslag om ändrad valkretsindelning i Malmöhus län.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionerna 1971:531 och 1971:551.

Reservation hade avgivits av herrar Larsson i Luttra (c), Hernelius (m), Boo (c), Werner i Malmö (m) och Fiskesjö (c), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:531 och i anledning av

*Ändrad valkrets-
indelning i
Malmöhus län*

motionen 1971:551 beslutade att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag om ändrad valkretsindelning för Malmöhus län.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herrar Nelander (fp) och Norrby i Åkersberga (fp).

Herr FISKESJÖ (c):

Herr talman! När riksdagen 1968 och 1969 fattade beslut om de vittgående reformer som bl. a. innebar att tvåkammerssystemet avskaffades och ersattes av ett enkammersystem lämnade man frågan om valkretsindelningen därhän. Den valkretsindelning som tidigare funnits för valen till andra kammaren överfördes att gälla för valen till den nya enkammarriksdagen. Man kunde, menade man den gången, skjuta hela den besvärliga frågan om valkretsindelningen åt sidan med motiveringen att valkretsindelningen genom det nya system med utjämningsmandat, som man också beslutade om, inte längre skulle få någon betydelse för den totala mandatfördelningen mellan de konkurrerande partierna. Genom utjämningsmandaten tillförsäkrades de partier som kom över fyraprocentsspärren en rättvis proportionell andel av mandaten oavsett hur valutslaget blev i de enskilda valkretsarna. Men detta innebär inte att valkretsindelningen blivit betydelslös. Riksdagsvalen sker alltfört valkretsvis, bl. a. så till vida att kandidatnomineringen görs valkretsvis och att samtliga mandat, såväl valkretsmandat som utjämningsmandat, besätts med namn från de valsedlar som partierna gått fram med i de olika valkretsarna.

Valkretsindelningen har stor betydelse för de politiska partiernas regionala organisation och arbete. Det är för partierna naturligt och för själva kandidatnomineringsprocessen nödvändigt att anpassa partiarbetet efter de geografiska gränser som valkretsindelningen drar upp. Det är också naturligt att de politiska partiernas regionala organisation spänner över ett geografiskt sammanhängande område. I de flesta fall uppstår härvidlag inga svårigheter, eftersom huvudprincipen för valkretsindelningen är att valkretsarna utgör geografiskt sammanhängande områden.

I ett fall, som tagits upp i motionerna 531 och 551, gäller dock inte detta. I Malmöhus län är fyra kommuner utbrutna ur länet i övrigt och bildar tillsammans en valkrets, och det som blir kvar av länet bildar en annan.

Detta har väl alltid varit en konstig ordning, och de kommunsammanslagningar som följt och följer av kommunindelningsreformen har inte gjort den nu gällande ordningen mindre besynnerlig.

Kommunreformen har medfört en kraftig expansion av de kommuner som ingår i fyrstadskretsen, vilket i sin tur innebär, att även den s. k. länsvalkretsen blivit synnerligen märklig till sin geografiska sträckning. Den löper som en ringlande serpentin ut och in kring fyrstadskretsens olika delar och påminner osökt om de valkretsar i USA som under skiftande makthavare varit utsatta för en hänsynslös gerrymandering.

Till detta kommer att inte heller länsvalkretsen längre är geografiskt sammanhängande, eftersom Höganäsblocket är spärrat från den övriga

Onsdagen den
24 november 1971

*Ändrad valkrets-
indelning i
Malmöhus län*

länsvalkretsen genom Helsingborgsblocket som tillhör fyrstadskretsen.

Hur man än betraktar valkretsindelningen i Malmöhus län tror jag att man måste hålla med om att den helt allmänt är underlig, att den är obegriplig för gemene man, att den strider mot de principer som vi i övrigt tillämpar i det här landet och att den försvårar partiernas arbete på regional nivå. Alla jag talat med i denna fråga har också hållit med om detta.

Fördenskull är det för mig mycket förvånande att utskottsmajoriteten inte velat vara med om en snar reform. Det har av skrivningarna att döma tydligen varit synnerligen besvärligt att finna några skäl för avslagsyrkandet. De skäl som anförs är nämligen ungefär lika besynnerliga som den nu gällande valkretsindelningen i Malmöhus län.

I det särskilda yttrande varmed folkpartiets ledamöter i utskottet försöker ytterligare motivera varför de stannat för ett avslag anförs dels att frågan huruvida Malmö skall ingå i landstinget eller ej ännu inte är avgjord, dels att grundlagberedningens ställningstagande till valkretsindelningen bör avvaktas.

Frågan om Malmös inträde i landstinget har inte något som helst med valkretsindelningen för riksdagsval att göra. Här måste det således föreligga något missförstånd. Vad grundlagberedningen beträffar kommer den, såvitt jag vet, inte att behandla frågan om valkretsindelningen. Valkretsindelningen är reglerad i vallagen, och en rad frågor som rör denna har behandlats av en särskild utredning – valtekniska utredningen – som avgett flera betänkanden i ärendet, bl. a. ett betänkande som innehöll ett förslag till en helt ny vallag. Detta förslag har nu överarbetats i justitiedepartementet, som för några dagar sedan i en promemoria presenterade ett komplett förslag till en ny vallag. I detta förslag från justitiedepartementet har ingen förändring gjorts i nu gällande valkretsindelning.

Skrivningen i själva betänkandet är ungefär lika förbryllande. Man säger där visserligen inte att grundlagberedningen skall hugga tag i valkretsindelningen – den frågan bör behandlas senare, säger man – men samtidigt påstår man att frågan om valkretsindelningen nära sammanhänger med de överväganden angående en förstärkning av personvalsinslaget som pågår inom grundlagberedningen. Hur kan den göra det, om beredningen inte är beredd att koppla sina överväganden om personval just till en förändrad valkretsindelning? Det resonemang som förs i utskottsbetänkandet biter således sig själv i svansen och uppbygger sig själv till en intrikat ringdans.

Kvar står således, herr talman, att valkretsindelningen i Malmöhus län är i trängande behov av en översyn och att ingen nu sittande utredning sysslar med valkretsindelningen. Jag ber fördenskull att få yrka bifall till den reservation som är fogad till konstitutionsutskottets betänkande nr 57.

I detta anförande instämde fru Olsson i Helsingborg (c).

Herr CLARKSON (m):

Herr talman! Det är i år 50 år sedan riksdagen beslöt att städerna

*Ändrad valkrets-
indelning i
Malmöhus län*

Malmö, Helsingborg, Lund och Landskrona skulle bilda en egen valkrets. Det var ett från flera synpunkter olyckligt beslut, och jag hoppas att riksdagen i dag tar till vara möjligheten – den sista före 1973 års val – att rätta till detta misstag.

Fyrstadskretsen är verkligen en olämplig valkretsorganisation och tillkom på sin tid mot de proportionalvalssakkunnigas rekommendation. Man ansåg på den tiden att dessa städer hade ett väljarunderlag, som hade andra intressen att bevaka än landsbygdsväljarna i länet. Det är möjligt att detta var riktigt på den tiden, men i dag är det sannerligen inte så. I vilket fall som helst så är fyrstadskretsen som politiskt arbetsfält tungrodd och svårarbetad och ställer därför de politiska partierna inför stora svårigheter när det gäller att föra ut information till väljarna. Dessa blir således i sista hand lidande av att valkretsindelningen har blivit snedvriden.

Såsom samhällsbildningen ser ut i dag i Malmöhus län kan man inte heller hävda att dessa fyra städer har någon högre grad av intressegemenskap. Malmö är en av de tre storstadsregionerna i landet och har ett befolkningsunderlag som i högsta grad berättigar till ställningen av egen valkrets. Som ett första steg mot bättre valkretsindelning i Malmöhus län skulle därför ett avskiljande av Malmö kommun från övriga länet vara lämpligt. Att sedan grundlagberedningen bör se över valkretsindelningen i hela landet är riktigt, och man kan bara hoppas att vi sedan kan få valkretsar som på ett helt annat sätt än de nuvarande svarar mot de regionala förhållandena.

Det är långtifrån säkert att länsgränserna utgör ett naturligt underlag för valkretsindelning. Många regioner skär tvärs igenom länsgränserna. Nordvästra Skåne t. ex. är en väl sammansatt region som skulle bli en utmärkt valkrets men som skulle bestå av delar av nuvarande Malmöhus län och Kristianstads län. Men, som sagt, i avvaktan på en mera grundlig översyn talar alla skäl för ett snabbt ställningstagande till fyrstadskretsens vara eller icke vara. Och den frågan har ingenting att göra med om vi skall ha ett ökat inslag av personval eller om Malmö kommer med i landstinget. Fyrstadskretsen är en felaktig valkretskonstruktion och det är hög tid att rätta till detta 50-åriga misstag. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservationen av herr Larsson i Luttra m. fl. i konstitutionsutskottets betänkande nr 57.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Vi som står bakom det särskilda yttrandet beträffande valkretsindelningen i Malmöhus län skiljer oss i sakfrågan inte mycket från reservanterna. Vi anser också att den nuvarande valkretsindelningen är otillfredsställande.

Som redan har framhållits är de fyra stora städer som utgör en valkrets utspridda i länet, medan länet i övrigt utgör en valkrets. För närvarande utreds emellertid Malmö kommuns eventuella inträde i landstinget, en omständighet som naturligtvis också har sin inverkan. fyrstadskretsen.

I förra valet hade fem kommuner överförts till fyrstadskretsen. Till nästa val blir det ytterligare sammanläggning. Härtill kommer att åtminstone ett par kommuner som har föreslagits överflyttade har överklagat, varför det torde vara ovisst om denna fråga blir avgjord till 1973.

Detta gör att en snabbutredning knappast kan ske för närvarande. Jag anser därför i likhet med utskottsmeningen 1969, att den i och för sig behövliga översynen bör anstå ännu en tid. Då har också grundlagberedningen tagit ställning till valkretsindelningsfrågan och förstärkningen av personmomentet i valet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Herr Fiskesjö har i sitt anförande tagit upp orimligheten i valkretsindelningen i Malmöhus län och dessutom enligt min uppfattning effektivt påvisat svagheten i utskottesmajoritetens motivering.

Varken personvalsfrågan eller frågan om Malmö stads inträde i landstinget har någon betydelse när det gäller valkretsindelningen i länet. Man måste då ställa sig frågan: Vad är orsaken till att utskottsmajoriteten av slentrian håller fast vid beslut som är 50 år gamla?

Det må vara mig tillåtet att ägna några minuter åt riksdagshistoria, eftersom såvitt jag vet ingen av kammarens ledamöter kan ha varit ledamot av riksdagen år 1921. Då framlades en proposition som byggde på ett förslag från 1919 års sakkunniga. Principen för förslaget var att antalet valkretsar skulle minska från 56 till 28 för att man skulle få ett bättre utslag bl. a. av den proportionella valmetoden. Denna minskning medförde att folkmängden per krets i medeltal ökade från 104 000 till 213 000 – detta är, sett mot bakgrund av vad jag senare kommer att anföra, viktiga siffror.

Malmöhus län bestod tidigare av fem valkretsar, men sakkunnigförslaget innebar, liksom propositionen, att dessa reducerades till två: en nordlig och en sydlig del.

Men innan dess hade länsstyrelsen i Malmö i ett yttrande till kommittén framfört förslaget att de fyra stora städerna skulle sammanföras till en valkrets för att dessa skulle kunna erhålla representanter i riksdagen, "vilka äga förutsättningar för att kunna företräda stadsbefolkningen i speciella intressen".

Detta låter i dag barockt men måste ses mot bakgrund av att vid denna tidpunkt huvuddelen av befolkningen fortfarande bodde på landsbygden och att stadsbefolkningen hade svårt att hävda sina rättigheter.

Herr talman! Denna argumentation – i dag så föråldrad – är den som leder utskottsmajoriteten i den nya enkammarriksdagen anno 1971, ett halvt sekel senare och vid en tidpunkt när det är landsbygden som har svårt att hävda sina intressen!

Men åter till historien; den är ganska intressant. Länsstyrelsens förslag mynnade ut i en motion med anledning av propositionen av bondeförbundaren Olsson i Kullenbergstorp vari hemställdes att *samtliga* städer i Malmöhus län skulle bilda en valkrets och landsbygden den andra. – Vi får väl vara glada att så aldrig blev fallet. Den motionen blev grunden till en något säregen reservation. Visserligen begärdes i reservationen att endast de fyra stora städerna skulle ingå i vad som sedan blev fyrstadsvalkretsen. Avskiljandet av dessa ansågs vara "en riktig tanke". Men än värre; de två bondepartierna som biträdde reservationen gjorde denna reservation till ett ultimatum: ett bifall till reservationen utgjorde

Onsdagen den
24 november 1971

*Ändrad valkrets-
indelning i
Malmöhus län*

villkor för att dessa båda partier skulle stödja den borgerliga reservation, vari bifall till propositionen yrkades. Annars skulle vi alltså ha haft kvar den gamla valkretsindelningen i det här landet.

Riksdagen kände villkoret och biföll bondeförbundets krav – och fyrstadsvalkretsen blev den allt orimligare missbildning i vårt svenska valkretssystem som förr eller senare måste försvinna. Särskilt vill jag här be kammaren vara uppmärksam på att en av dagens betydligt mera moderna och framsynta centerpartister, nämligen herr Fiskesjö, har försökt reparera den skada hans andliga föregångare åsamkade vårt land genom att själv motionera om och här tala för en förändring av valkretssystemet. Vi har nämligen i dag ingen orsak att underbygga motsättningarna mellan stad och landsbygd. Gjorde vi det, skulle inte vår demokrati fungera under ansvar, utan den gamla debatten om representativitet skulle medföra ensidiga ställningstaganden i olika frågor.

Frågan – som här har belysts av de föregående talarna – om förändring av valkretsindelningen i Malmöhus län har ju aktualiserats alltmer av den pågående kommunreformen. Länsvalkretsen är i ständigt krympande. Malmöhus län består i dag av 17 kommunblock, varav Malmö, Lund, Landskrona och Helsingborg ingår i fyrstadskretsen och återstående 13 i länskretsen.

Antalet röstberättigade år 1970 uppgick till följande: i länskretsen drygt 190 000 – alltså redan då under den siffra som var medeltalet vid reformen år 1919 – och i fyrstadskretsen drygt 302 000.

När man nu ser hurdant förhållandet blir mellan landsbygds- och fyrstadsvalkretsen efter 1974 års sammanslagning, kommer man fram till ganska skrämmande siffror. Under förutsättning att antalet utlänningar förblir konstant, dvs. 3 procent i länsvalkretsen och 6 procent i fyrstadskretsen, och att andelen svenskar i åldern 20 år och uppåt proportionellt sett också förblir konstant kan man räkna fram att vi i länsvalkretsen år 1975 kommer att ha ca 148 000 röstberättigade och i fyrstadskretsen 372 000, dvs. ungefär två och en halv gånger så många i fyrstadskretsen som i länsvalkretsen.

Länsvalkretsen har alltså tunnats ut. Låt mig komplettera detta med att säga att gjorda undersökningar bl. a. i anledning av Länsprogram 70 har visat att antalet in- och utpendlare i Malmöhus län är i ständig ökning. Allt flera människor bor utanför någon av de stora städerna men har sin arbetsplats inne i den. Jag vill bara komplettera vad herr Fiskesjö sade om hur svårarbetat det är rent politiskt med denna onormala valkretsindelning genom att tillägga att många människor som t. ex. bor i Viken men arbetar i Helsingborg inte begriper att herr Henningsson och fru Sundberg tillhör olika valkretsar. Att vi hör till olika partier är jag ganska övertygad om kommer att framgå av den votering som här skall äga rum efter debatten i denna fråga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen vid konstitutionsutskottets betänkande nr 57.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Att det är många skåningar uppe i talarstolen i en sådan här fråga är kanske inte så konstigt.

Fyrstadsvalkretsen är i många avseenden intressant. Det var där som försöken att få ordning på den icke-socialistiska oppositionen var starkast, mest målmedvetna och framgångsrikast. Valkretsen är intressant från statsvetenskaplig synpunkt eftersom man har fyra städer för sig. Man kan vid ett val jämföra och se om det finns speciella tendenser just bland stadsbefolkningen. Det är kanske litet ovidkommande men i alla fall en synpunkt.

En olägenhet med fyrstadsvalkretsen – sådana finns också – är väl att Malmö dominerat alltför kraftigt bland dessa fyra städer. Det som skett i Malmö har varit utslagsgivande. Det har tidigare på ett kanske olyckligt sätt framgått av partiernas nomineringar. Första namnet skulle helst vara från Malmö, eftersom de flesta väljare man skulle appellera till bodde där. Partierna har arbetat sig bort från detta. Vid senaste valet fanns sex listor i fyrstadsvalkretsen. Av dessa toppades två av personer från Lund, två från Helsingborg, en från Solna och en från Malmö. Den tidigare Malmödominansen är alltså eliminerad. Olyckligt har varit att Landskrona som den minsta staden varit litet styvmoderligt behandlad. Måhända har det varit svårare för personer från Landskrona än från Malmö att komma in i riksdagen. Men i årets riksdag finns två representanter för Landskrona. Vi är alltså på väg mot rätt håll även därvidlag.

En annan sak som är intressant med fyrstadsvalkretsen är att alla kommuner som ingår får mandat i riksdagen. Det sker inte i många valkretsar. Man kan förutsätta att det finns en större politisk aktivitet i dessa fyra kommuner, eftersom man vet att folk kommer att väljas in från dessa kommuner.

Det starkaste skälet för att inte bifalla reservationen är att man bör vänta tills kommunsammanläggningen är definitivt klar. Det är den faktiskt inte ännu. Man har sagt att frågan, om Malmö skall ingå i landstinget, är helt utan betydelse. Det är den kanske inte, eftersom den frågan i någon mån sammanhänger med om Svedala kommunblock skall tillföras Malmö eller ej. Innan man börjar med en ny valkretsindelning bör man veta vilka kommuner som tillhör den ena och vilka som tillhör den andra valkretsen. Det är oklart och förblir oklart en tid framöver.

Herr Fiskesjö menade att det inte har blivit bättre genom kommunsammanläggningen. Men det har det på sätt och vis blivit därför att det har uppstått en större enhet. Det har bl. a. medfört att Helsingborg och Landskrona liksom Malmö och Lund numera är städer som gränsar till varandra. Det har alltså blivit en sammanhängande valkrets på ett annat sätt än tidigare.

Vi har inte längre något landsbygdsparti. Jag förstår att ett landsbygdsparti tidigare var litet ohågat att ha en valkrets där det bara ingick städer som man buntade ihop. Eftersom vi alltså inte har något landsbygdsparti längre borde också den olägenheten vara borta.

Då det nu yrkas på en utredning tänker man väl på hur det för framtiden skall kunna ordnas på ett bättre sätt. Jag har svårt att se hur man skulle kunna göra det bättre. Om Malmö slogs ihop med en del andra kommuner skulle Malmöns dominans bli än mer förkrossande och döda de mindre kommunerna. Det hela fungerar väl bra som det är. Jag kan inte finna något skäl att ändra systemet för närvarande i avvaktan på

Onsdagen den
24 november 1971

*Ändrad valkrets-
indelning i
Malmöhus län*

den utredning om kommunsammanläggning som pågår.

Herr Clarkson, som väl var stand in för herr Werner i Malmö, sade att valkretsen var politiskt svårarbetad. Jag förstår att herr Clarkson med sina erfarenheter kan tycka det. Det kan ju emellertid inte finnas någon valkrets i detta land, kanske med unantag för Stockholm och Göteborg, som kan vara mer lättarbetad eftersom det bara är fyra kommuner. Fråga ombudsmännen i fyrstadskretsen och fråga ombudsmännen i någon valkrets i Norrland, herr Clarkson, vilken krets som är mest lättarbetad. Vi är tvärtom bortskämda i fyrstadskretsen. Det är högst sex mil mellan städerna. Någon mer lättarbetad valkrets kan man inte tänka sig. Det måste vara betydligt lättare att hålla samman fyra kommuner än kanske hundratals. Fyrstadskretsen är, herr talman, som sagt en litet underlig valkrets, men den är trevlig och bra och bör åtminstone få bestå tills man vet hur det skall bli med kommunsammanläggningen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde åter ordet för att tala om för herr Sjöholm att Malmö och Lund inte gränsar till varandra. Staffanstorp kommun ligger där emellan.

Därtill vill jag också säga att herr Sjöholms anförande var ett utomordentligt exempel på att den mentalitet som rådde inom de stora städerna år 1921 ännu lever kvar hos vissa representanter för städerna i riksdagen år 1971. Att fyrstadskretsen är en trevlig, bra och lättarbetad valkrets är tydligen det väsentliga. Det orimliga i att Höganäsblocket är avskuret, att den andra valkretsen verkligen inte kan anses vare sig lättarbetad eller praktisk, det spelar mindre roll. Att var och en skall tillvarata sina intressen, tycks fortfarande vara stadsbornas åsikt.

Herr talman! Jag vill bara tillägga att vi som stöder reservationen försöker se hela valkretsindelningen som en gemensam fråga för stad och land.

Herr FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Både herr Nelander och herr Sjöholm upprepade påståendet att frågan om Malmös inträde i landstinget hade med den här saken att göra. Jag uttryckte mig hänsynsfullt i mitt förra anförande då jag sade att detta påstående måste bero på ett missförstånd. Jag upprepar detta eftersom jag i en sådan här fråga ogärna vill skärpa tonen. Det finns alltså inget sådant samband.

Fru Sundberg gjorde en i och för sig intressant historisk rapsodi, som visserligen inte har något med den här saken att göra men som det ändå var roligt att lyssna till. Vad som är intressant är att hon tillerkände det lilla nybildade partiet bondeförbundet, som vid denna tidpunkt funnits i riksdagen endast under tre år, ett så enormt inflytande att det kunde dirigera hela riksdagsmajoriteten efter sin vilja. Så var det naturligtvis inte utan det var riksdagens majoritet som beslöt i denna fråga. Men det är riktigt att Olof Olsson i Kullenbergstorp hade den synpunkten att städerna borde skiljas ut. För min personliga del känner jag mig alltså inte bunden av den ståndpunkt som Olof Olsson i Kullenbergstorp intog

1921, även om det den gången fanns vissa skäl, som nu inte alls finns, som förklarar det beslut man då fattade. Införandet av den kvinnliga rösträtten gjorde, att man då på sina håll var ängslig för att kvinnorna på landsbygden skulle utnyttja sin rösträtt i mindre utsträckning än kvinnorna i städerna och att landsbygden således skulle komma att bli underrepresenterad. Det var detta som låg i botten på de funderingar som ledde till att bl. a. Olof Olsson i Kullenbergstorp då tillstyrkte tillskapandet av fyrstadskretsen.

Sedan var herr Sjöholm uppe i talarstolen och underhöll oss med sedvanliga skämt. Jag tycker att han bör fortsätta skämtandet och föreslå att t. ex. Kristianstad och Hässleholm bryts ut ur Kristianstads län och får bilda en egen valkrets. Han kan ju fortsätta med Blekinge och bryta ut Karlskrona, Ronneby och Karlshamn och låta dem bli en egen valkrets, gå vidare upp i Kronobergs län osv. Här finns alltså nästan outtömliga möjligheter till fortsatt skämtande från herr Sjöholms sida.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte själv att jag har skämtat, men vi upplevde ju att herr Fiskesjö försökte göra det. Huruvida han lyckades vill jag naturligtvis inte uttala mig om. Det var inte alls något skämt från min sida. Jag vill inte bryta ut någonting. Jag vill ha det kvar. Det är herr Fiskesjö som vill ha en ändring. Om det nu skall anses vara ett skämt att ändra på valkretsindelningen så är det ju reservanterna som är skämtsamma och inte vi som vill behålla den nuvarande ordningen.

Fru Sundberg ville se hela valkretsindelningen som en helhet. Det vill jag också. Om man skall ändra på valkretsindelningen skall man göra det över hela landet på en gång. Det var ett argument som jag glömde i mitt första inlägg men som också utskottsmajoriteten har använt sig av.

Sedan är det trots allt så, herr Fiskesjö, att Malmö inträde i landstinget har en viss betydelse eftersom Svedalablockets sammanläggning med Malmö står i visst förhållande till hur den frågan löses. Herr Fiskesjö har inte så rätt som hans auktoritativa röst här skulle ge anledning att tro.

Vidare är det, fru Sundberg, faktiskt också så att det har blivit bättre genom kommunsammanläggningen därför att Landskrona och Helsingborg kommit att gränsa till varandra. Det gjorde de inte tidigare. Och Malmö och Lund kommer att göra det, ty trots att fru Sundberg har en energisk partikamrat som kämpar för att Staffanstorp skall bli eget kommunblock tror jag inte att Staffanstorp kommer att bli det, utan Malmö och Lund kommer att gränsa till varandra. Jag har därför säkert rätt även på den punkten.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Skåningarna är normalt kända för att vara ett lugnt och tryggt släkte. Men i denna debatt demonstrerar man på ett utomordentligt sätt en viss otrygghet. Jag vet inte om det är oron för de egna mandatena eller något annat som sätter i gång en så fruktansvärd debatt om denna lilla enkla sak. Ty det är en enkel sak.

Den ordning som nu råder har rätt i 50 år. Städerna låg inte närmare

Onsdagen den
24 november 1971

*Ändrad valkrets-
indelning i
Malmöhus län*

varandra när denna valkrets bildades än de ligger i dag. Tvärtom har de kommit närmare varandra i dag. Oavsett vad man har för uppfattning om detta på olika håll vore det mycket angeläget att kunna bli på det klara med vilka befolkningsdelar som skall tillföras den ena eller den andra gruppen, vilka områden i och omkring Malmö som skall hänföras till Malmö, vilka områden i övrigt som skall bli enskilda kommuner eller vilka sammanläggningar som ytterligare skall komma till stånd till 1973.

I detta sammanhang kan man inte heller undvika att nämna att en utredning, som speciellt tillsatts för detta ändamål, räknar med att det 1977 skulle vara klart med Malmös inträde i landstinget. Även om man gör gällande att inträdet i landstinget inte skulle ha någon betydelse, måste det vara intressant att vid valkretsindelningen veta vilka befolkningsgrupper som skall ingå i Malmö kommun.

Jag tycker inte att det finns anledning till så förfärligt stor oro på den skånska fronten. Vi har ju haft nuvarande tillstånd i 50 år. Varför kan vi då inte avvakta den förändring som vi ändå vet kommer att ske senast 1973- 1974 och absolut senast 1977? Det finns väl ingen anledning att i dag sätta i gång en utredning som inte har något underlag för sin verksamhet. Den kommer att få ett sådant med tiden.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan. Den motivering som anförts i reservationen ger ju själv belägg för att det finns anledning att avvakta vad som komma skall.

Herr FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte återigen upprepa alla de argument som jag tidigare framfört. De har ju inte på något sätt skakats av de inlägg som senare gjorts - snarare tvärtom. Men det var en liten passus i herr Henningssons anförande som jag tyckte var otrevlig och som jag gärna vill säga ett par ord om.

Herr Henningsson frågade om det är omsorgen om de egna mandaten som åstadkommer denna oro. Personligen kommer jag från fyrstadskretsen, och ur min synpunkt är det naturligtvis allra bäst - om jag är intresserad av att även i fortsättningen ställa upp som kandidat till riksdagen - att fyrstadskretsen är kvar och får expandera. Mitt ställningstagande här går alltså snarast rakt emot vad som skulle kunna vara mitt personliga intresse.

Men eftersom herr Henningsson tog upp detta vill jag fråga: Är det kanske på dessa vägar som man skall söka motiven hos dem som inte vill vara med om en ändring av valkretsen? I så fall har herr Henningsson kommit med en intressant upplysning, som förklarar varför man i utskottsbetänkandet anför argument som inte är relevanta.

Herr HENNINGSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det må väl vara förlåtligt, herr Fiskesjö, att jag lägger in den lilla passusen om en oro hos vederbörande ledamöter. Jag känner nämligen inte till att det vid något enda tillfälle i riksdagen har uppträtt så många skåningar i en enda fråga som i just denna. Det kan väl ge anledning till ett litet skämtsamt konstaterande att det har uppstått oro i de annars så lugna leden. Men jag vill betyga, herr Fiskesjö, att jag inte

känner någon oro över en eventuell ändring i uppdelningen mellan städer och landsbygd.

Vi är väl ändå överens, herr Fiskesjö, om att något måste ske på den här fronten under de allra närmaste åren. Är det då inte naturligt att man innan man sätter i gång en utredning verkligen har utredningsmaterialet framför sig och inte är osäker om hur situationen kommer att utvecklas i detta avseende? Det är bara min oro för att inte handla förnuftigt som ligger bakom den uppfattning jag här har lanserat.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Såväl det som har redovisats från utskottet som det som har sagts i denna debatt kan tydas så att man från folkpartiets sida helt och hållet stöder den mening som finns i utskottets betänkande. För att det inte skall råda någon tvekan på denna punkt vill jag säga att jag för min del helt ansluter mig till de synpunkter som har framförts av herr Fiskesjö beträffande den mycket egendomliga konstruktion som fyrstads-kretsen har och de erfarenheter vi har fått som under en lång följd av år har arbetat aktivt politiskt inom denna valkrets. Jag har varit med aktivt i ungefär 25 år, och vad jag har fått erfara av svårigheter på grund av valkretsens otymplighet kan inte beskrivas i ett anförande på några minuter.

Herr Sjöholm har den uppfattningen att folkpartiets ombudsman i fyrstadskretsen borde tycka att han verkar i en väldigt lättarbetad valkrets. Jag undrar om herr Sjöholm har frågat folkpartiets ombudsman i fyrstadskretsen. Jag har emellertid gjort det, och jag fick redan förra året ett klart uttalande från honom om att han ansåg den vid det tillfället av fru Sundberg väckta motionen vara bra och riktig. Jag vet att han delar min uppfattning när jag säger att fyrstadskretsen på något sätt bör omändras, ju förr desto hellre.

Jag vill också nämna att jag under några år suttit med som representant för Malmö stad i den utredning som har förberett avgörandet av frågan huruvida Malmö stad skall hänföras till landsting eller ej. Under ett tidigt stadium trodde man att den frågan skulle vara löst 1971. Så blev inte fallet. Sedan har det sagts att det skulle bli 1974, och nu hör jag herr Henningsson säga att det blir i varje fall allra senast 1977. Jag har nog den uppfattningen att vi inte med säkerhet kan räkna med vare sig det ena eller det andra, med den erfarenhet jag har av hur svårigheter och besvärligheter har tornats upp i dessa frågeställningar.

Därför anser jag att om ett bifall till reservationen inte kan ha annat med sig än att det i varje fall driver på avgörandet om den slutgiltiga kommunsammansättningen i de olika blocken och de olika områdena, så tycker jag att bara det kan vara fog nog för att yrka bifall till reservationen.

Jag vill kraftigt understryka att det inte är fråga om några personliga aspirationer. För min egen del är jag helt övertygad om att även om reservationen skulle segra, så tar det lång tid innan frågan blir utredd och vi får en ändring till stånd. Då har jag för min personliga del kommit ifrån såväl bekymren med de partipolitiska arbetena i samband med valens förberedande som i fråga om kandidatur för riksdagen. Så lång tid

kommer det att ta, men min erfarenhet sedan mer än 25 år säger mig att nu måste det handlas för att få ett slut på den oordning som råder med fyrstadskretsen som egen valkrets.

I detta anförande instämde herr Taube (fp) och fröken Bergström (fp).

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Löfberg och jag skall väl inte behöva gräla om huruvida det är en lättarbetad valkrets eller ej. Man behöver inte fråga ombudsmannen om det, tycker jag, ty det är alldeles självklart att en ombudsman i Malmö som i stort sett har Malmö som arbetsområde har ett lättarbetat distrikt. Jag tror att han har anledning att vara mycket tacksam. Jämför med en ombudsman i Norrland som har milsvida skogar mellan de olika orterna! Det är självklart att fyrstadskretsen är en tacksam valkrets både för ombudsmännen och politikerna. Den är väl sammanhållen, även om den består av fyra enheter, ty det är bara som mest sex mil från den ena orten till den andra. Men jag ser att herr Löfgren inte hör på så jag lämnar honom.

Jag vill instämma i vad herr Henningsson sade, nämligen att om en utredning skall tillsättas, så skall materialet vara klart för den utredningen. Det materialet finns inte nu, eftersom kommunsammanläggningen ännu inte är slutförd. Det är det huvudsakliga skälet till att man bör avstå från att tillstyrka bifall till reservationen.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Förlåt att även jag tar till orda, men det senaste anförandet säger mig att det är något underligt med fyrstadskretsen, att det är svårt att hålla kontakt, eftersom två partikamrater inte riktigt känner varandra ens till namnet. Jag tycker att herr Sjöholms felsägning är ytterligare ett argument för en förändring av valkretsen.

För övrigt vill jag bara framhålla en sak som inte kommit fram här i debatten. Här har sagts att man skall avvakta Malmös inträde i Malmöhus läns landsting. Den diskussionen fördes också i utskottet, men den har inte alls kommit till uttryck i utskottets skrivning. Man fann tydligtvis under debattens gång att det icke var ett tungt vägande argument, och därför tog man upp personvalstanken i stället. Det har anförts här att inlemmandet i landstinget är väsentligt att invänta, i synnerhet med tanke på Svedala kommuns sammanläggning med Malmö.

Vi vet ju allt detta. Vi känner utvecklingen. Vi vet att Malmö kommer in i landstinget förr eller senare på samma självklara sätt som Stockholm gjort det. Det är inte något man kan kämpa emot. Vi vet också att kommunerna genom en tvångslagstiftning som antogs häromåret också kommer att läggas samman. Dessa argument är dessutom som flera talare och främst herr Fiskesjö anförte inte alls relevanta i sammanhanget. Eftersom den föreslagna utredningen tar avsevärd tid att utföra är det angeläget att man börjar i tid för att få något resultat.

Jag sympatiserar inte med dem som vill ha Malmö som en egen valkrets, ty jag tycker inte att man skall konservera motsatsförhållandet

mellan stad och land. Fru Sundberg nämnde om pendlarna. Vi har många människor i hela Skåne som har arbetsanknytning till städerna och därför även intressen därtill i valsammanhang. Fördenskull vore det bättre att länet delades i en sydlig och en nordlig del. Men som det nu är ordnat, är det alldeles tokigt. Det är som ett Pakistan med en bit här och en bit där, och vi vet ju att det visat sig vara en olycklig konstruktion.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Jag skall inte uppträda som något vittne i denna diskussion på den borgerliga kanten i frågan om huruvida fyrstadskretsen för deras vidkommande varit besvärlig eller inte. Jag har flera gånger tidigare i riksdagen framhållit den mycket egendomliga situation vi har haft där på den borgerliga sidan under lång tid med Borgerlig samling och allt vad därtill hör. Visst har det stått klart för oss att det finns spänningar mellan de borgerliga partierna i fyrstadskretsen, men det vill jag inte lägga mig i.

Jag vill dock samtidigt säga att herr Sjöholm har ganska rätt när han säger att det inte kan vara några större besvärligheter att åstadkomma ett gott samarbete när man har fyra utvalda kommuner. Jag vågar betyga att vi utan några besvärligheter lyckats med det i det socialdemokratiska partiet.

Men vad frågan gäller är närmast huruvida man skall dela Malmöhus läns valkrets i två delar, en sydlig och en nordlig. Den diskussionen har mycket kommit att röra sig om Malmös dominans. Det är klart att Malmös dominans inte blir mindre för att man delar kretsen på ett annat sätt. För egen del kan jag inte tänka mig något annat än att en framtida valkrets skall se ut på det sättet att Malmö blir en egen valkrets. Den bör då inte utökas med några småbitar som kommer att känna sig underrepresenterade. Därför är diskussionen om Svedalas eventuella inträde i Malmö och Malmös i landstinget relevanta fakta i målet som man inte kan komma ifrån. Vi kan ju inte nu här i riksdagen överblicka vid vilken tidpunkt Malmö eventuellt inträder i landsting eller om sammanläggning av den kringliggande landsbygden kommer att ske 1974 eller 1977. I likhet med många andra talare tycker jag att innan vi tar ställning bör dessa frågor vara klarare än de är för dagen.

Herr talman! Jag har inte deltagit i utskottets behandling av detta ärende men ber ändå att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Larsson i Luttra m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Fiskesjö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 57 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Larsson i Luttra m. fl.

Onsdagen den
24 november 1971

*Fördelning inom
parti av utjämningsmandat vid
riksdagsval*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Fiskesjö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	185
Nej	—	120
Avstår	—	11

§ 9 Fördelning inom parti av utjämningsmandat vid riksdagsval

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 58 i anledning av motion angående fördelning inom parti av utjämningsmandat vid riksdagsval.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! En omfattande författningsreform som den som vi nyligen har genomfört kan naturligtvis ha en del skönhetsfläckar. En sådan skönhetsfläck är metoden för fördelning inom parti av utjämningsmandat. Utan att någon egentligen uppmärksammade det i samband med reformens genomförande tog man ett beslut som innebär att man belastar en orepresenterad valkrets med 1,4-spärren vid fördelning av utjämningsmandat, och det kan leda till den mycket säregna effekten att en kandidat i en valkrets som ligger bara några tiotal röster från kretsmandat går miste även om utjämningsmandatet. Det skedde 1970 t. ex. för folkpartiet i Jämtlands län. Det väckte ju påtaglig uppmärksamhet, och det innebar att man upptäckte att här hade kanske grundlagsfäderna helt enkelt sovit över litet grand, när de utan något djupgående resonemang förde över 1,4-spärren även till fördelning av utjämningsmandat inom parti.

1,4-spärren har ju helt andra motiv än att påverka den geografiska fördelningen av utjämningsmandat. Men den bieffekten visar det sig nu att man får, och den strider mot en av de grundläggande motiveringarna för vårt nya valsysteem, nämligen att det borde leda till en tillfredsställande regional representation. Om man gör tankeexperimentet att förslaget i motionen 544 skulle ha tillämpats vid 1970 års val, så skulle fyra mandat ha flyttats från redan representerade valkretsar till valkretsar där partiet var orepresenterat; givetvis påverkas därigenom inte mandatfördelningen mellan partierna.

Konstitutionsutskottet konstaterar också att mandatfördelningen inom partierna kom att ägnas mindre intresse vid den partiella författningsreformen. Det är alltså dags nu att ägna mer intresse åt den här i och för sig inte särskilt stora frågan — det är ändock något av en skönhetsfläck.

Grundlagberedningen kommer att ta upp frågan, tillkännager konstitutionsutskottet. Kanske är det tack vare den här motionen som grundlagberedningen har fått sin uppmärksamhet riktad på problemet. Min hälsning på vägen till grundlagberedningen är: Se över frågan snabbt så att vi får en bättre regional representation i riksdagen!

Jag har, herr talman, inget yrkande utöver utskottets.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 132

Onsdagen den
24 november 1971

*Den gemensamma
valdagen m. m.*

§ 10 Föredrogs konstitutionsutskottets betänkanden:

Nr 59 i anledning av motioner om ändrat kommunalvals-system

Nr 60 i anledning av motion angående mandatberäkningen vid val till landsting och kommunfullmäktige

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 11 Den gemensamma valdagen m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 65 i anledning av motioner angående den gemensamma valdagen m. m.

I detta betänkande behandlades

motionen 1971:86 av herr Helén m. fl. (fp), vari yrkats i punkt 8 att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om underlättande av att tillgängligt material om de lokala frågornas roll i valet 1970 blev offentligt snarast möjligt,

motionen 1971:524 av herr Andersson i Nybro m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen begärde att Kungl. Maj:t vidtog åtgärder för att förbereda en prövning av den gemensamma valdagen enligt vad som anförts i motionen samt

motionen 1971:528 av herr Ekström (s).

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avslå

1. motionen 1971:86, såvitt avsåg hemställan punkt 8,
2. motionen 1971:524,
3. motionen 1971:528.

Reservation hade avgivits av herrar Ahlmark (fp) och Molin (fp), vilka ansett att utskottet under 1 och 2 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna 1971:86 i nu aktuell del samt 1971:524 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om åtgärder för att ersätta den gemensamma valdagen i syfte att fördjupa den kommunala demokratin,

att dessa förslag lades fram i så god tid att riksdagen kunde fatta beslut om sådana reformer före nästa val.

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden

- 1) av herrar Boo, Pettersson i Örebro och Fiskesjö (samtliga c) samt
- 2) av herrar Hernelius (m) och Schött (m).

Onsdagen den
24 november 1971

*Den gemensamma
valdagen m. m.*

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! I september förra året valdes på en gång riksdagsledamöter, landstingsledamöter och kommunfullmäktige. Redan före själva valdagen, under pågående valkampanj, uttalades oro för att den lokala, kommunala debatten höll på att trängas undan, framför allt i valrörelsens slutskede. Tidningarnas och televisionens uppmärksamhet inriktades på rikspolitiken och på partiledarna, och man hade ett intryck av att de kommunalpolitiska ståndpunkterna inte alls nådde fram till väljarna i den utsträckning man hade kunnat önska. Denna känsla hade många i september 1970.

Från folkpartiets sida sade vi oss då att det var av största betydelse att få reda på hur det låg till med denna förmodade nedgång av den kommunalpolitiska debatten. Vi krävde därför i januari detta år i vår partimotion, att undersökningarna om de lokala frågornas roll i valrörelsen snabbt skulle presentera resultat.

Sedan dess har ett par sådana undersökningar blivit tillgängliga. Det är förtjänstfullt att dessa undersökningar har gjorts offentligt tillgängliga på ett så tidigt stadium. Därigenom kan debatten om den gemensamma valdagen starta redan i dag, och den kan föras på fast mark.

Inom kommunalforskningsgruppen har den lokala debatten i pressen studerats i form av en mätning av andelen kommunala inslag på tidningarnas ledarsidor. Det viktigaste resultatet av den undersökningen kan sammanfattas i följande citat: "Undersökningen visar i alla pressgrupper, särskilt i storstadspressen, en minskning av det kommunala debattstoffet i jämförelse med tidigare kommunalval." Det kommunala inslaget i ledarartiklarna har från tidigare kommunalval till 1970 minskat från ungefär 40 procent till ungefär 20 procent. Med oförändrat totalutrymme betyder det alltså att de kommunala frågorna i 1970 års valrörelse på tidningarnas ledarsidor bara fick hälften så stort utrymme som i t. ex. valrörelserna 1962 och 1966. Också en jämförelse mellan andrakammarvalet 1968 och det gemensamma valet 1970 visar att det har skett en minskning av det kommunala materialet 1970 jämfört med tidigare i storstads- och regionpress, medan det däremot har skett en ökning i lokalpressen.

Väljarnas inställning till den gemensamma valdagen har mätts i en annan undersökning inom kommunalforskningsgruppen. Inom samtliga partiernas väljargrupper finns en majoritet som tycker att den gemensamma valdagen är bra därför att den är bekväm. Det visar sig emellertid att de som anser att valen bör hållas isär är mera intresserade av politik och har större kunskaper om lokala politiska valfrågor än de som vill behålla valsambandet. En annan ganska intressant iakttagelse från denna undersökning är att kännedomen om lokala valfrågor var lägre inom valmanskåren i dess helhet 1970 än vid kommunalvalet 1966. Det har också skett en klar minskning av den andel av väljarna som kan nämna ett lokalt parti vilket man tycker har gjort en bra insats och som kan tala om vilken fråga det har gällt.

Undersökningarna visar alltså tydligt på minskade kunskaper om lokala och kommunala frågor under 1970 års valrörelse. Detta är naturligtvis inte särskilt uppmuntrande fakta, men de borde vara särskilt

nedslående för anhängarna av den gemensamma valdagen.

Farhågorna för att valsambandet skulle komma att dränka den kommunalpolitiska debatten och därmed det kommunalpolitiska intresset besannades alltså under 1970. När vi nu vet dessa fakta måste vi ställa oss frågan: är det viktigt att den lokala kommunala debatten får ett eget utrymme och inte dränks i valrörelsen? Är det så viktigt att det bör väga tyngre än bekvämlighetsargumenten?

Jag skall, herr talman, försöka motivera varför jag tror att det är så betydelsefullt.

Om det också i de kommunala valen skall bli på det viset att väljarna verkligen skall kunna styra sina representanter, så måste väljarna veta vilka frågor det råder strid om på det lokala planet och var de olika partierna står i dessa frågor. Väljarna måste få reda på vad det finns för kommunalpolitiska handlingsalternativ och vilket handlingsalternativ som kan förknippas med vilket parti. Annars får väljarna lätt intrycket att det inte finns några skiljelinjer på det kommunala planet eller att de rikspolitiska skiljelinjerna helt avspeglas på den kommunala nivån. Och de resultat som jag nyss redovisade, att medborgarnas kännedom om lokala valfrågor har minskat påtagligt i alla typer av kommuner sedan 1966, är ju ett starkt bevis för att det förhåller sig på det här viset.

Väljarnas reella inflytande minskas alltså, om den kommunalpolitiska debatten skjuts i bakgrunden under själva valrörelsen. Den gemensamma valdagen minskar människornas inflytande över kommunalpolitiken.

I en demokrati – och speciellt en demokrati i ett utvecklat samhälle som vårt – måste medborgarna på olika sätt stimuleras att intressera sig för de politiska besluten och till att delta i de politiska avgörandena. Just deltagandet är av särskild betydelse. Så många människor som möjligt måste fås att delta i de beslutande församlingarna och i politiska debatter, innan besluten fattas. Detta deltagande, denna medverkan i beslutens tillkomst, är speciellt viktigt därför att det är en metod att minska känslan av att stå utanför beslutsfattandet i den representativa demokratin.

Att öka intresset för och kunskaperna om politik måste därför alltid vara ett demokratiskt egenvärde. Och jag tror att man kan formulera den liberala demokratisynen, som har styrt liberaler under alla tider, på ungefär följande sätt: Vi skall vid varje tidpunkt för sig konstruera statsskicket så, att så många människor som möjligt får så stort inflytande som möjligt på så många områden som möjligt..

Jag tror att det är i överensstämmelse med en liberal demokratisk tradition att i dag yrka bifall till den reservation som kräver en omprövning av den gemensamma valdagen.

Herr LARSSON i Luttra (c):

Herr talman! Riksdagen beslutade ju 1968 om den partiella författningsreformen. Den produkt som då förelades riksdagen var resultatet av en kompromiss. Många menade att förslaget på ett betänkligt sätt också hade kompromissens kännemärken. Det var enligt min mening inte vare sig hackat eller malet.

De starkaste betänkligheterna hade man inför förslagen om den

Onsdagen den
24 november 1971

*Den gemensamma
valdagen m. m.*

gemensamma valdagen och de treåriga mandatperioderna. Den gemensamma valdagen byggde ju på läran om det kommunala sambandet, ett fenomen som närmast ligger på det metafysiska planet och som därför inte är åtkomligt för vanliga förnuftiga analyser och värderingar. Betänkligheterna var mycket starka. De kommunala frågorna skulle alldeles komma bort i valrörelserna - de kommunala valen skulle helt falla under riksdagsvalets skugga.

Så småningom ledde kompromissen i grundlagberedningen till en överenskommelse mellan partierna. Inom centerns riksdagsgrupp var betänkligheterna så starka att det länge var oklart om gruppen skulle ge sin anslutning till kompromissen. Alla kunde inte heller övervinna sina betänkligheter och vara med, utan gick sin egen väg både i utskottet och i riksdagen. Hur det var inom folkpartiet vet jag inte. Det var emellertid en allmän uppfattning då att folkpartiet var det parti som var mest angeläget att få kompromissen till stånd.

Hur som helst så träffades det en partiöverenskommelse - och inte vilken överenskommelse som helst, utan det var en partiöverenskommelse som gällde en författningsreform. Man kunde alltså räkna med att reformen inte bara skulle bli en dagslända, som levde över ett val eller två. Och att riksdagen redan nu skall ta initiativ till avsevärda ändringar i vad som beslutades 1968 kan inte komma i fråga. Yrkandet i den reservation som är fogad till utskottets betänkande i dag begränsar sig dessutom till att avse endast den gemensamma valdagen. De treåriga mandatperioderna är troligen ett större problem, framför allt när det gäller planeringen av statlig och kommunal verksamhet. En framtida reform måste självfallet avse båda dessa delar av författningen.

Farhågorna för att de kommunala frågorna skulle komma i skymundan i valrörelsen har besannats genom den analys som nu gjorts av 1970 års val. Från den kommunala demokratins synpunkt är detta beklagligt, även om beskedet ingalunda kom som en överraskning. Framför allt kom det inte som någon överraskning för oss inom centern. Däremot verkar det som om man inom folkpartiet skulle vara mera överraskad. Trots att man i folkpartiets partimotion bara ville ha fram tillgängligt material om de lokala frågornas roll vid 1970 års val är man nu beredd att hemställa om åtgärder för att ersätta den gemensamma valdagen. Men som jag redan sagt kan det inte komma i fråga att redan efter endast ett val biträda ett sådant yrkande.

Centerns ledamöter i utskottet har i ett särskilt yttrande givit sin syn på denna fråga. Yttrandet slutar med orden: "Frågan får emellertid ofrånkomligen tas upp till ny diskussion i senare sammanhang." Det finns alltså ingen anledning att i dag ställa något annat yrkande än bifall till utskottets hemställan om avslag på motionerna. Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Jag beklagar att ingen av utskottsmajoritetens företrädare har velat ta ordet nu. Det är verkligen inte jag som har trängt mig fram på denna framskjutna plats på talarlistan, men eftersom ingen annan vill begära ordet är det naturligt att jag ställer upp.

Till herr Larssons i Luttra i många hänsedenden tänkvärda inlägg vill jag bara göra det påpekandet, att vid motionstiden i januari förelåg ännu inte det material från undersökningsgrupperna som kunde ge oss en tillfredsställande bild av hur väljarna hade reagerat inför det tryck av den rikspolitiska valrörelsen som tydligen rådde under 1970 års val. När detta material sedan under våren blev tillgängligt var det naturligt för oss – den här frågan har ett levande förflutet inom folkpartiet – att följa upp den grundsyn vi har. Vi menar också att det är viktigt att ge riksdagen en verklig handlingsfrihet efter 1973 års val, vilket förutsätter ett beslut före nästa riksdagsval.

Det har redan här talats en hel del om kompromisser. De har ofta den särpräglade egenskapen att de innehåller delar som ingen egentligen tycker är bra. Men man kan ändå i ett visst läge anse det bättre att acceptera även de dåliga delarna av en kompromiss än att avstå från ett helhetsförslag som man bedömer har väsentliga fördelar. För folkpartiet var tillkomsten av enkammarriksdagen med väljarnas suveräna rätt att på en och samma dag utse representanter, ur vilkas krets en handlingsduglig regering kunde framgå, det avgörande inslaget.

Överenskommelsen om den nya författningen, konfirmerad med en omröstning 1968, var en typisk kompromiss. Trots stark kritik i sak accepterade vi från liberalt håll – jag tillhörde då inte själv riksdagen, men riksdagsgruppen hade denna uppfattning – vid voteringen 1968 det inslag i kompromissen som den gemensamma valdagen utgjorde. Vi accepterade den därför att vi kände starkt för centrala inslag i övrigt – vilka de var angav jag nyss – i det beslut som riksdagen fattade. Efter decenniernas hård kamp av liberaler mot från början närmast kompakt motstånd kunde riksdagen besluta om införandet av denna enda kammare. Det var det som för oss var det väsentliga. Vi accepterade mot denna bakgrund den speciella ingrediens i kompromissen som dagens debatt handlar om – den gemensamma valdagen – men vi gjorde det, som dåvarande statsministern Erlander framhöll i en något överdriven karakteristik i debatten 1968, ”med beklagande och under dystra profetior om den kommunala demokratin undergång”.

Men inte heller från socialdemokratiskt håll kunde man rimligen vara särskilt nöjd med den gemensamma valdagen. I direktiven till grundlagberedningen hävdade t. ex. regeringen själv följande: ”Om hela riksdagen väljs samtidigt med kommunalvalen finns sålunda grundad anledning antaga, att de rikspolitiska frågorna på bekostnad av de kommunalpolitiska kommer att dominera valrörelsen så att den kommunala demokratin kommer att tillfogas kännbara men.”

Liknande farhågor uttalades från många håll, inte minst av herr Larsson i Luttra. Johannes Antonsson i centerpartiet gjorde denna spådom: ”Jag tror att erfarenheterna i framtiden kommer att visa, att fristående kommunalval är en nödvändig förutsättning, om man vill ge den kommunala demokratin tillfredsställande betingelser.”

Jag övergår så till Bertil Ohlin, som var folkpartiets talesman och under vars partiledarperiod de faktiska kompromisserna träffades och utan vars envetna arbete för en verkligt demokratisk författning vi i dag knappast skulle ha suttit i en direktvald enkammarriksdag. Han redovisa-

Onsdagen den
24 november 1971

*Den gemensamma
valdagen m. m.*

de i riksdagsdebatten 1968 för folkpartiets del sin skepsis mot den gemensamma valdagen på bl. a. följande sätt: "Jag är mycket skeptisk till tanken att den svenska demokratin skulle främjas genom att röstning på kandidater till kommunala församlingar och till riksdagen sker på en och samma dag. Kommer inte de kommunala frågorna att trängas undan från valdebatten än mer än de hittills har gjort i radions och televisionens epok? Kan väljarna vänja sig vid att vid behov rösta på olika partier en och samma dag för att utkräva ett speciellt kommunalpolitiskt ansvar eller ett därifrån avvikande rikspolitiskt ansvar? Om väljarna i det helt dominerande antalet fall skulle rösta på samma parti vid alla tre valen kan något speciellt ansvar inte utkrävas. Detta kan i så fall knappast befrämja den kommunala demokratin."

Den dåvarande socialdemokratiske gruppledaren, som nu tillhör regeringen, sammanfattade Bertil Ohlins inlägg så här: Herr Ohlin "kommer att göra allt för att bekämpa den delen av uppgörelsen". För sin del menade den socialdemokratiske gruppledaren att en riktigare uppläggning från folkpartiet hade varit "att säga att de inslag i denna uppgörelse som visar sig vara till skada för demokratin, skall undanröjas, och det kommer ju att ske utan att man gör någon deklaration".

Ja, vore det så väl att olyckliga ingredienser i en kompromiss avlägsnades av sig själva skulle vi inte behöva någon debatt här i dag.

Det har nu genomförts ett val med gemensam valdag. Björn Molin har här redogjort för de undersökningar som utförts om effekterna på den kommunala demokratin. Undersökningarna är talande. De innebär ett bekräftande av de farhågor i fråga om den kommunala demokratins möjligheter som Bertil Ohlin och andra uttryckte i 1968 års riksdagsdebatt.

Man kan utifrån dessa konstateranden hävda två olika linjer.

Den ena linjen är den som bl. a. utskottets majoritet gör sig till talesman för: Det träffades en överenskommelse 1968. I den överenskommelsen ingick den gemensamma valdagen. Visserligen var det ingen som tyckte att detta inslag var särskilt lyckat och visserligen visar 1970 års val att de farhågor som funnits i fråga om den kommunala demokratins möjligheter var berättigade. Men en överenskommelse är träffad inför voteringen 1968, och det är ingenting att göra åt det.

Hur länge kan man hålla en sådan linje i en tid när den kommunala demokratin upplevs som otillfredsställande av allt större grupper?

Den andra linjen är den som folkpartiet företräder: Det träffades en överenskommelse 1968 som var nödvändig för att ett beslut som gav makten över riksdag och regering åt folket skulle kunna fattas. Nu mer än tre år senare, när vi ser hur den gemensamma valdagen verkar på den kommunala demokratin, finns det ingen anledning längre att hålla fast vid det inslag i beslutet 1968 som de flesta redan då var överens om var det sämsta inslaget i beslutet. Vi har en ny tid med allt starkare krav från de vanliga människorna på verkliga möjligheter till medinflytande, inte minst på det kommunala planet. 1968 var opinionen ännu inte så lätt att avläsa hos dem som krävde en helt ny grad av delaktighet i den kommunala beslutsprocessen. Och man kan väl säga — det tycker jag att vi måste erkänna från folkpartiet — att inget parti var helt på det klara

med styrkan i den unga generationens aktiva intresse och känsla för den levande miljön och därmed för de kommunala frågorna. 1971 borde ingen längre kunna göra sig döv för styrkan i denna opinion. Att många väljare ännu saknar intresse för kommunalpolitikens tekniska finesser, att de inte känner till namnen på dem som har de tunga kommunala förtroendeuppdragen och ännu mindre på alla de övriga som sliter hårt med det vardagliga kommunala arbetet är *en* sak. Men det betyder inte att det skulle vara omöjligt att kanalisera dessa unga väljargrupper levande engagemang för den lokala miljön till ett direkt partipolitiskt intresse. Då måste emellertid de kommunalpolitiska ämnena också få slå igenom i egna valrörelser där rikspolitiken visserligen är den stora referensramen men inte lägger sig på de kommunala frågorna med en förlamande tyngd. För oss är detta i högsta grad en principfråga.

Det duger inte att i denna tid med dess delvis nya strömningar försvara sig med att man är bunden av kompromisser i det förgångna. Det är viktigare att känna sig bunden av människornas krav på en fungerande demokrati och reellt medinflytande, inte minst över de frågor som behandlas i kommunerna och som så nära berör många människors vardag.

Det är mot denna bakgrund som jag yrkar bifall till reservationen.

Herr LARSSON i Luttra (c) kort genmäle:

Herr talman! Det material om de kommunala frågorna i valrörelsen som nu föreligger fanns inte när folkpartiet skrev sin partimotion, säger herr Helén. Men hela debatten 1968 präglades ju av oro för den kommunala demokratin. Även utskottets ställningstagande och riksdagens beslut präglades av den oron. Att den skada som alla räknade med skulle tillfogas den kommunala demokratin genom den gemensamma valdagen borde mötas med speciella åtgärder var man överens om vid det tillfället. En av dessa åtgärder var att den kommunala demokratins problem skulle aktualiseras genom ett särskilt utredningsarbete. Utredningarna på detta område pågår, som vi alla känner till.

Det som nu har inträffat var alltså väntat redan då partiöverenskommelsen träffades inför författningsreformen.

Herr PETTERSSON i Visby (s):

Herr talman! Från början hade jag inte tänkt delta i denna debatt, närmast av den anledningen att en partiöverenskommelse har träffats. Folkpartiet har varit aktivt för att försöka åstadkomma denna överenskommelse – det finns alltså en bakgrund därvidlag. Folkpartiet har inte motionerat till årets riksdag om att den gemensamma valdagen skall upphävas utan har hakat på en motion, som är väckt av några centerpartister. Man har alltså tagit ett helt nytt initiativ. Plötsligt någon gång under sommaren fick herr Helén den uppfattningen att man nu skulle aktualisera denna fråga.

Herr Helén anmärkte på att ingen från socialdemokratiskt håll hade deltagit i debatten. Konstitutionsutskottets vice ordförande och jag hade talats vid, och vi hade kommit överens om att han skulle ställa yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Jag hoppas att sådana här små oförskämdheter inte skall behöva upprepas alltför ofta. Jag vill ha detta sagt, för att det hela skall vara klarlagt. Man skall inte gå upp i talarstolen och ha alltför förutfattade meningar, när man uttalar sig.

Beträffande själva sakfrågan kan det vara nog så intressant att tala om den uppgörelse som träffades. Herr Helén var inte med vid det tillfället, men jag själv var med. Vi diskuterade då också sambandet mellan kommunalpolitik och rikspolitik. En utredning var tillsatt, den s. k. länsdemokratiutredningen, som hade att behandla dessa frågor. Den kom fram till att det fanns – och jag tror inte att herr Helén vill förneka det sambandet – ett mycket starkt samband mellan kommunalpolitik och rikspolitik.

Jag kan erinra om 1966 års kommunalval. Vad var det mest dominerande i det kommunalvalet? Inte var det de kommunala frågorna. Möjligen var Järvafältet här i Stockholm en dominerande kommunal fråga. Det var rikspolitiken som dominerade. Vad har varit det dominerande i det kommunalval som är förrättats i Norge? Inte är det de norska kommunernas förhållanden, utan framför allt har det varit frågan om anslutningen till EEC och liknande frågor. Man kan alltså inte skilja ut kommunalpolitiken från rikspolitiken. Om man skulle försöka skilja ut kommunalpolitiken och göra ett helt renodlat kommunalval – vilket är praktiskt omöjligt – skulle man säkerligen tyvärr få uppleva ett mycket svagt intresse från medborgarna.

När det gäller att få vara med och påverka den kommunala processen tar sig intresset emellertid helt andra uttryck. Såsom en följd av den träffade överenskommelsen är frågan, hur vi skall kunna få den kommunala demokratin att fungera bättre, föremål för utredning. Det finns olika problem som man där har under övervägande.

Jag skulle kunna sluta här. Jag är helt överens med herr Hernelius beträffande historieskrivningen, och jag är också överens om det som i övrigt sägs från hans parti, som alltså har varit med om att träffa en överenskommelse. Herr Helén talar om kompromissen beträffande gemensam valdag som träffades för länge sedan – han uttryckte sig ungefär som om den överenskommelsen skulle vara någonting fjärran och avlägset. Vi måste komma ihåg att den utgör en del av en total författningsreform. Vi bör också komma ihåg att de direktiv som herr Helén talade om inte var ensidiga direktiv från regeringen, utan det var direktiv som skrevs efter överläggningar mellan de politiska partierna i ett försök att åstadkomma någon lösning av dessa frågor. Jag tycker att det verkar som om man i dag kan säga att svårigheter kan uppstå att lägga fram ett gemensamt förslag till en slutlig lösning i fråga om författningsreformen i början av år 1972. Om en ledamot som företräder ett politiskt parti i grundlagberedningen inte längre har något stöd från sitt parti, kommer det att bli oerhört svårt att få en gemensam lösning.

Jag vill citera vad herr Hernelius och herr Schött har skrivit – vilket jag helt instämmer i – nämligen: ”Att nu vidtaga förberedande åtgärder för att upphäva den gemensamma valdagen bör enligt vår mening icke komma i fråga.” De skriver också: ”Det skulle vidare vara ägnat att minska allmänhetens tilltro till partiernas önskan att stå fast vid ingångna

avtal." Det var av den anledningen som jag ansåg att det skulle vara till fyllest att utskottsmajoriteten här företräddes av utskottets vice ordförande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Mitt påpekande, att jag kom att tala här utan att ha fått lyssna till någon företrädare för den socialdemokratiska majoriteten i konstitutionsutskottet, uppfattade herr Pettersson i Visby som en oförskämdhet. Det tycker jag verkligen är att ta till kraftiga ord. Jag fann det naturligt att påpeka att vi inte hade fört den här debatten från de vanliga premisserna, att partiledarna inte kommer in i debatten förrän företrädarna för respektive riktningar i utskottet har kommit till tals. Jag har många gånger fått höra att partiledarna tränger sig fram, och jag var angelägen om att det missförståndet inte skulle uppkomma, men om herr Pettersson uppfattade mitt påpekande som opassande och olämpligt ber jag honom gärna om förlåtelse.

Sedan kom herr Pettersson in på viktigare saker. Jag uppfattade det så att han karaktäriserade det som skedde 1968 som en total författningsreform. Det kan väl ändå inte vara riktigt. Har jag gjort mig skyldig till ett nytt missförstånd nu? Jag konstaterar att det inte var tal om någonting sådant, utan det var en överenskommelse som skulle träffas i avvaktan på ytterligare reformarbete. Detta kom senare att äga rum i olika instanser. Herr Pettersson hänvisar här till länsdemokratiutredningen, men det är såvitt jag förstår ett minnesfel, för i länsdemokratiutredningen var det socialdemokraterna som i det här sammanhanget bildade majoriteten, medan företrädarna för de övriga partierna reserverade sig. Det går alltså inte att hänvisa dit.

Man måste hålla sig till det som har hänt i verkligheten, och där är det som hände under 1970 års valrörelse och de undersökningar som så småningom har kommit fram efteråt helt avgörande. Redan i folkpartiets partimotion i januari tog vi upp den principiella aspekten, men vi efterlyste resultatet av dessa undersökningar. När de hade kommit var det naturligt för oss att påbörja den opinionsbildning, som så småningom kommer att leda till att den gemensamma valdagen försvinner, därför att den ger otillräckligt utrymme för de kommunala frågorna i valrörelsen.

Det här debattärendet kommer att följa kammaren länge. Det är naturligt att redovisa att vi i denna fråga har uppfattat kompromissen 1968 som helt otillfredsställande. Det klargjordes också av Bertil Ohlin inför offentligheten att folkpartiet enligt hans uppfattning hade moralisk rätt att redan efter ett begränsat antal år resa frågan om återgång till olika dagar för kommunala val och riksdagsval. Det är den uppläggningsen vi nu fullföljer.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var kanske litet överraskande att höra konstitutionsutskottets ordförande säga att utskottets vice ordförande herr Larsson i Luttra skulle företräda utskottet i den här debatten. Herr Larsson i Luttra sade dels att han nu liksom tidigare var starkt kritisk mot systemet

med gemensam valdag, dels att han uppfattade idén om det kommunala sambandet som en metafysisk företeelse som inte kunde bli föremål för någon logisk diskussion. Detta kunde väl ändå inte vara ett försvar för den socialdemokratiska ståndpunkten när det gällde gemensam valdag.

Till herr Larsson i Luttra vill jag säga att jag delar de synpunkter han där framförde, men den gemensamma valdagen är i dag inte någon metafysisk företeelse utan dess värre en realitet och en för den kommunala demokratin ganska hotfull realitet. Det var alltså därför som man nu skulle aktualisera frågan.

När sedan konstitutionsutskottets ordförande säger att vi har diskuterat andra vägar för att förstärka den kommunala demokratin, måste man ändå fråga sig: Har folkpartiets förslag vid årets riksdag för att i olika avseenden förstärka den kommunala demokratin fått stöd av konstitutionsutskottets socialdemokratiska majoritet? Tanken på en vidgad länsdemokrati är avvisad. Länsdemokratiutredningens förslag har stoppats undan. Folkpartiförslag om kommunaldelsråd, om kommunala folkomröstningar, om ökad offentlighet, om vidgad insyn i kommunala bolag har konsekvent avstyrkts av den socialdemokratiska majoriteten.

Herr PETTERSSON i Visby (s) kort genmäle:

Herr talman! Kanske vi får hålla oss till det formella. Vi bör se vad som givit anledning till detta betänkande.

Det är bl. a. motionen 86 p. 8 av herr Helén m. fl. Vilken hemställan gör man i denna? Jo, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om underlättande av att tillgängligt material om de lokala frågornas roll i valet 1970 blir offentligt snarast möjligt. Herr Molin har här försökt åberopa det material som kommit fram från denna forskningsgrupp. Det kan hända att det kommer mera material, men den motionen är i alla fall i sak avklarad. Därom kan vi väl vara överens.

Sedan finns motionen 524 av herr Andersson i Nybro m. fl., i vilken hemställas att riksdagen begär att Kungl. Maj:t vidtar åtgärder för att förbereda en prövning av den gemensamma valdagen enligt vad som anförts i motionen. Det var den motionen som kanske framför allt berörde utskottets vice ordförande därför att en centerpartist stod för den. Centerpartiet har också i utskottet markerat sin inställning genom att avge ett särskilt yttrande till utskottets betänkande, och moderata samlingspartiet har gjort på samma sätt. Från socialdemokratiskt håll ansåg vi oss inte behöva markera det här med ett särskilt yttrande, därför att vi har deltagit i överenskommelsen och står för det.

Men folkpartisterna står alltså inte för vad man har kommit överens om. När jag talar om den totala författningsreformen är avsikten att åstadkomma en total sådan. Men i det arbetet har man denna partiella reform, som alltså skall vara ett led i den helhet som jag hoppas vi skall kunna presentera från grundlagberedningen i början av nästa år. Börjar man emellertid redan nu springa ifrån överenskommelser i författningsfrågor då undrar jag när vi blir färdiga – om vi någonsin kan bli det.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är nog nödvändigt att på nytt summera vad som

hände 1968 och den inställning som redovisades från folkpartiet, så att icke herr Petterssons bild här skall stå oemotsagd. Den är nämligen icke fullständig och korrekt.

Hela tanken på det kommunala valsambandet kritiserades starkt. En plädering i sak mot en gemensam valdag gjordes vid beslutets fattande. Bertil Ohlin, som talesman för folkpartiet, deklarerade klart att kommande erfarenheter får påverka framtida ställningstaganden till den gemensamma valdagen. Han har i offentligt sammanhang markerat att vi redan efter ett begränsat antal år har moralisk rätt att resa frågan om återgång till olika dagar för kommunala val och riksdagsval. Detta gjorde han före denna debatt, och det var alltså känt i beslutsögonblicket. Han markerade ytterligare vår motvilja mot denna ingrediens i kompromissen genom att slå fast: folkpartiet stöder gemensam valdag för uppgörelsens skull vid dagens votering.

Därmed är, tror jag, på ett tillfredsställande sätt klargjort vad som hände den gången. Jag skall gärna fortsätta debatten om herr Pettersson och andra i kammaren har lust och ork med det.

Sedan några ord till herr Pettersson eftersom han väljer en så formell uppläggning. Nog är det väl litet märkligt att konstitutionsutskottets ordförande, den främste i den socialdemokratiska gruppen i konstitutionsutskottet, icke vill tala för utskottets sak utan låter sig företrädas av en person som enligt de tillgängliga handlingarna icke har deltagit i beslutet.

Herr LARSSON i Luttra (c) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av vad herr Molin sade vill jag framhålla, att det starka intresse som knöts till den kommunala demokratin när författningsreformen genomfördes och den enighet som fanns hos riksdagen att vidta dessa åtgärder får väl tolkas så att partierna inte uppfattade denna överenskommelse som något ganska kortsiktigt utan som något som skulle gälla en tid framöver. Så uppfattade i varje fall vi partiöverenskommelsen, och vi anser att det är en överenskommelse som fortfarande gäller och bör hållas.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt, herr Larsson i Luttra, att man i centerpartiets särskilda yttrande säger att det är nödvändigt att pröva den gemensamma valdagen i två val innan frågan på nytt tas upp till övervägande. Ett nej till reservationen i dag betyder dock praktiskt taget säkert att man säger ja till ett tredje gemensamt val, nämligen år 1976.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Jag skall inte trötta kammaren med någon längre historieskrivning rörande den gemensamma valdagen. Skall den historien skrivas måste man gå längre tillbaka än till 1968. Man måste i varje fall gå tillbaka till Åre, till den höstdag – jag höll på att säga mellan hägg och syren men mellan det att författningsutredningens betänkande hade publicerats och den nya grundlagberedningen hade tillsatts – då nuvarande statsrådet Lidbom i egenskap av sekreterare i en utredning

framlade tanken på bl. a. en gemensam valdag som en av möjligheterna till ett konstruerat kommunalt samband. Det förslaget, av herr Lidbom sålunda framfört, betecknades, omedelbart praktiskt taget, av folkpartiets dåvarande ledare som det minst oacceptabla av de tre förslagen som herr Lidbom framförde. I den karakteristiken instämde företrädare för det dåvarande högerpartiet, bland dem Gunnar Heckscher som var en nog så idog och trägen kämpe för enkamarsystemet som Bertil Ohlin.

Det har hela tiden stått klart för var och en som deltagit i dessa förhandlingar att det kommunala sambandet i någon form, eventuellt i form av gemensam valdag, var det pris som socialdemokraterna begärde för att lämna sin medverkan till en enkammarreform. Det framkom inte minst vid det sammanträde i grundlagberedningen som ägde rum några dagar efter valet 1966 och då man konstaterade att arbetet i beredningen kunde gå vidare sedan kännedom vunnits om de olika partiernas ståndpunkt i denna fråga.

Den gemensamma valdagen genomfördes under starkt motstånd inom vissa partier. Jag vill gärna redovisa här att motståndet var mycket starkt även inom dåvarande högerpartiet. Och motståndet är i dag fortfarande starkt.

Jag kanske därmed dock inte skulle göra mig skyldig till en så onyanserad bild som den herr Helén tecknade av ställningarna i samband med den gemensamma valdagen. Framför allt skulle jag inte skriva på det sätt som reservanterna har gjort och gradera åsikterna på sätt som sker i reservationen där det står: "De kunnigare, mera intresserade och mera ideologiskt orienterade väljarna är således speciellt negativa till systemet med gemensam valdag."

Emellertid är det ingen anledning att här ingå på skäl för och emot den gemensamma valdagen i detta skede. Moderata samlingspartiets representanter känner sig bundna av den överenskommelse som har träffats en gång. Vi menar att den reform som genomfördes 1968 var en partiell reform. Den vilade på en kompromiss, som så riktigt sagts, och en av huvudbeståndsdelarna i denna kompromiss var den gemensamma valdagen. Vi anser inte att man kan så snabbt gå ifrån en sådan kompromiss. Vi anser att preskriptionstiden för en överenskommelse av detta slag måste vara något längre. Framför allt menar vi att om man har gjort en partiell författningsreform som ett första steg mot en total författningsreform som är att vänta, så kan man inte springa ifrån huvudelementen i den partiella reformen innan den totala reformen har beslutats.

Här har talats om behovet av att tillgodose nya strömningar inom väljarkären, inte minst bland ungdomarna. Vi hoppas emellertid att dessa strömningar inte är så många att de tar bort intresset av en gammal regels upprätthållande, nämligen att man står fast vid ingångna avtal. Ingen begär att man skall stå fast för all framtid, men att man redan efter ett val skulle vidta förberedelser för att upphäva den gemensamma valdagen tycker vi inte är riktigt. Vi tycker också att till bilden hör att allmänheten har förtroende för de politiska partierna.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara ta upp det som herr Hernelius anförde med anledning av formuleringen i reservationen. Detta är ett återgivande av vad den aktuella undersökningen hade kommit fram till, nämligen att de som är särskilt intresserade av politik i större utsträckning anser att valen bör hållas vid olika tillfällen än att valen bör hållas samtidigt och att detsamma gäller dem som har kunskap om lokal valfråga jämfört med dem som inte har sådan kunskap.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Bara två saker.

Konstitutionsutskottets ordförande Georg Pettersson sade att man aldrig kan få fristående kommunalval, där kommunalpolitiken kommer att spela en viktig roll. Han gav två exempel på att det inte går. Båda är såvitt jag förstår aldeles missvisande.

Herr Pettersson menade att det vid 1966 års svenska val var rikspolitiken som dominerade, trots att detta var ett kommunalval. Men det var inte alls något fristående kommunalval. 1966 hade vi ett *blandval*, eftersom då också utsågs ledamöter i landstingen som i sin tur skulle välja ledamöter i första kammaren. Det var alltså ett kombinerat kommunal- och riksdagsval, och det kan inte anföras som ett exempel i det här sammanhanget.

Det andra exempel herr Pettersson anförde var årets kommunalval i Norge, som han sade dominerades av rikspolitiska frågor. Det är riktigt. Men vad var anledningen till det? Jo, det var bl. a. det förhållandet att Norge, såvitt jag vet, är den enda demokratiska, parlamentariska stat i världen som saknar upplösningsrätt. Med den mycket komplicerade situation som man där har med en mi oritetsregering, som inte har grundlagsenlig rätt att upplösa stortinget och utlysa ett parlamentsval, var man tvungen att använda kommunalvalet som en rikspolitisk mätare. Inte heller det exemplet kan alltså anföras.

Björn Molin har talat om erfarenheterna från 1970 års val och Gunnar Helén har belyst uppgörelsens innebörd. Till en sak som Georg Pettersson sade vill jag bara foga en kommentar. Hans ord föll ungefär så att folkpartiet är ensamt här i dag om att vilja ha ett annat beslut än det som utskottsmajoriteten föreslår. Den debattlinjen imponerar inte särskilt mycket på mig. Man har alltid sagt om liberaler i författningsfrågor att de är ensamma, och man har ofta haft rätt i detta avseende. Liberaler har i regel varit ensamma i *början* av kampanjer för att med grundlagens hjälp fördjupa demokratin.

Det sades från den gamla högern i början av 1900-talet: Liberalerna var nästan ensamma i kravet på parlamentarism och på att kungen inte skulle få utse sina egna rådgivare.

Det var delvis rätt. Det socialdemokratiska partiet var då ännu ett litet parti, och Karl Staaf och hans parti fick ta på sig bördan att driva kravet på parlamentarism mot konservativa grupperingar. Efter många år och hårda strider bröt parlamentarismen igenom. Men liberalerna var onekligen i stort sett ensamma i riksdagen ett tag att driva kravet.

Det sades återigen på 1950-talet att liberalerna är ensamma i kravet på

Onsdagen den
24 november 1971

*Den gemensamma
valdagen m. m.*

enkammarsystem. Bondeförbundet och högern är inte med på det och socialdemokraterna är minst av allt entusiastiska. Folkpartiet är ensamt.

Det var också rätt. I ungefär ett årtionde drev Bertil Ohlin och hans parti kravet att hela riksdagen skulle väljas direkt i ett enda val. Inget annat parti slöt upp förrän en bit in på 1960-talet. Men folkpartiet fortsatte sin kampanj. Till slut tvingades också Tage Erlander att gå med på en reform. Nu ser vi enkammararen i arbete.

Folkpartiet har väckt en närdemokratimotion i år, motion nr 86. Om flera krav i den motionen har det sagts att folkpartiet står ensamt bakom dem. Vi har drivit på för kommunalråd, för personval i valsättet, för öppna utskottsutfrågningar, mot mångsyssleriet i politiken och för flera andra reformer. Ofta men inte alltid har vi varit ensamma.

Vi är inte ett dugg förvånade över det. Det har ju alltid varit liberalers öde att *börja* driva de radikala författningskraven, att vinna en opinion för dem och att sedan få de andra partierna med sig. Vi tror att flera av våra krav i närdemokratimotionen kommer att förverkligas längre fram. Men i dag kan man onekligen säga att folkpartiet ofta står ensamt.

Nu driver vi alltså ensamma linjen att få ett alternativ till den gemensamma valdagen. De andra partierna vill vänta och se. De vill inte ha någon handlingsfrihet efter 1973 års val. Deras linje betyder att fristående kommunalval kan man inte få förrän i bästa fall i slutet av 1970-talet eller under 1980-talet.

Vi är inte förvånade över vår ensamhet nu heller. Liksom när det gällde parlamentarismen, liksom när det gällde enkammarkravet kommer liberaler att arbeta för en fördjupad kommun demokrati, där de lokala frågorna får spela en stor roll också i valrörelsen. Vi är övertygade om att efter några år är vi inte längre ensamma om våra krav. Då har andra i riksdagen slutit upp bakom dem.

Herr PETERSSON i Visby (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Ahlmark talade om alla de initiativ som folkpartiet skulle ha tagit under den här riksdagen och som skulle återfinnas i motion nr 86. Det finns anledning att erinra om att de flesta av de frågor som där är aktualiserade är föremål för parlamentariska utredningar, bland andra utredningen om den kommunala demokratin.

Jag tror inte att man bör på det här viset försöka vilseleda människor genom att lämna felaktiga uppgifter.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det har framgått alldeles tydligt av de många debatter vi har haft under 1971 i enkammarriksdagen att i en hel rad frågor om åtgärder för att fördjupa den svenska demokratin, att öka insynen och medinflytandet på besluten, har liberaler varit ensamma.

Herr ERLANDER (s):

Herr talman! Jag har i och för sig inte stor anledning att ta till orda i denna debatt, eftersom de synpunkter som jag har funderat på har kommit fram genom konstitutionsutskottets ordförande på ett sätt som

inte fordrar något tillägg från min sida. Emellertid kanske det skulle förefalla litet egendomligt, om jag suttit alldeles tyst och lyssnat här på de enligt min mening ganska egendomliga påståenden som framför allt från folkpartihåll har gjorts under debatten. Jag vill åtminstone till protokollet ha anfört att jag inte på något sätt är imponerad av de anföranden som hållits av folkpartiledamöter.

Låt mig ge till känna att för mig är en överenskommelse en överenskommelse. Och detta är inte vad slags överenskommelse som helst. Den gäller konstitutionen, grundlagarna. Under hela den tid som jag var ansvarig för regeringens politik ägnade jag en mycket stor del av mina krafter åt att se till att när vi gick fram mot ett beslut, så skulle det icke vara ett partidiktat, vare sig det gällde valsättet, det kommunala sambandet eller enkammarriksdagen, utan man skulle i stället kunna säga att vi stod ganska ense.

Jag tror inte alls att det är någon fördel, så som herr Ahlmark framställer det, att ett politiskt parti dikterar utvecklingen. Det är självklart att för mig, som sysslat med dessa ting, var historieskrivningen grotesk. Ett sådant påstående som att Staaff stod ensam i kampen för parlamentarismen borde egentligen inte finnas i riksdagens protokoll. Vi vet ju med vilken intensitet liberaler, socialdemokrater och – låt mig gärna medge det – en och annan progressiv högerman kämpade för exakt detsamma.

1950-talets s. k. förhållningspolitik hade delvis sin förklaring i just min vilja att få till stånd en samlad opinion inom riksdagen. Enligt min mening kunde vi inte släppa kravet på det kommunala sambandet. Jag förstod mycket väl att det fanns andra krav som man från andra håll inte ville släppa, och ansträngningarna som tog sin tid gick ju helt och hållet ut på att få ett samlat uppträdande från Sveriges riksdag när det gällde i vilka former folkviljan skulle komma till uttryck i riksdagen. Alla kompromisser kan diskuteras, det är självklart. Jag tror t. ex. att den höga spärren inte är så bra. Jag har ingenting emot att man diskuterar den. Det kan tänkas att mandatperioden också är en sådan sak som man kan diskutera. Men vi har kommit överens om detta nu. Att då springa ifrån en överenskommelse som så nyligen träffats ger ändå människorna en underlig känsla av att de där politikerna, dem kan man inte lita på. De går med på vissa ting som de inte menar och som de vill upphäva så fort det över huvud taget är möjligt.

Denna debatt är ur synpunkten av förstärkandet av demokratin en ganska trist upplevelse. Det är en ganska trist upplevelse att ett politiskt parti icke bryr sig om tilliten till sin egen hållfasthet mera än vad folkpartiet gjort här.

Detta om formen. Sedan i sak. Herr Larsson i Luttra anförde att det kommunala sambandet var något metafysiskt, varför det inte kunde diskuteras. Jo, man kan mycket väl diskutera metafysiska ting, även om man inte gör det i Luttra – jag känner inte till samtalsämnena där.

Det är väl ingenting konstigt med det kommunala sambandet. Det var två motiv som drev fram tanken att vi skulle bevara det samband som funnits mellan riks- och kommunalpolitiken sedan 1865. Det ena var att den vanlige medborgaren inte bryr sig om dessa spetsfundigheter, där

Onsdagen den
24 november 1971

*Den gemensamma
valdagen m. m.*

man säger att det ena är kommunalpolitik och det andra rikspolitik. Han bryr sig inte ett dugg om var ansvaret ligger, t. ex. för handhavandet av polisen, om det ligger hos kommunen eller hos staten. Han vill ha ärendena skötta, och han ser politiken som en enhet, antingen det är rikspolitik eller kommunalpolitik.

Men det har varit till en oerhörd fördel för den svenska demokratin att vi har haft en funktionsmässig uppdelning så att vissa frågor handlagts av kommunerna. Det har varit en fördel genom att man på det sättet kunnat engagera många människor i det politiska arbetet. Jag medger villigt att det låg mycket i herr Ohlins påpekande att vi ändå får se till att ansvaret för hur dessa människor sköter sig kan utkrävas av väljarna. Det är rätt. Det var en av de få punkter där jag gav Ohlin rätt när det gällde det kommunala sambandet.

Den gemensamma valdagen möjliggör det. Det är en lösning som varken Ohlin eller jag hittat på men som på ett utomordentligt sätt möjliggör utkrävandet av ansvar. Därmed är den invändningen borta. Det andra där Ohlin många gånger, både offentligt och privat, gett mig rätt, var uppfattningen att vi med rena kommunalval tyvärr riskerar ett sjunkande valdeltagande. England är ett exempel. Vi kan ta nästan hur många exempel som helst på att det inte går att upprätthålla ett enbart på kommunala frågor grundat val utan att valdeltagandet sjunker. I de fall då det förekommit ett stort deltagande i kommunalval har det varit rikspolitiken som svept in.

Man kommer verkligen inte ifrån det norska exemplet med härklyverier av herr Ahlmarks typ. Det är väl uppenbart att valmännen i Norge uppfattade det kommunala valet som rikspolitiskt, som ett val för eller emot EEC. Min fråga, som jag har ställt flera gånger i pressen, är: Kan det vara rimligt att Norges kommuner nu under tre år framåt skall regeras efter väljarnas ställningstagande till EEC? Det är resultatet av ett rent kommunalval.

Det är en erfarenhet som självfallet är mycket tyngre vägande än de erfarenheter som man har pressat fram här efter vad som hade hänt vid 1970 års val. Jag känner till den där undersökningen, och herr Molin skall vara väldigt försiktig med att åberopa den. Man kan väl i all sin dar inte mäta intresset för valfrågorna genom att mäta antalet spaltmeter i tidningarnas ledare? Det är en orimlig undersökningsmetod. Då kan ju ett visst parti genom att antingen blockera valfrågorna eller öka antalet ledare om dem få fram vilka uppfattningar som helst. Av större värde är naturligtvis undersökningarna om den bristande kännedomen. Men att åberopa det första argumentet är uppriktigt sagt rent nonsens.

Den andra undersökningen är ett argument. Det fanns alltså en bristande kännedom om frågorna. Men vad vet vi om den bristande kännedom som skulle ha blivit följden om det varit ett rent kommunalval av norsk typ? Det vet vi ingenting om. Vi har ingen aning om det. I varje fall måste man undersöka flera val för att se om den tendens som har existerat under hela 1950-talet och 1960-talet – ett minskat intresse för de kommunala frågorna vid valen – har fortsatt eller om det har hänt någonting särskilt vid 1970 års val. Det finns ingen som helst möjlighet att av det enda exemplet dra några slutsatser om att trenden är bruten,

om att den fortsätter eller intensifieras.

Sedan viftar herr Molin bort hela den omständigheten att undersökningen visar att nära 80 procent av väljarna är tillfredsställda med den gemensamma valdagen. Han viftar bort det genom att citera ett uttalande om att det är de mindre kvalificerade som tycker att den gemensamma valdagen är bra. Ja, just det. Skall vi ta bort rösträtten för dem då? Skall herr Molin avgöra vem som är kvalificerad eller inte? Herr Ahlmark åberopar ju som en särskild merit att folkpartiet är i minoritet. Är det målet hädanefter? Skall man försöka komma så lågt ner som möjligt, för då är man kvalificerad? Nej, detta är ett hårklyveri som det är rätt beklämmande att man presenterar här.

Det finns en majoritet som tycker att den gemensamma valdagen är bra. Det finns ingenting som tyder på att händelserna 1970 innebar någonting vare sig uppåt eller neråt i fråga om den trend som tyvärr existerar att de kommunala frågorna kommer i skymundan.

Vet folkpartiet vad det skulle kunna göra för att göra någon nytta, om det är vad man är ute efter? Jo, det är att hjälpa oss alla att aktivisera de kommunala frågorna, att verkligen pressa fram dem. Det finns kommuner som har gjort det. Jag skulle kunna åberopa åtminstone ett par medelstora städer som lade ner mycket arbete under 1970. Det finns en av kammarledarmöterna som skulle kunna bära vittnesbörd från sin hemstad om en intensiv upplysningskampanj beträffande de kommunala frågorna. Om undersökningen gjordes där skulle resultaten säkert inte te sig så beklämmande.

Vi är alla intresserade av ett starkt kommunalpolitiskt inslag i vårt politiska liv. Det gäller att aktivisera kommunalpolitiken. Vi tror från socialdemokratiskt håll, och ingenting har förekommit som inte har styrkt oss i den tron, att rena kommunalval betyder ett minskat intresse för kommunalpolitiken över huvud taget. Det gäller inte bara i Sverige. Man har det i England, och vi skall inte vifta bort erfarenheterna från Norge.

Vi vill ha ett starkt, livaktigt kommunalt liv. Vi tror att det här experimentet som vi har gjort nu är värt att pröva. Vad innebär experimentet? Det innebär att väljarna på en och samma gång har en möjlighet att säga: "Jag gillar, eller ogillar, rikspolitiken. Jag ogillar, eller gillar, kommunalpolitiken." På en och samma gång, vid ett och samma tillfälle – vad är det för fel på den rörelsefriheten? Om det blir en stor spänning mellan det kommunalpolitiska och det rikspolitiska röstandet vid ett valtillfälle, då måste det bero på något fel någonstans, antingen i kommunalpolitiken eller i rikspolitiken. Och väljarna får därigenom tillfälle att direkt öva press på kommunalmännen eller på riksdagsmännen att bättra sig.

Det nuvarande systemet ger ett helt annat inflytande för väljaren, ger honom en mycket bättre chans att ha inflytande på den kommunala politiken än det gamla. Jag tror därför att det vore klokt att flytta ner diskussionen kring den gemensamma valdagen från metafysiken just till oss vanliga människor – de flesta av oss brinner ju av iver att hjälpa kommunalpolitiken till en rangplats i svensk politik.

Herr HELEÉN (fp):

Herr talman! Ju längre den här debatten fortskrider, desto tydligare blir intrycket att det är åtskilliga som är angelägna om att få tala om här i dag att de anade oråd för tre fyra år sedan, när man skrev in principen om den gemensamma valdagen i den partiella författningsreformen.

Vad debatten i sak har gällt hittills – i varje fall fram till herr Erlanders inlägg – har ju varit: När har man rätt att bryta upp en olycklig del av en träffad kompromiss? Vi är självfallet medvetna om att vi i folkpartiet inte ensamma kan ändra på detta olyckliga förhållande, inte ensamma kan ändra på grundlagarna. I sådana frågor bör man ha enighet. Men det måste vara tillåtet att försöka övertyga väljarna om att ett bättre system bör införas. Jag tycker att herr Erlander visade något av den insikten när han i Dagens Nyheter strax efter valet 1970 sade: "Om det visar sig att denna linje skadar den kommunala självstyrelsen så får vi finna en annan väg." Det som har hänt sedan dess är att vi utöver de principiella betänkligheterna, som många tydligen delade med oss 1968, har fått de direkta informationerna från de forskare som har haft i uppdrag att följa den kommunala valrörelsens begränsade utrymme vid 1970 års val. Då är det dags att finna en annan väg, då är det dags att väcka opinion för att få en lösning som tydligen många egentligen gärna skulle vilja se.

Men jag går över till herr Erlanders argumentering, som ju sträckte sig utöver den hittills förda debatten. Den visar att han i motsats till herr Larsson i Luttra, i motsats till en del företrädare för moderata samlingspartiet och sannolikt också i motsats till en del inom sitt eget parti tycker att den gemensamma valdagen är bra. De formalistiska argumenten blir då bara skenargument. Vill herr Erlander ha en annan debatt i denna fråga, vill han att vi skall ta upp en debatt i sak, så skall jag gärna anta utmaningen. Vi hoppas att med starka sakargument kunna påverka andra, och därför driver vi den här frågan. Vi tror inte att människornas tilltro till demokratin grundas på att politikerna låter bli att ändra på dåliga beslut därför att de en gång är fattade. Vi tror att den beror mera på om politikerna kan tillgodose människornas önskemål i sak, bl. a. då kravet på att få ett verkligt medinflytande.

Nej, herr Erlander, låt oss gärna diskutera den gemensamma valdagen som ett uttryck för det som hände i ett kompromissläge. Men låt oss inte försöka på nytt finna ett metafysiskt samband mellan denna lösning i ett praktiskt läge och de bakomliggande tankarna i det kommunala sambandet, för då riskerar herr Erlander att spräcka dagens tillfälliga koalition med centerpartiet. Särskilt gör herr Erlander det om han här vill påstå att det inte skulle kunna föras några metafysiska debatter i Luttra. Vår värderade kammarkollega är gift med en betydande svensk poet som just skriver i dessa ärenden, så nog förs det väl metafysiska debatter i Luttra.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Det var naturligtvis värdefullt att förre statsministern gick in i debatten. När det gäller det kommunala sambandet blir debatten onekligen mindre metafysisk och mera substansfull när herr Erlander

talat än när herr Larsson i Luttra gör det.

Men vi var i alla fall tydligen ense om att undersökningarna från 1970 års val visar att kännedomen bland väljarna om de lokala valfrågorna då var mindre än vid tidigare kommunalval. Det kan ju vara så att dessa mindre kunskaper just är en följd av att de kommunala och lokala frågorna – enligt den undersökning som jag redovisade – fick ett minskat utrymme i dagspressen. Jag vet inte hur det har förhållit sig t. ex. med televisionen, men jag tror att det är rimligt att säga att det var ett mycket litet utrymme för kommunala frågor också i radio och TV under valrörelsen 1970.

Men det väsentliga, herr Erlander, är väl ändå att om människorna kan mindre om den lokala politiken så har de därmed mindre möjligheter att påverka de lokala politiska avgörandena. För att man skall kunna ha ett verkligt inflytande på de politiska avgörandena måste man ju veta vilka handlingsalternativ som finns och vilket parti som står för vilken linje.

Jag kommer i varje fall inte att känna någon oro för att fortsätta att i debatten om det kommunala sambandet påvisa att medborgarnas verkliga inflytande över de viktiga lokala avgörandena kommer att bli större om den gemensamma valdagen avskaffas.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Jag lyssnade självfallet med intresse till herr Erlander. Den del som rörde sig om tiden före andra världskriget tyckte jag inte var så intressant att höra på, för den var väldigt egendomlig i sina konturer. Men jag tittade runt i kammaren, och så vitt jag kan se är det ingen mer än herr Erlander och jag som har varit med på alla de överläggningar mellan partierna som började 1964 på ett tidigt stadium – alltså före Åremötet, herr Hernelius. Jag har anteckningar från dessa och tänker inte nu avslöja vad som står i dem.

På en punkt vill jag ändå korrigeras herr Erlanders historieskrivning, i varje fall det intryck man fick av herr Erlanders anförande här. Om han ville eller ej – det är en sak som han själv får avgöra – gav han intrycket att kravet på kommunalt samband var med i socialdemokratins budskap i författningsfrågan från början. Det var det inte, herr Erlander.

När från folkpartihåll första gången efter andra världskriget motionen väcktes om enkammarriksdag – 1950, om jag minns rätt – var det ingen diskussion om detta krav. Vi återkom med motionen, och det framfördes aldrig från herr Erlander eller någon annan något krav på kommunalt samband. När författningsutredningen tillsattes 1954 stod det icke ett enda ord i direktiven om nödvändigheten av kommunalt samband. Debatten fortgick under 1950-talet, men inte någon enda gång framförde herr Erlander eller någon av hans vänner detta krav. År 1960 gick, 1961 och 1962. Jag tror att det var först 1963 på hösten som herr Erlander offentligen yppade tanken att det nog borde finnas ett kommunalt samband.

Det där oeftergivliga villkoret var alltså någonting som kom till mycket sent.

Jag skall inte kritisera herr Erlander när det gäller de första åren på 1950-talet, för herr Erlander sade inte så mycket i författningsfrågan då.

Onsdagen den
24 november 1971

*Den gemensamma
valdagen m. m.*

Det var egentligen först i andra kammaren 1954, när några av hans partivänner och några andra också hade väckt en motion och konstitutionsutskottets utlåtande i anledning därav behandlades, som herr Erlander tog till orda i författningsfrågan ur den här synpunkten. Jag kan alltså konstatera att det var först efter tretton års intensiv författningsdebatt som herr Erlander kastade fram det som han nu vill ge oss intrycket av att han hela tiden haft som ovillkorligt krav på en författningsreform, nämligen att man skall ha ett kommunalt samband – och därmed i den form som det nu är – en gemensam valdag för riksdagsval och kommunalval.

Jag har, herr talman, som sagt anteckningar från de interna partiöverläggningarna. Jag tänker inte dra upp dem nu. Därför tänker jag t. ex. inte redogöra för – vilket väl så småningom någon gång kan ha ett intresse – hur det gick till när herrar Erlander och Hedlund gjorde upp om att vi måste ha 350 ledamöter i den här kammaren. Det tillhör det minst ärofulla.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Först en kommentar till vad herr Erlander sade om Norge och det senaste valet där. Han menade att det var ett kommunalval som gällde EEC-frågan. Det är felaktigt – EEC spelade inte den stora roll i huvuddelen av norska valrörelsen som en del svenska debattörer påstår. Det har tvärtom varit Norge som visat att EEC-frågan spelade en mycket begränsad roll i en hel rad av kommunerna i det valet. Herr Erlander kan ju fråga t. ex. Trygve Bratteli. Jag tror att han skulle förneka att EEC-frågan var den dominerande i större delen av Norge.

Men det viktigaste är ju att i Norge hade man ingen chans 1971 att hålla ett stortingsval – trots att man där har en regering som uppenbarligen *ville* utlysa parlamentsval och som bara har en minoritet av mandaten bakom sig – på grund av att man i Norge saknar upplösningsrätt. Därför var enda möjligheten i Norge att få en rikspolitisk kraftmätning att ta den i kommunalvalet för några månader sedan. Det gjorde man. Det fallet kan därför inte anföras som ett exempel på hur det skulle gå här i Sverige, där vi ju har en upplösningsrätt.

Vid ett tillfälle i sitt inlägg sade herr Erlander att det är trist att ett parti inte känner tillit till den egna hållfastheten, eller någonting sådant, och fortsatte sedan med ett slags historieskrivning. Jag skulle då vilja fråga: Vilket parti, om inte folkpartiet, kan man lita på i författningsfrågor? Det socialdemokratiska partiet? Var har det partiet stått under de senaste tio åren i författningsfrågan? Och jag vill följa upp herr Dahléns historieskrivning från den punkt, där han slutade ungefär 1962–1963.

När en reform tycktes vara mycket nära om en direktvald enkammarriksdag vid årsskiftet 1962–1963, då plötsligt kastade man fram teorierna om det kommunala sambandet. Det hade, som herr Dahléns klart visade, inte förts fram tidigare. Man hade tvärtom sagt *motsatsen* i direktiven till författningsutredningen. Men man behövde någonting för att fälla författningsutredningen och för att förhålla frågan vidare.

Så förde man då fram den här s. k. *blandkammaren*. En del av kammaren skulle utses av landstingen, en annan del skulle väljas direkt.

Man blandade alltså ihop första och andra kammaren i en enkammarare av märkvärdig konstruktion. En av dem som slogs för det förslaget var nuvarande utbildningsministern Ingvar Carlsson, som då var herr Erlanders hjälpredda i statsrådsberedningen.

Det höll inte länge. Det var omöjligt att förklara för människorna, varför inte partierna *före* valen skulle tala om, vilka kandidater man tänkte sätta in i församlingarna. Det var omöjligt att försvara de indirekta valen. Och så fördes blandkammaren åt sidan.

Sedan hittade man på – jag tror det var i början av 1966 – *tvåstegskammaren*. En del av riksdagen skulle väljas i riksdagsvalen, en annan del skulle väljas direkt i kommunalvalen. Men ingen gång skulle man få utse hela riksdagen samtidigt. Den regering som förlorade ett val skulle kunna sitta kvar med hjälp av ett skyddsnät av gamla mandat.

Det var ett av de förslag som socialdemokraterna gick till val på 1966. Vi kritiserade det hårt. Socialdemokraterna förlorade valet – och så fördes även det hugskottet bort ur debatten.

Under en följd av år fick vi veta att en förutsättning för en reform var ett valsätt som överrepresenterade det största partiet. Herr Erlander var oerhört vältalig när han ställde det kravet år efter år. Varför var oklart. En överrepresentation för det största partiet skapade starka regeringar, sade herr Erlander. Men om det största partiet var i opposition, så stärkte man ju oppositionen och försvagade regeringen med valsättets hjälp. Till slut fördes också det försöket att ge socialdemokraterna extra mandat på andra partiers bekostnad ut ur diskussionen. Och vi fick den exakta proportionaliteten för partier som passerat 4 procent av valmanskåren.

Detta är alltså sanningen om socialdemokraternas turer i författningsfrågorna under de senaste tio åren. Jag skulle kunna citera herr Erlander: Det är trist att ett parti inte känner tillit till den egna hållfastheten!

Under hela den perioden har folkpartiet ständigt stått för enkammar-system, för direkta val av hela riksdagen, för ett rättvist valsätt och för en fördjupad kommunal demokrati. Det är samma idéer som driver oss i dag.

Flera är genomförda, några återstår. Det viktigaste nu är fördjupningen av den kommunala demokratin, kraven på kommundelsråd, rådgivande kommunala folkomröstningar, mera insyn i kommunala bolag och några saker till. Men lika viktigt är att ge de kommunala frågorna en chans i valrörelserna. Det betyder att den gemensamma valdagen troligen måste ersättas av ett fristående kommunalval. Därom bör vi fatta beslut *före* nästa val för att ha handlingsfrihet *efter* det valet.

Vi fortsätter alltså vårt arbete på att förändra grundlagarna för att på det sättet fördjupa demokratin. Socialdemokratin tycks fortsätta sitt mångåriga arbete att resa motstånd mot reformerna. Det är trist men stilenligt!

Herr ERLANDER (s):

Herr talman! Vad som har anförts efter mitt lilla inlägg föranleder inga nämnvärda kommentarer från min sida. Jag skall bara beröra två saker.

Det är riktigt att det socialdemokratiska partiet i sin iver att finna samlade lösningar lät utarbeta det ena förslaget efter det andra. Men är

det fel att partiet var behärskat av viljan att se vad det fanns för något som skulle kunna läggas till grund för en kompromiss? Om man som herr Ahlmark betraktar striden som något i och för sig väsentligt och inte har respekt för viljan att pröva sig fram till samlande lösningar – ja, då kan man anklaga partiet men inte annars.

Det sägs från folkpartihåll att det kommunala sambandet inte fanns med i direktiven. Det fanns i 1865 års författning, och författningsutredningen skulle pröva också den frågan. Det kommunala sambandet fanns följaktligen med i direktiven från början.

Herr LARSSON i Luttra (c):

Herr talman! Visst kan metafysiska problem diskuteras, herr Erlander! Vad jag påstått är att de problemen inte är åtkomliga för en förnuftsmässig analys och värdering. Det är en annan sak, och det håller jag också fast vid.

Sedan bara några korta kommentarer med anledning av vad herr Erlander sade om fristående kommunalval. Jag fick det intrycket att herr Erlanders omdömen där var alltför negativa. Herr Erlander tog exempel från England, men om man vet hur begränsad den kommunala självstyrelsen är i det landet, så är det förståeligt om valdeltagandet där blir dåligt i ett fristående kommunalval. Samtliga våra nordiska grannländer har fristående kommunalval med bra valdeltagande. Även i Sverige var kommunalvalen före författningsreformen i halva antalet landstingsvalkretsar varje val utan direkt inflytande på rikspolitiken, eftersom man där inte hade förstakammarval. Sedan är det en annan sak att även där man har fristående kommunalval spelar de rikspolitiska frågorna en ganska stor roll i valrörelsen och i valdebatten. Det kommer man inte ifrån. Men i ett fristående kommunalval måste väl ändå de kommunala och kommunalpolitiska frågorna få en bättre chans att komma fram?

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Det senaste inlägget visar väl att det gick som jag trodde när herr Erlander började sjunga till det kommunala sambandets ära – då sprack det tillfälliga samförståndet med centerpartiet, och herr Larsson kom över på den rätta sidan.

Det som herr Erlander nu med visst patos tog fram ur det förflutna utmynnade i frågan: Är det fel av ett parti att lägga fram det ena förslaget efter det andra i syfte att nå enighet? Nej, självfallet är det inget fel. Men det som var fel var att herr Erlander genom större delen av 1960-talet hakade fast sig och sitt parti vid den olyckliga tanken att ett kommunalt samband i de former han aktualiserade skulle vara nödvändigt i dagens författning. Denna felaktiga tanke blev en olycklig ingrediens som läste kompromissen 1967–1968. Om och när socialdemokratin blir mäktig att erkänna att detta var ett historiskt misstag, då bör den kommande totala författningsreformen kunna frigöras från den gemensamma valdagen, som är en olycklig ingrediens.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Herr Erlander påstår att tanken på det kommunala sambandet fanns med i direktiven till författningsutredningen som tillsattes 1954. Med det uttrycket måste herr Erlander mena att utredningen i direktiven fick i uppdrag att ta upp detta problem. Herr Erlander, detta är fel. Direktiven går ut på att utredningen skall lägga fram förslag till ett enkammarsystem, om man bestämmer sig för detta. Där finns inte en tillstymmelse till fruktan för att detta på något sätt skulle kunna påverka kommunalpolitiken i landet. Var det en så stor sak som herr Erlander nu vill göra det till, att man också måste tänka på hur man skulle ordna kommunalvalen, då borde det väl i all rimlighets namn ha funnits med en enda sats om det i direktiven. Det finns inte ett ord om det.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Det var ett magnifikt yttrande Tage Erlander fällde i sitt senaste inlägg. Han sade – ordagrant tror jag – så här: "Är det något fel att socialdemokraterna i sin iver att finna samlande lösningar lät utarbeta det ena förslaget efter det andra?"

Detta är verkligen märkligt. Vad var "det ena förslaget efter det andra"? Som herr Dahlén visade kastades teorierna om det kommunala sambandet fram kring årsskiftet 1962–1963. Ingen socialdemokrat hade under efterkrigstiden ens nämnt detta. Det slog sönder den enighet man höll på att snickra ihop i författningsutredningen.

Sedan slängde man fram förslaget om blandkammaren. Det skapade strid för eller emot de indirekta valen. Naturligtvis gick det inte att få någon uppslutning kring indirekta val – det kunde herr Erlander lätt inse.

Sedan förde man fram förslaget om tvåstegskammaren: man skulle välja en del i kommunalvalen och en annan del i riksdagsvalen men aldrig få utse hela kammaren på en gång. Det skapade strid och inte enighet i 1966 års val.

Under hela den här tiden drev herr Erlander obönhörligt kravet på överrepresentation för det största partiet, alltså extramandat med valsättets hjälp för socialdemokratin. Var det för att underlätta enighet med de partier som det skulle gå ut över?

Herr Erlanders uttalande att socialdemokratin "i sin iver att finna samlande lösningar lät utarbeta det ena förslaget efter det andra" är den hittills mest – jag skall inte använda några hårda ord – fantasieggande av alla tolkningar av socialdemokratins krumsprång fram och tillbaka. Sanningen är naturligtvis att man lät "utarbeta det ena förslaget efter det andra" därför att man fruktade den reform som folkpartiet krävde: en direktvald enkammarriksdag som i sin helhet skulle utses vid ett enda val. Vi tog striden för den reformen mot herr Erlander. I dag är den genomförd på rikspanet. Nu kommer vi att fortsätta opinionsbildningen för en fördjupad kommunal demokrati.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! För att inte missförstånd skall uppstå tycker jag att det är på sin plats att konstatera, att för att 1968 års partiella reform skulle

kunna genomföras krävdes det under förarbetena och fram till beslutsdagen mycken energi, mycken god vilja, mycket tålamod och mycken kompromissvänlighet från fyra partier – icke från två.

Skall några namn nämnas i det sammanhanget tror jag ingen tar illa upp om särskilt namnen Bertil Ohlin, Gunnar Heckscher och Tage Erlander nämns. Det var dessa tre som drev fram reformen från initialskedet till beslutet – Heckscher hade då avgått men hans anda svävade över hans partis verksamhet.

De fyra partierna var eniga om de stora linjerna. Nu är ett parti på väg att säga upp bekantskapen med vad dess företrädare då gick med på. Det är att beklaga. Det bådår icke gott för det fortsatta arbetet, som förvisso icke kommer att kräva en total enighet för att ge resultat men väl också det ett betydande mått av god vilja.

Herr ERLANDER (s):

Herr talman! Efter herr Hernelius' anförande avstår jag. Jag kan i alla delar instämma utom beträffande den tredje av dem han nämnde som specialister på samförståndspolitik. I övrigt instämmer jag helt.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Denna debatt har fått ett värdigt slut: den konservativa alliansen är fullbordad!

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1 och 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Ahlmark och Molin, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Molin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 65 punkterna 1 och 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Ahlmark och Molin.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Molin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 259
Nej – 45
Avstår – 11

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12 Meddelande ang. kammarens sammanträden

Herr TALMANNEN yttrade:

Såsom tidigare förutsatts kommer arbetsplena inte att anordnas i morgon och på fredag. Sammanträdet på fredag börjar dock vid den i planen angivna tidpunkten, kl. 10.00, för att bereda tid för besvarande av interpellationer.

I nästa vecka anordnas arbetsplena onsdagen den 1 december och fredagen den 3 december, båda dagarna med början kl. 10.00. Bordläggningssammanträdet tisdagen den 30 november tar såsom tidigare meddelats sin början kl. 15.00. Vid sammanträdet torsdagen den 2 december besvaras ett stort antal frågor och interpellationer, bl. a. angående EEC-frågan. Torsdagens sammanträde börjar därför kl. 13.00, dvs. en timme tidigare än vad som angivits i den preliminära planen.

§ 13 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande nr 66 i anledning av motion om den enskildes rättsskydd inom förvaltningen

Lagutskottets betänkande nr 21 i anledning av motion angående påföljden av utebliven likvid vid el-leverans

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 14 Godkännande av Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, m. m.

Föredrogs utrikesutskottets betänkande nr 13 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter samt Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter och fakultativa protokollet till den senare konventionen m. m.

Herr förste vice talmannen BENGTON (c):

Herr talman! Det beslut som riksdagen nu går att fatta – jag hoppas enhälligt – är i viss mån ett historiskt beslut. I och med det kommer Sverige att tillträda konventionen om de mänskliga rättigheterna och det till den fogade fakultativa protokollet.

Efter det att deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna hade avgivits 1948 började omedelbart arbetet med att utforma också konventioner. Det arbetet tog 18 år och avslutades 1966. I dessa konventioner fastställdes mänskliga rättigheter, varom världens länder har kunnat enas. Med tanke på att de omkring 120 länder som antog konventionerna i Förenta nationerna har olika styrelsekick, olika religioner, olika etniska bakgrund osv. är det en stor händelse och en framgång för Förenta nationerna att konventionerna kunnat antagas.

Det bör då observeras att det är först när 35 länder har ratificerat konventionerna som de träder i kraft och att det inte är mer än 11,

Nr 132

Onsdagen den
24 november 1971

*Godkännande av
Internationella
konventionen om
ekonomiska, sociala
och kulturella
rättigheter, m. m.*

Onsdagen den
24 november 1971

*Godkännande av
Internationella
konventionen om
ekonomiska, socia-
la och kulturella
rättigheter, m. m.*

respektive 12, som nu har ratificerat dem.

Det finns dock en mycket viktig sak som jag vill säga i detta sammanhang – det är därför jag har begärt ordet. I konventionerna finns intagna bestämmelser om religionsfrihet, tryckfrihet, yttrandefrihet, föreningsfrihet, rätt att fritt få deltaga i sitt lands styrelse, rätt att bilda fackföreningar och ansluta dessa till internationella fackorganisationer, rätt att strejka och inte minst att flytta och emigrera, inklusive från sitt eget land. Det finns också många andra betydelsefulla bestämmelser i konventionerna som jag här inte skall räkna upp, men den stora frågan är: Kommer länderna att efterfölja bestämmelserna? Kommer länder som skriver på konventionerna och ratificerar dem sedan att följa dem? Jag erinrar t. ex. om rätten att fritt få emigrera även från sitt eget land, föreningsrätten, strejkrätten, religionsfriheten osv. Efterföljden kunde i viss mån kontrolleras, om man tillät klagomål i synnerhet från individer i ett land, s. k. petitioners.

Den svenska delegationen kämpade intensivt i Förenta nationerna för att sådana bestämmelser skulle intas i konventionen. Tyvärr lyckades vi inte med det, utan sent en natt förlorade vi den striden med 41 mot 39 och fick inte dessa kontrollmöjligheter intagna.

Till den internationella konventionen om medborgarpolitiska rättigheter ansluter sig emellertid ett fakultativt protokoll, och det innehåller bestämmelser om rätt för enskilda personer att besvära sig över kränkningar av de genom konventionen garanterade rättigheterna. I protokollet har medtagits bestämmelser som syftar till att garantera att klagorätten inte missbrukas, och de överensstämmer i stort sett med motsvarande regler i den europeiska konventionen.

Konventionen om de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna har hittills undertecknats av 46 och tillträtts av 11 stater, medan konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter har undertecknats av 45 och tillträtts av 12 stater. Men man bör nogsamnt observera att det fakultativa protokollet, som ger möjligheter för enskilda individer att klaga hos ett internationellt forum, endast har undertecknats av 17 stater och ratificerats av 5. De 17 staterna är de nordiska länderna, några latinamerikanska stater och några ytterligare. Detta är någonting som jag tycker är högst anmärkningsvärt. Det visar att en hel rad av länder visserligen ståtår utåt med att skriva på konventionerna och säga att de har accepterat dessa men att de icke tillåter någon som helst kontroll – ingen individ inom dessa länder vilken anser sig ha blivit behandlad i strid med de mänskliga rättigheterna kan vända sig till något internationellt forum.

Jag ber nu kammarens ledamöter, och för övrigt hela svenska folket, att nogsamnt observera vilka länder som helhjärtat vill tillämpa de mänskliga rättigheterna och tillåta kontroll över efterlevnaden genom att också skriva under det fakultativa protokollet. Jag kommer i fortsättningen att med största noggrannhet själv följa det, och jag hoppas att de som finns här gärna sprider upplysning om att detta är avgörande. Det är lätt att skriva på en konvention, t. ex. om att människor fritt får flytta från ett land, men sedan hindra kontroll av hur den efterföljes genom att icke acceptera någon som helst möjlighet att klaga inför internationellt forum.

Herr talman! Jag avser inte att framföra någon opposition, utan jag tänker tvärtom avsluta de här få orden, som jag ansåg borde tillfogas när vi behandlade ärendet, med att säga att det är med största tillfredsställelse jag nu ser att Sverige ratificerar konventionerna och protokollet. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Med detta anförande, under vilket herr tredje vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, var överläggningen slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15 Föredrogs

Utrikesutskottets betänkande:

Nr 14 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1966:664) med vissa bestämmelser om immunitet och privilegier m. m.

Socialförsäkringsutskottets betänkanden:

Nr 39 i anledning av motion angående samordningen av statliga pensioner till änkor, m. m.

Nr 40 i anledning av motioner angående det kommunala bostadstillägget till pensionärer

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 16 Utvidgad ersättningsrätt enligt lagen om allmän försäkring

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 41 i anledning av motioner om utvidgad ersättningsrätt enligt lagen om allmän försäkring.

I detta betänkande behandlades

1) motionen 1971:61 av herrar Molin och Jonsson i Alingsås (fp), i vilken hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till nästa års riksdag om sådan ändring av reglerna angående ersättning från försäkringskassa, att ersättning normalt kunde utgå för viss del av kostnaden för allmän hälsokontroll,

2) motionen 1971:349 av fru Thunvall m. fl. (s),

3) motionen 1971:719 av herr Olsson i Kil m. fl. (fp),

4) motionen 1971:725 av fru Söder m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen beslutade att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av förutsättningarna för att i reformen om enhetliga läkarvårdskostnader införa åtgärder inom hälsovård och förebyggande sjukvård.

Utskottet hemställde

1. att motionerna 1971:61 och 1971:725 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

2. att motionen 1971:349 inte föranledde någon riksdagens åtgärd och

Onsdagen den
24 november 1971

Utvidgad ersättningsrätt enligt lagen om allmän försäkring

3. att motionen 1971:719 inte föranledde någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr Mundebo (fp) och fröken Bergström (fp), vilka ansett, att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:61 och i anledning av motionen 1971:725 i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till 1972 års riksdag av innebörd att viss del av kostnaderna för allmän hälsokontroll normalt ersattes från den allmänna försäkringen.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Det finns en del områden som varje år är aktuella i riksdagen, kanske flera gånger varje år, där alla är ense om att säga: Det här är viktigt. Det här är bra. Vi skall arbeta efter de här linjerna etc.

Men ändå händer ingenting. De vackra orden omsätts inte i handling. Ibland är det otillräckliga personella och finansiella resurser, ibland är det svårigheter att finna metoder och handlingslinjer som försvårar genomförandet av goda tankar. Ibland är det utredningar som kan innebära fördröjningar. Ibland är det – trots de vackra orden – otillräckligt intresse som medför att en fråga sätts långt ned på en prioriteringslista. En kombination av utredningar och otillräckligt intresse – kombinationen kan synas konstig men den är ingalunda ovanlig – är särskilt förödande. Då kan man i årtal skjuta en fråga framför sig, säga vackra ord om den men ändå inte göra någonting. Den socialdemokratiska regeringen har i synnerhet på social- och utbildningspolitikens område utvecklat en betydande skicklighet i det här avseendet.

Den fråga vi nu diskuterar, hälsoundersökningar och annan förebyggande hälsovård, är ett exempel på en sådan fråga. Här sägs många vackra ord men mycket litet händer i praktiken. Det finns annars många goda skäl för att med kraft satsa på denna sektor. Det är ekonomiska skäl, det är effektivitetsskäl, det är rättviseskäl, det är trygghetsskäl, det är humanitära skäl.

Kostnaderna för sjukvården och sjukförsäkringen beräknas för innevarande år uppgå till 13 600 miljoner kronor. Det är en ökning med 100 procent under den senaste femårsperioden. Prognoser för de kommande åren pekar också på kraftigt ökade utgifter.

Det är emellertid bara en liten, liten andel av denna stora summa pengar som går till hälsovård. Om vi t. ex. ser på socialdepartementets huvudtitel, finner vi rubriken Öppen hälso- och sjukvård. Det är sammanlagt ca 37 miljoner kronor, varav en väsentlig del går till folktandvård. Till allmän hälsokontroll och hälsovårdsupplysning anvisas knappt 6 miljoner kronor. Det är förbluffande litet.

Det kan visserligen sägas att det är landstingen som svarar för huvuddelen av kostnaderna för hälso- och sjukvård, men också inom den sektorn är det en liten andel som går till hälsovård, det mesta går till sjukvård.

Den förebyggande hälsovården kan betyda mycket för att begränsa de starkt stigande sjukvårdskostnaderna. Många problem kanske inte uppkommer, och om de uppkommer och upptäcks i tid kan de botas genom kortare vårdinsatser, billigare hjälpformer och till lägre kostnader.

Onsdagen den
24 november 1971

Utvidgad ersättningsrätt enligt lagen om allmän försäkring

Förebyggande insatser, tidigt upptäckta problem, kan också betyda större effekt av de sjukvårdande insatserna, bättre vårdresultat, mindre av mänskligt lidande – människornas trygghet blir större.

I några motioner till årets riksdag har begärts ökade insatser när det gäller hälsoundersökningar och annan förebyggande hälsovård. Det är i första hand en motion från några folkpartister som vill ha en ändring av reglerna om ersättning från den allmänna försäkringen, så att en viss del av kostnaderna för allmän hälsokontroll skulle kunna ersättas. Liknande förslag finns i en motion från några centerpartister, men den motionen har märkligt nog inte vunnit gehör ens hos motionärernas partikamrater i utskottet.

Utskottsmajoriteten anför ett par skäl för att avvisa motionerna. Man antyder ett mera principiellt skäl, nämligen att sjukförsäkringens syfte är att kompensera för inkomstbortfall och kostnader som föranleds av sjukdom. Att vidga ersättningsrätten skulle vara att helt eller delvis överge den huvudprincip som nuvarande lag bygger på.

Det här är inte särskilt vägande resonemang. Det är givet att man nog måste tänka igenom utformningen av en ny lag, en lämplig avgränsning av insatserna. Men det avgörande måste ju vara att finna former som bäst tillgodoser kravet på effektivitet och trygghet, och då är hälsoundersökningar och förebyggande hälsovård en klok satsning, väl använda pengar från samhällets sida.

Ett annat skäl är att utredningar i dessa frågor pågår och att man bör avvakta resultaten av dessa utredningar. Socialstyrelsen fick för drygt två och ett halvt år sedan i uppdrag att göra en utredning om utvecklingen av hälsoundersökningar och annan förebyggande hälsovård. Det måste vara möjligt att dessa utredningar som nu pågått i två och ett halvt år skall kunna fullföljas så att förslag kan framläggas till 1972 års riksdag. Inom socialstyrelsen pågår en mängd utredningar, och man har ibland en känsla av att socialstyrelsen mera utreder än handlar. Nu är det dags att i denna fråga gå från ord till handling. Riksdagen bör uttala en bestämd vilja att nästa års riksdag skall fatta ett positivt beslut i denna fråga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! I det paket av motioner som i föreliggande utskottsbe-tänkande avstyrkts av socialförsäkringsutskottet återfinns motion nr 349 angående rabatter av p-piller som några av mina partikamrater och jag väckte i januari månad i år, och jag skulle vilja kommentera detta något.

Vår motion väckte visst uppseende, och jag fick en del brev och samtal i anledning därav. Några ansåg att såväl aborter som även de förebyggande p-pillren borde helt förbjudas i vårt land, som har den lägsta nativiteten i världen, vilket gör det nödvändigt för oss att importera arbetskraft. Den inställningen måste bero på missförstånd av motiven för vår motion. De flesta visade emellertid hur angelägen man bedömde en reform på detta område vara, och jag är ense med dem i den uppfattningen, då nu rådande förhållanden ger dem som har en god ekonomi möjlighet att konsultera dyra läkare och anskaffa p-piller eller andra preventiva medel och på så sätt kunna avvärja icke önskade

Onsdagen den
24 november 1971

Utvidgad ersättningsrätt enligt lagen om allmän försäkring

graviditeter medan vi överlåter åt de ekonomiskt sämst ställda och de yngsta kvinnorna, som trots samhällets åtgärder kan ha svårt att klara ett barn, att svara för den ökande nativiteten.

En så viktig fråga skall inte vara beroende av den enskildes ekonomiska villkor. Här behövs en reform, och jag tror att det skall visa sig mera ekonomiskt även för samhället att svara för de förebyggande åtgärderna i detta speciella fall än att antalet abortsökande skall öka av den anledningen och kräva operativa ingrepp och sjukhusvård.

I sin redovisning angående frågans behandling hittills talar utskottet bl. a. om en arbetsgrupp, som tillsatts av socialstyrelsen år 1968 och som för närvarande överväger "förslag till åtgärder för utbyggnad och effektivisering av samhällets service för preventivmedelsrådgivningen" samt om att en vägledande princip för gruppens arbete ansetts vara att rådgivning av detta slag – även innefattande preventivmedelsförskrivning – skall lämnas utan kostnad för den enskilde.

I vår motion hade vi ej vågat sträcka oss längre än till rabatterning som för andra läkemedel enligt läkarrecept, men, herr talman, jag finner det vara både rättvist och riktigt, om man skulle kunna komma fram till kostnadsfria preventivmedel av olika slag. P-piller liksom andra antikonceptionsmedel som kvinnor kan använda för att förebygga graviditet medför en kostnad som enbart drabbar kvinnorna – det är inte alla som har en make eller en pojkvän att dela de kostnaderna med.

Under många år av sitt liv tar en kvinna många risker på grund av sitt kön och har av samma skäl även andra extra kostnader än de jag här har berört. Detta kan inga jämlikhetssträvanden i världen utjämna, men nog borde samhället ändå kunna ta på sig den ekonomiska delen av denna orättvisa – det vore på tiden, och jag hoppas att gruppen kommer fram till det resultatet.

I sitt remissvar har TCO avstyrkt delen om rabatterning av p-piller med hänsyn till att detta inte är det enda antikonceptionsmedlet. Det är ett riktigt påpekande och ett oavsiktligt misstag från vår sida – det var inte vår mening att begränsa problemet till enbart p-piller – och jag beklagar att inte organisationen, som i övrigt var positiv till motionen, utökade välviljan till att omfatta även rabatterning – men tryckt på att den borde omfatta även andra antikonceptionsmedel.

Helt nyligen lade 1965 års abortkommitté fram sitt förslag – det förelåg ej vid motionsskrivningen – och sedan jag nu har varit i tillfälle att höra *några* läkare diskutera förslaget – anser jag det även från den utgångspunkten vara mycket angeläget att frågan om kostnader för p-piller och andra antikonceptionsmedel snarast får en positiv lösning.

Som kommittén mycket riktigt framhåller blir det ju annars så att kostnaderna för att anskaffa preventivmedel kan bli ganska stora – medan en abortoperation är gratis. Perspektivet – så som det uttrycktes av en läkare som jag hörde häromdagen – att kvinnorna ej skulle söka undvika graviditet med hjälp av preventivmedel, utan i stället kanske genomgå täta abortoperationer, är för mig skrämmande. Innan vi kan anta en friare abortlagstiftning – som jag hoppas att riksdagen så småningom skall genomföra – så måste frågan beträffande rabatteringen eller helst fria antikonceptionsmedel vara löst.

Vi motionärer tror att ökade möjligheter till sådana förebyggande åtgärder som sänkta kostnader på preventivmedel skulle innebära att antalet onödiga aborter skulle minska. Kanske skulle t. o. m. Försäkringskassaförbundet som gick emot motionen så småningom finna att detta är en billigare lösning än alltför många abortoperationer.

Herr talman! Utskottet har i sin skrivning sagt sig ha förståelse för motionärernas önskemål men hänvisar till utredningar som pågår eller nu remissbehandlas, t. ex. abortkommitténs förslag, och det har jag i min tur förståelse för. Jag har dock velat understryka vikten av en snar lösning på problemet.

I väntan därpå vill jag också, herr talman, till sist hänvisa till Kommunförbundets remissvar. Där säger man nämligen "att det bör uppmärksammas att gällande ersättningsregler i fråga om läkarkonsultation och receptförskrivning ger visst utrymme för läkarens subjektiva tolkning". Jag vet att en hel del läkare redan tolkar detta positivt, och min förhoppning är att allt flera läkare skall ta till vara det utrymme som här ges.

Herr talman! Vi har i vår motion hemställt om en översyn av problemet. Frågan är under översyn. Jag har därför inget yrkande.

Fru HÄVIK (s):

Herr talman! Vi har nu att behandla fyra motioner som samtliga mynnar ut i en begäran om utvidgad ersättningsrätt enligt lagen om allmän försäkring. Kanske vi något skulle stanna inför vad nuvarande lagstiftning säger. Där begränsar man nämligen rätten till ersättning att utgå enbart vid sjukdom. Det gäller ersättning vid läkarvård och för läkemedel och även rätten till sjukpenning. Det enda undantaget är de förmåner som kan utgå i samband med havandeskap.

Detta innebär som herr Mundebo påpekade att lagen inte ger utrymme för ersättning för hälsokontroll eller annan förebyggande hälsovård. I 2 kap. 7 § lagen om allmän försäkring stadgas dock att arbetsgivare efter särskild överenskommelse med en försäkringskassa kan få viss gottgörelse för sjuk- och hälsovård som av arbetsgivaren ordnas för de anställda.

Herr Mundebo pläderade för motion nr 61, för vilken herr Mundebo och fröken Bergström reserverat sig i utskottet. I denna reservation hemställs att ersättning för viss del av kostnaderna för allmän hälsokontroll bör lämnas från den allmänna försäkringen och att förslag i denna riktning bör föreläggas 1972 års riksdag.

Herr Mundebo inledde sitt anförande med att framhålla att man ofta börjar med att säga att denna fråga är viktig och att förslag som dessa är bra men att vackra ord inte omsätts i handling och att utredningar innebär fördröjning av ärendet.

Herr Mundebo talar samtidigt om det otillräckliga intresset hos det socialdemokratiska partiet och den socialdemokratiska regeringen för sociala frågor och utbildningsfrågor. I samma mening talar herr Mundebo om att kostnaderna under socialhuvudtiteln har ökat med drygt 100 procent under den senaste femårsperioden. Att sedan fördelningen av dessa medel kan synas haltande kan jag hålla med herr Mundebo om, men det är väl ändå inte ett bevis på bristande intresse för sociala frågor.

Onsdagen den
24 november 1971

Utvidgad ersättningsrätt enligt lagen om allmän försäkring

Den utredning som nu pågår inom socialstyrelsen har tillsatts efter ett beslut av Kungl. Maj:t. Socialstyrelsen har fått i uppdrag att i samråd med riks försäkringsverket överväga avgränsningen av de sjukvårdsåtgärder som ersätts av den allmänna försäkringen. Vad herr Mundebo inte sade när han talade om de fördröjande utredningarna var att denna utredning beräknar att slutföra sitt arbete under 1972.

I reservationen begärs att förslag skall föreläggas 1972 års riksdag. De andra motionärerna i denna fråga har kanske ansett att man inte påskyndar ärendet denna väg, innan man vet vad utredningen kommer fram till. Den tidpunkt när utredningen väntas framlägga sitt betänkande ligger i nära anslutning till reservanternas yrkande.

När det sedan gäller frågorna rörande kostnadsfri preventivmedelsan-skaftning och rabattering av preventivmedel så pågår, som fru Thunvall sade, en utredning inom socialstyrelsen som har att se över dessa frågor. Fru Thunvall nämnde också att 1965 års abortkommitté, som nu har lämnat sitt betänkande, har tagit upp frågan om rätt till ekonomiskt stöd från samhällets sida för utskrivning och inköp av preventivmedel. Detta betänkande är för närvarande föremål för remissbehandling. Där kan det kanske komma många synpunkter på denna fråga som kan vara väl värda att ta upp vid det slutliga bedömandet.

Visst är frågan av intresse. Fru Thunvall medgav att motionen var snävt skriven. Jag kan understryka att det var också min reflexion och även utskottets, när vi behandlade den, för det är inte allom givet att kunna använda p-piller. Det finns andra preventivmedel också. Sedan är frågan om kostnaden skall ersättas genom allmän försäkring eller inte. Det är där avvägningfrågan ligger.

Utskottet har genomgående uttalat sin förståelse för de synpunkter som motionärerna framför och inte, vilket herr Mundebo ville göra gällande, ställt sig kallsinnigt till yrkandena och tillämpat en förhållnings-taktik. Förslaget i motion nr 61, som herr Mundebo pläderade för, är väl en delfråga i ett större problemkomplex. Därför är utredningsresultatet väl värt att avvakta, så att man inte kommer med någon form av förhastade bedömningar.

Remissinstanserna har nämnts. De flesta remissinstanser anser att resultatet av det utredningsarbete som pågår bör avvaktas innan man tar ställning till de framförda kraven. Just detta att samtliga motioner har som gemensam nämnare att ersättning skall utgå från den allmänna försäkringen gör att man måste stanna upp ett tag och reflektera över vad det är för kostnader utöver dem som samhället har i dag som motionärerna anser vi kan ha råd med. Jag har tidigare nämnt att lagen om allmän försäkring är begränsad till att avse ersättning endast vid sjukdom. En utvidgning av denna rätt till att omfatta även de kostnader som avses i de motioner vi nu har att behandla innebär att den nuvarande huvudprincipen, att endast sjukdom är ersättningsbar, helt eller delvis måste överges.

Detta tyckte herr Mundebo inte var något tillräckligt vägande skäl, men skulle man direkt slopa sjukdomsbegreppet i lagstiftningen, så vet man inte vilka konsekvenser detta skulle få, vilka betydande kostnadsökningar det skulle medföra, i fråga om såväl läkarvård som sjukhusvård och

sjukpenning. En ändring skulle kunna innebära kostnader av sådan omfattning att prioritering måste göras i förhållande till andra reformkrav inom den allmänna försäkringens ram. Så omfattande är nämligen de krav som framförs i motionerna, och en sådan ändring anser utskottet måste föregås av mycket ingående överväganden.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 41.

Herr MUNDEBO (fp) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig bara beröra en enda aspekt, nämligen tidsplanen för utredning och beslut i denna fråga. Fru Håvik menar att det inte är så farligt -- socialstyrelsen har ju sagt att man räknar med att vara klar med utredningsarbetet 1972. Låt oss då avvakta dessa utredningar för att därefter ta ståndpunkt, anser hon.

Vi bör inte göra några förhastade bedömningar, säger fru Håvik vidare. Nej, några förhastade bedömningar skall vi inte göra, men jag förutsätter att socialstyrelsen efter två och ett halvt års utredningsarbete, om vi dessutom ger socialstyrelsen låt oss säga ytterligare ett halvt år på sig, bör ha fått ett sådant underlag att riksdagen skall kunna fatta ett beslut i denna fråga, byggt på allsidig och ingående utredning.

Det är en klar skillnad i vilja till beslut mellan majoritet och reserver. Enligt majoriteten skall socialstyrelsen nämligen redovisa utredningsresultatet 1972. Detta skall sedan bedömas inom regeringen, och med tanke på -- jag måste använda ordet -- det otillräckliga intresse för hälsoundersökningar och förebyggande hälsovård som hittills visats kan man befara att beslut inte kommer att fattas förrän påföljande år, alltså 1973. Vad reserverna begär är att utredningsarbetet skall fullföljas och redovisas för riksdagen nästa år så att ett beslut kan fattas under nästa år.

Det är en avgörande skillnad i vilja till att gå från ord till handling i denna fråga.

Fru THUNVALL (s) kort genmäle:

Herr talman! I vår motion begärde vi visserligen en översyn just av lagen om allmän försäkring och av frågan om ersättning enligt den, eftersom vi trodde att det skulle vara den enklaste och riktigaste vägen att gå för att få till stånd en rabattering av de preventivmedel som vi talade om. Men sedan jag nu i utskottets betänkande läst att socialstyrelsen tillsatt en arbetsgrupp som bl. a. skall undersöka möjligheterna för kostnadsfria preventivmedel, kan jag göra en jämförelse med de hjälpmedel för handikappade som är gratis. Då kan man kanske gå andra vägar.

Jag är medveten om att vi kommer fram till en helt ny princip i fråga om ersättningen från sjukkassan om vi slår in på den väg vi föreslog. Men nu finns tydligen andra möjligheter. Jag hoppas gruppen skall finna en bra lösning.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Jag är motionär i denna fråga och har begärt ordet för att göra en kort kommentar till ett av de motiv som utskottet har för sitt

ställningstagande och som har upprepats av utskottets talesman här i kammaren. Man säger att ett bifall till min och herr Jonssons i Alingsås motion skulle innebära att den nuvarande huvudprincipen om att det bara är sjukdom som är ersättningsgrundande skulle behöva överges. Men nu är det så att det kan utgå ersättning åt arbetsgivare som arrangerar hälsoundersökning under förutsättning att ett sådant avtal träffas mellan arbetsgivaren och den lokala försäkringskassan.

Vi har i vår motion starkt tryckt på rättviseargumentet i detta sammanhang. Nu är det på det sättet att en löntagare som är anställd hos en arbetsgivare som ingått ett sådant här avtal inte behöver betala något för en hälsoundersökning, eftersom kostnaden delas mellan arbetsgivaren och försäkringskassan, medan däremot en enskild löntagare vars arbetsgivare icke ingått något avtal om hälsokontroll får betala hela kostnaden själv. När det förhåller sig på det sättet tycker vi att det vore rimligt och rättvist att ersättning från försäkringskassan skulle kunna utgå också till den som får låta sin hälsokontroll ske i privat regi.

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Herr Mundebo vill ha en allsidig och ingående utredning innan vi fattar beslut i denna fråga. Jag delar helt herr Mundebos uppfattning; beslutet bör föregås av en allsidig och ingående utredning. Sedan säger herr Mundebo att frågan skall bli föremål för avvägande inom regeringen innan förslag läggs fram. Ja, självfallet. Det måste vara helt i enlighet med herr Mundebos önskemål om att frågan skall bli så ingående och allsidigt bedömd som möjligt.

I sitt första anförande var herr Mundebo inne på den linjen att det fanns andra som hade motionerat i samma fråga men som hade hoppat av. Ja, de har kanske insett att det inte innebär någon fördröjning av ärendet att resultatet av det utredningsarbete som pågår avvaktas. Det är inte fråga om ointresse, herr Mundebo. Jag tycker det vore fel om folkpartiet framstod som det enda parti som har intresse för att ersättning skall utgå för den förebyggande hälsovården. Vi inser alla betydelsen och värdet av den förebyggande hälsokontrollen.

Herr Molin berörde den överenskommelse som finns vad gäller gottgörelse för hälsokontroll. Jag kanske något får utveckla vad lagstiftningen säger i det sammanhanget. Det stadgas i den lagparagraf som jag nämnde i mitt första anförande att försäkringskassa kan träffa avtal om gottgörelse med arbetsgivare som anordnar läkarvård eller vidtar andra sjukvårdande åtgärder som innebär att kassans utgifter för sjukvårdserättning kan antas minska. Arbetsgivaren skall ha en skälig gottgörelse för sina kostnader.

Och vilka föreskrifter finns i det sammanhanget? Ja, enligt särskilda tillämpningsföreskrifter får försäkringskassan förbinda sig att gottgöra arbetsgivaren med högst hälften av hans nettokostnader för sjukvårdande åtgärder. Har arbetsgivaren vidtagit även hälsovårdande åtgärder får gottgörelsen bestämmas till högst hälften av de sammanlagda kostnaderna för sjuk- och hälsovården under förutsättning att minst hälften av kostnaderna kan antas belöpa på de sjukvårdande åtgärderna.

Herr Molin var även inne på att många människor står utanför

Onsdagen den
24 november 1971

*Pension m. m. åt
föreståndaren för
Tessininstitutet
Gunnar W. Lund-
berg*

möjligheten att få denna förmån genom arbetsgivaren. Det är bra att herr Molin påpekar detta. Jag förstår att herr Molin mycket starkt kommer att plädera för en utvidgad och utbyggd företagshälsovård.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Mundebo och fröken Bergström, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Mundebo begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 41 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Mundebo och fröken Bergström.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Mundebo begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	244
Nej	—	72
Avstår	—	2

Punkterna 2 och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 17 Föredrogs socialutskottets betänkanden:

Nr 40 i anledning av motioner om smärtlindring vid förlossning

Nr 41 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1956:2) om socialhjälp

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 18 Pension m. m. åt föreståndaren för Tessininstitutet Gunnar W. Lundberg

Föredrogs kulturutskottets betänkande nr 27 i anledning av motion om pension m. m. åt föreståndaren för Tessininstitutet Gunnar W. Lundberg.

I detta betänkande behandlades motionen 1971:805 av herr Holmberg m. fl. (m, c, fp), vari hemställdes att riksdagen skulle dels höja den 1969 beslutade pensionen åt föreståndaren för Tessininstitutet Gunnar W. Lundberg till av institutets styrelse föreslaget eller annat skäligt belopp

Onsdagen den
24 november 1971

*Pension m. m. åt
föreståndaren för
Tessininstitutet
Gunnar W. Lund-
berg*

samt utforma pensionen så att den även innefattade familjepension, dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t beaktade vad i motionen anförts rörande möjligheterna för Lundberg att mot skäligt arvode till och med utgången av år 1973 handhava vården av Tessininstitutets samlingar och bibliotek.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:805 i vad avsåg storleken av förra föreståndaren för Tessininstitutet Gunnar W. Lundbergs pension,
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:805 i vad avsåg yrkandet att riksdagen skulle besluta en sådan utformning av Lundbergs pension att den även innefattade familjepension,
3. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:805 i vad avsåg möjlighet för Lundberg att för viss tid handha vården av Tessininstitutets samlingar och bibliotek.

Reservation hade avgivits av herr Nilsson i Agnäs (m) och fru Mogård (m), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1971:805, såvitt nu var i fråga, bemyndigade Kungl. Maj:t att besluta om förbättrade pensionsförmåner åt förra föreståndaren för Tessininstitutet i Paris Gunnar W. Lundberg i enlighet med vad reservanterna förordat.

Fru MOGÅRD (m):

Herr talman! Gunnar W. Lundberg har varit föreståndare för det av honom själv grundade Tessininstitutet i 38 år och innehaft befattning som kulturråd med halvtidstjänstgöring vid svenska ambassaden i Paris i 26 år. Tessininstitutet övergick till svenska staten år 1963.

Gunnar W. Lundbergs långvariga arbete för kulturutbytet mellan Sverige och Frankrike motiverar att han i pensionshänseende behandlas som varje annan statligt anställd med full tjänstetid.

De arbetsuppgifter han handlagt har varit insamling av ca 6 000 konstföremål, en stor tavelssamling och ca 30 000 band böcker, vård och katalogisering av samlingarna, rådgivning och upplysningsverksamhet åt forskare och stipendiater, utställningar m. m. Pensionsbeloppet för statliga tjänstemän med motsvarande arbetsuppgifter är ca 3 300 kronor per månad. Med hänsyn till den inkomst han har av en pensionsförsäkring – 250 kronor per månad – och det förhållandet att han har fri bostad bör den av Kungl. Maj:t beslutade pensionen på 1 400 kronor per månad enligt 1970 års pensionslönenivå höjas till 2 400 kronor per månad.

Jag yrkar därför bifall till reservationen vid kulturutskottets betänkande nr 27.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! Mitt ställningstagande i denna fråga om storleken av pensionen till förra föreståndaren för Tessininstitutet Gunnar W. Lundberg har föranletts av att jag anser, att den bostad, som herr Lundberg har tillerkänts och som han utan kostnad får disponera under resten av sina levnadsdagar är en mycket viktig del av hans pensionsförmåner. Om

Onsdagen den
24 november 1971

*Pension m. m. åt
föreståndaren för
Tessininstitutet
Gunnar W. Lund-
berg*

fru Lundberg överlever sin make kan hon skriva utskottet, med säkerhet påräkna att hon vid en framtida prövning blir tillerkänd familjepension.

Nu kan kanske fru Lundberg av någon anledning inte ensam bo kvar i den nu omtalade våningen, som svenska staten har ställt till herr Lundbergs förfogande. Jag förutsätter då att Kungl. Maj:t vid bestämmandet av storleken av fru Lundbergs pension inte enbart baserar den på den kontanta pension, som herr Lundberg nu uppbär, utan också tar hänsyn till vad bostaden är värd.

Därmed, herr talman, yrkar jag bifall till kulturutskottets hemställan i dess betänkande nr 27.

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c):

Herr talman! Fru Fränkel har redan yrkat bifall till utskottets hemställan, och fru Mogård höll ett kort anförande där hon berörde Gunnar W. Lundbergs insatser och yrkade bifall till reservationen. Jag skall väl också försöka fatta mig kort. Men det är ju inte så vanligt att en enskild persons pensionsförhållande blir föremål för riksdagsbehandling, och ännu mindre vanligt är att det sker tre år i rad. Men så är det i detta fall, och det har gjort att utskottet ansett att man behövde göra en undersökning om vad som har inträffat i denna fråga.

Situationen är den att riksdagen år 1969 bemyndigade Kungl. Maj:t att besluta om rätt för Lundberg att få pension. Med stöd av detta bemyndigande har regeringen beslutat att pensionen skall vara 1 400 kronor per månad i 1970 års lönenivå, vilket var det belopp som riksdagen hade förutsatt. Det innebär att Lundberg i år erhåller 1 710 kronor per månad, och den summan kommer att höjas med 84 kronor per månad 1972. För 1973 höjs den med ytterligare 84 kronor per månad.

Under 1970 behandlade riksdagen en motion om fri bostad till Lundberg, och i anledning av den motionen skrev statsutskottet att enligt vad utskottet inhämtat har Kungl. Maj:t för avsikt att med hänsyn till de insatser Lundberg gjort medverka till att han bereds annan bostad då han lämnar befattningen som föreståndare för Tessininstitutet. Utskottet ansåg en sådan medverkan påkallad och föreslog att riksdagen som sin mening skulle ge detta till känna för Kungl. Maj:t.

Det var ett enhälligt utskott som avgav det här förslaget, och riksdagen beslutade i enlighet med vad utskottet hade anfört.

Reservanterna är emellertid inte nöjda. De vill att den kontanta pensionen skall vara avsevärt högre och föreslår att pensionen skall utgöra 2 400 kronor i 1970 års pensionsnivå. Den summan har man kommit fram till efter en bedömning, säger reservanterna, som man har gjort. Man har tagit hänsyn till att herr Lundberg har fri bostad och en mindre pensionsförsäkring, och reservanterna säger också att man inte har några hållpunkter för värdering av bostaden.

Nu är det så att vad riksdagen beslutade 1970 är effektuerat. Det har anskaffats en ny bostad till herr Lundberg; den har förvärvats för en summa av ca 350 000 kronor. Detta måste givetvis beaktas, och det kan också sägas vara en mycket betydande förmån som han därmed har fått. Det är på den här punkten som reservanterna anfört en annan mening än

Onsdagen den
24 november 1971

*Pension m. m. åt
föreståndaren för
Tessinstitutet
Gunnar W. Lund-
berg*

den som majoriteten stannat för. Vi har inte kunnat ansluta oss till vare sig motionen, som innebar att herr Lundberg skulle få docentpension, eller till det förslag som framförts av reservanterna.

Jag vill med detta bara ha sagt, att den utredning som vi gjort har lett till att majoriteten inte funnit skäl att gå med på reservanternas förslag, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru MOGÅRD (m):

Herr talman! En debatt kring ett sådant här ärende kan föras på olika sätt. I ett annat kulturklimat än vårt skulle man kanske tala om en enastående och värdefull insats och använda ord som hedra och ära när det gäller den som gjort insatsen. Jag är övertygad om att debatten då även skulle leda till ett annat resultat än man kan vänta här.

Man kan också debattera ett sådant här ärende i sociala och privatekonomiska termer, vilket i betydande grad skett i utskottet och tydligen också är mycket frestande för utskottets ordförande, eftersom han talar om den betydande förmån som den fria bostaden utgör, utan att fördenskull ingå i någon siffervärdering av den. Det måste emellertid vara felaktigt att behandla ett sådant här ärende i sociala eller privatekonomiska termer, eftersom man då också i konsekvensens namn bör behandla varje annan pensionsfråga på samma sätt.

För min del har jag valt att försöka bedöma skäligheten, och det är därför jag yrkar bifall till reservationen. Jag tycker att enda möjligheten att bedöma skäligheten är att söka en jämförbar tjänstetid och tjänsteställning.

Jag ämnar för min del inte förlänga debatten ytterligare men vill bestämt hävda att behandlingen av Gunnar W. Lundberg hittills inte på något sätt hedrar Sverige.

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c):

Herr talman! Det är fru Mogård som säger att det är felaktigt att behandla en sådan här fråga i riksdagen. Vi har ju sökt att behandla denna fråga liksom andra så seriöst som möjligt. Vi har gjort utredning, och vi har beaktat synpunkter som framförts.

Fru Mogård sade att jag i mitt anförande inte gav mig in på en värdering av bostaden. Nej, men så mycket har vi ju fått veta, att den minst kan värderas till 15 000 kronor om året. I så fall är det väl relativt billigt för en bostad som har förvärvats för 350 000 kronor. Det är ju en förmån som vederbörande får utöver sin pension och sin pensionsförsäkring. Läger man samman allt detta blir det säkerligen en summa som rätt bra sammanfaller med den docentpension som det talas om i motionen. Jag anser därför att utskottet därvidlag har tillmötesgått motionärerna.

Vad sedan angår den heder som bör visas Gunnar W. Lundberg anser jag att svenska staten har visat genom att lämna dessa pensionsförmåner.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels

reservationen av herr Nilsson i Agnäs och fru Mogård, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Mogård begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 27 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Nilsson i Agnäs och fru Mogård.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Mogård begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	269
Nej	–	41
Avstår	–	3

Punkterna 2 och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 19 Utbildningen av läkare och sjuksköterskor m. fl. vårdpersonal

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 24 i anledning av motioner angående utbildningen av läkare och sjuksköterskor m. fl. vårdpersonal.

I detta betänkande behandlades motionen 1971:373 av herr Helén m. fl. (fp), vari – med hänvisning till vad som anförts i motionen 1971:355 – hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att förslag framlades om ytterligare differentiering av vårdutbildningen, varvid förslagen om inrättande av en särskild socialpsykiatrisk linje vid de medicinska högskolorna beaktades liksom sjuksköterskornas vidareutbildningsmöjligheter i syfte att överta vissa läkaruppgifter av i motionen 1971:355 exemplifierat slag samt

motionen 1971:861 av fru Hjelm–Wallén m. fl. (s).

Utskottet hemställde
att riksdagen

1. skulle avslå motionen 1971:861,
2. skulle avslå motionen 1971:373.

Reservation hade avgivits av herrar Richardson (fp) och Jonsson i Alingsås (fp), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna i anledning av motionen 1971:373 anført beträffande utredning av frågan om ytterligare differentiering av vårdutbildningen.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Beträffande motionen 373, som rör behovet av en mera differentierad utbildning inom vårdsektorn, är utskottets ledamöter överens om att det behövs en översyn som kan leda till förslag om åtgärder från riksdagens sida. Men reservanterna och utskottsmajoriteten har olika uppfattningar om hur man skall nå denna målsättning. Majoriteten föreslår att U 68 skall stå för översynen, medan vi reservanter menar att U 68 dels är tyngd av många arbetsuppgifter, dels har ett mera långsiktigt och principiellt inriktat arbete. Det material man hittills har sett från U 68 präglas av en mycket hög abstraktionsgrad och en inriktning främst på de organisatoriska principfrågorna. Man kan tillägga att de rapporter och promemorior som U 68 hittills presterat är av mycket svårtillgänglig natur, och det gör det svårare för dem som inte deltar i utredningsarbetet att bilda sig en klar uppfattning om vilka banor U 68:s tänkande egentligen går i. Det är därför vi menar att en så konkret utbildningsfråga som den motionen tar upp är en specialfråga, som man inte kan förvänta rymas inom ramen för U 68:s arbete.

Vi menar också att det ligger utanför utredningsdirektiven om en mera ingående analys att utreda motionens förslag om bl. a. särskild socialpsykiatrisk linje vid de medicinska högskolorna och en ny personalkategori inom hälso- och sjukvården mellan läkare och sjuksköterskor. Ett sådant förslag är brådskande. Det bör snarast möjligt föreläggas riksdagen. Det är därför vi anser att man bör utreda denna fråga genom en särskild, för ändamålet tillkallad sakkunnig grupp. Att förslaget snabbt genomförs är viktigt inte minst med tanke på skolhälsovården, där nu läkarbristen är mycket besvärande, men också med tanke på hälsoundersökningar, rutinkontroller, vaccinationer etc., som vi menar att t. ex. vidareutbildade sjuksköterskor med fördel skulle kunna få som sitt ansvarsområde. Då skulle också läkarnas insatser kunna koncentreras på andra, för denna grupp mera vitala arbetsuppgifter.

Jag anser att vi här i dag som vår mening skulle kunna ge Kungl. Maj:t detta till känna och uppdraga åt Kungl. Maj:t att låta en särskild utredningsgrupp stå för denna översyn.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till reservationen till utbildningsutskottets betänkande nr 24.

I detta anförande instämde herr Wiklund i Stockholm (fp).

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Det är riktigt att utskottsmajoriteten och reservanterna har olika värderingar när det gäller U 68:s arbete med de här frågorna. Utskottsmajoriteten, som består av representanter för alla partier utom folkpartiet, anser nämligen att det vore olyckligt att föregripa dels det arbete som pågår inom U 68, dels resultatet av den nya läkarutbildningen. När riksdagen 1969 antog förslaget till en ny studieordning vid de medicinska fakulteterna rörde det sig inte enbart om en förändring av själva studieordningen. Frågor som också behandlades var dimensioneringen av läkarutbildningen och behörighetsvillkoren för utövande av läkaryrket på olika stadier.

Först ett par ord om dimensioneringen. Hittills har kapaciteten för läkarutbildningen mer än fördubblats under 1960-talet, 1965 hade vi en läkare på 932 personer, 1980 beräknas vi ha en läkare på 506 personer, och de av oss som behöver läkare år 2000 kan räkna med att det då finns en läkare på 332 personer.

Detta innebär i det närmaste en tredubbling av läkartätheten på några decennier. Man skulle alltså kunna ställa sig frågan om det verkligen finns plats för ytterligare en kategori medicinsk personal.

Men diskussionen om läkarutbildningen – ja utbildningen av all medicinsk personal – förs också från nya utgångspunkter och berör inte enbart kvantitativa problem. Inte minst ökade krav på hälsovård och förebyggande sjukvård liksom graden av specialisering för olika personal-kategorier medför att utbildningen ständigt måste förändras för att motsvara de nya krav som ställs. Därvidlag delar vi reservanternas uppfattning.

U 68 har speciellt uppmärksammat den eftergymnasiala utbildningsorganisationen inom vårdområdet. Förra året tillkallade U 68 en expertgrupp med uppgift att se över utbildningssektorn för vårdområdet. Av direktiven framgick att den gruppen särskilt skulle se över om de nuvarande utbildningslinjerna är ändamålsenliga för de yrkesfunktioner som de är avsedda för. Därtill skulle man undersöka om behov finns av helt nya utbildningslinjer, dvs. just de krav som framförs i folkpartimotionen. Expertgruppen har avlämnat resultatet av sin utredning till U 68 och föreslår att arbetet skall fortsätta med en översyn av innehållet i vissa medellånga utbildningslinjer med inriktning på vård och dessutom vilket beteende- och samhällsvetenskapligt innehåll som kan behöva tillföras utbildningslinjerna.

När reservanterna nu anför att detta utredningsarbete inte täcker yrkandena i folkpartimotionen delas den åsikten inte av utskottet i övrigt. U 68:s arbete är visserligen i stort långsiktigt och principiellt, men just vårdområdet utgör ett av de områden U 68 specialutreder med avsikt att framlägga konkreta förslag. Frågan om en mellankategori mellan sjuksköterskor och läkare samt frågan om vidareutbildningen av sjuksköterskor för fullgörande av mer kvalificerade uppgifter ligger i linje med det utredningsuppdrag U 68 tagit på sig. Detsamma gäller folkpartiets konkreta förslag om inrättandet av en socialpsykiatrisk linje vid de medicinska högskolorna, eftersom detta förslag kan inrymmas i utredningsuppdraget att undersöka vilket beteende- och samhällsvetenskapligt innehåll som kan behöva ges vårdutbildning av olika slag.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utbildningsutskottets hemställan i dess betänkande nr 24.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Det är inte första gången i höst som vi i kammaren talar hälso- och sjukvård. Jag vet inte hur många gånger vi gjort det i olika sammanhang; det har skett bl. a. i samband med behandlingen av en partimotion från folkpartiet om en utredning av målsättningen för hälso- och sjukvården och – för inte så många dagar sedan – i samband med interpellationer om bristsituationen inom hälso- och sjukvården.

Onsdagen den
24 november 1971

*Utbildningen av
läkare och sjuk-
sköterskor m. fl.
vårdpersonal*

För varje gång vi diskuterar dessa problem blir jag mer och mer fundersam. Ärendet har den här gången hamnat hos utbildningsutskottet. I sitt betänkande nr 24 börjar utskottet tala om UKÄ:s insatser på utbildningsområdet när det gäller läkare, man talar om läkartjänstutredningen och om en arbetsgrupp inom UKÄ och kommer plötsligt fram till U 68 och dess insatser då det gäller dessa frågor.

Jag börjar bli mer och mer fundersam om detta verkligen är den rimliga och riktiga vägen för att få en sammanfattande målsättning för utbildningen av de olika personalkategorier som vi behöver för att klara hälso- och sjukvården här i landet.

Jag hörde att fru Sundberg bl. a. nämnde, att U 68 håller på med en bedömning av den samlade hälso- och sjukvården samt den förebyggande vården. Man kan tillägga, vilket jag har gjort i olika sammanhang, att vi måste integrera denna vård med socialvården.

Låt mig fråga: Hur skall U 68 kunna lösa detta problem? Jag har fått den uppfattningen att U 68 har ganska mycket att syssla med och har åtskilliga bekymmer; det verkar nästan som om U 68 har tagit sig vatten över huvudet. Plötsligt skall man då tänka sig att U 68 i allt sitt arbete också skall lösa frågan om målsättningen för hälso- och sjukvården här i landet.

Nu kommer jag — det vet jag, herr talman — litet vid sidan om vad motionärerna har yrkat. Jag gör det med anledning av utskottets skrivning och det inlägg som utskottsmajoritetens talesman har gjort. Utskottet har nämligen vidgat detta problem. Motionen är i och för sig begränsad, och man kan mycket väl tänka sig att acceptera en snabbutredning för att lösa de akuta problemen. Men på grund av betänkandets utformning ställer jag åter frågan: Hur skall U 68 kunna lösa problemet beträffande en framtida målsättning för vår hälso- och sjukvård här i landet?

Jag fick det genmälet, när vi diskuterade detta ämne senast och jag frågade varför man inte kunde tänka sig en parlamentarisk utredning om hälso- och sjukvårdens målsättning att riksdagen kommer att få ta ställning till detta i samband med behandlingen av utbildningsplanen för olika läkarkategorier. Visst har riksdagen tagit sitt ansvar genom den utbildningsreform som vi genomförde 1969.

Jag vet inte hur många som var på det klara med att utbildningsreformen 1969 var ett ställningstagande i de stora och svåra frågor som rör den framtida målsättningen för vår hälso- och sjukvård. Men det är möjligt att det var en allmän uppfattning. Jag var då inte själv närvarande i riksdagen — av lättförklarliga skäl — och har inte något ansvar för beslutet. Men nog skulle jag ha frågat, om vi politiker därigenom hade tagit ansvar för att det sker en samlad bedömning av hälso- och sjukvården här i landet.

På s. 2 i utskottets betänkande står det: ”Den plan för fördelningen av de ökande läkarresurserna som har upprättats i anslutning till läkarutbildningsreformen innebär en prioritering av bl. a. psykiatri och långtidsvård.” Jag har sagt tidigare att det är bra att dessa båda grenar prioriteras, men den planen måste ändå bli rullande och det måste komma nya prioriteringar, som tränger sig på från olika håll och kanter. Jag ställer

frågan: Är avsikten att U 68 skall göra den prioriteringen och i sitt betänkande komma fram till en målsättning för vår framtida hälso- och sjukvård?

Beträffande de mera kortsiktiga och mera lättbedömbara frågor som motionen tar upp har jag inga betänkligheter mot att yrka bifall till reservationen.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Varken det beslut som riksdagen fattade 1969 om den ändrade studieordningen vid de medicinska fakulteterna eller utredningsuppdraget till U 68 medför på något sätt ett definitivt eller ens ett försök till ställningstagande angående utformningen av den framtida hälso- och sjukvården i vårt land.

För att begränsa mig till U 68 vill jag påpeka, att utredningen sysslar enbart med den postgymnasiala utbildningen. Inom detta utredningsuppdrag har man specialiserat sig på två fält, och vårdområdet är ett av dessa. Man skall alltså undersöka utbildningsförhållandena och frågan i vad mån utbildningen är adekvat i förhållande till de krav som samhället ställer. Om jag gör det tillägget, är det möjligt att herr Hamrin tycker att detta fordrar att man har ett klart program för utbyggnaden av hela vår framtida hälso- och sjukvård. Det har vi inte, men givetvis är det möjligt för herr Hamrin och för vem som helst av oss att yrka på en parlamentarisk utredning som skall fastställa detta mål. U 68 arbetar – det vill jag än en gång säga – uteslutande med utbildning. Men, herr talman, de frågor som utbildningsutskottet har att dryfta i det här betänkandet är ju utbildningsfrågor, framförda i en motion av folkpartiet med konkreta krav på utbildningssidan. I den motionen ställs inga förslag om en framtida utredning om målsättningen för hälso- och sjukvården. Det har alltså inte legat inom utskottets uppgift att ta ställning till de frågorna; hade sådana frågor väckts, hade de inte heller kommit till utbildningsutskottet utan de skulle ha behandlats i annat utskott.

Utskottets ställningstagande får således bedömas mot bakgrund av att majoriteten anser att utbildningsfrågorna dryftas i U 68 och blir föremål för den utredning som motionärerna begärt. Jag vill nog också gärna att vi i debatten håller oss till utskottsbetänkandet, och därför är det inte möjligt att här lägga några ytterligare synpunkter på hälso- och sjukvårdens framtida utbyggnad i vårt land.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Varför jag vidgade debatten sammanhänger med att utskottsbetänkandet är så skrivet att man får den uppfattningen att det här inte bara gäller utbildningsfrågor utan att U 68 också har att klara målsättningen. När fru Sundberg säger att U 68 bara sysslar med de krav beträffande personal och utbildning som samhället har rätt att ställa, så frågar jag mig, på vilket sätt samhället formar sina krav till U 68. Om man inte har någon målsättning, kan man inte ställa några krav på utbildning till U 68.

Jag är, herr talman, väl medveten om att vi kommit vid sidan om det enkla problem som motionen och reservationen berör och som jag i

Onsdagen den
24 november 1971

*Undervisning av
invandrare m. m.*

dagens läge tycker det vore vettigt och klokt att lösa. Men jag tar upp saken därför att hela utskottsbetänkandet andas en tro på att U 68 i det här fallet skall klara målsättningen för vår hälso- och sjukvård. Det tror jag inte att U 68 mäktar göra.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Richardson och Jonsson i Alingsås, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Jonsson i Alingsås begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 24 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Richardson och Jonsson i Alingsås.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Jonsson i Alingsås begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	255
Nej	—	51
Avstår	--	3

§ 20 Föredrogs utbildningsutskottets betänkanden:

Nr 25 i anledning av motion angående lärarberhörighet för socionomer

Nr 26 i anledning av motioner angående utbildning av sjukgymnaster och arbetsterapeuter

Nr 27 i anledning av motion angående statsbidraget till lanthushållsskolor

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 21 **Undervisning av invandrare m. m.**

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 28 i anledning av motioner angående undervisning av invandrare m. m.

Herr STRÖMBERG (fp):

Herr talman! Utbildningsutskottet har behandlat två partimotioner

från folkpartiet. Motionerna har sökt greppa om hela utbildningssituationen för invandrarna, och de har varit på remiss hos SÖ, arbetsmarknadsstyrelsen och statens invandrarverk. Alla har i stort sett anslutit sig till innehållet i motionerna.

I slutet på juni lade invandrarutredningen fram sitt första betänkande, som handlar om invandrarernas utbildningssituation. Utredningen har på de första sidorna i detta betänkande gjort en sammanfattning av sina förslag. En sammanfattning finns också på de första sidorna i folkpartiets partimotion. Överensstämmelsen mellan dessa två aktstycken är nästan fullständig. Detta borgar för att vi så småningom skall få en mer genomtänkt och aktivare utbildningspolitik för invandrargrupperna.

I detta läge, när invandrarutredningen i sin utbildningsanalys har hamnat på samma ståndpunkter som folkpartiet i sin partimotion, avstyrker utbildningsutskottet folkpartiets motioner. Utskottet hänvisar till Kungl. Maj:t, andra utredningar och pågående försök.

Utbildningssituationen för stora invandrargrupper är i dag inte tillfredsställande, i vissa områden är den högst otillfredsställande. Riksdagen hade nu möjligheter att ganska enkelt rätta till en del oformligheter, men den chansen tar man inte.

Det skulle, herr talman, vara frestande att punkt för punkt gå igenom betänkandet, men jag skall inskränka mig till att diskutera ett par delområden.

Folkpartiet har krävt en översyn av statsbidragsbestämmelserna i fråga om undervisning av invandrabarn i förskola och grundskola. Invandrarutredningen har också sagt att statsbidragsbestämmelserna bör ses över. Arbetsgruppen för finska invandrarfrågor i Sverige har i ett särskilt utlåtande till utredningen krävt ändrade regler för statsbidragen. Invandrarverket vill ha en översyn av bestämmelserna.

Hur har nu utskottet tacklat dessa frågor? Jo, i fråga om statsbidrag till undervisning i förskolan hänvisar man till barnstugeutredningen. Pågående verksamhet, t. ex. i Olofström, har visat att språkundervisning i förskolan har starkt positiva verkningar för berörda barn. Barnen får betydligt mindre, ibland inga svårigheter på lågstadiet. Varför kan man inte redan nu satsa på att hjälpa invandrabarnen till en bättre skolstart? Vad som behövs är en enkel teknisk ändring i statsbidragsbestämmelserna. Det kan inte vara svårt. SÖ har redan beviljat några kommuner dispens. Nu borde riksdagen ha gått på motionens förslag för att klara den här frågan. Inblandningen av barnstugeutredningen leder bara till ett resultat: fördröjning. Under tiden får de barn som behöver hjälp vänta.

Härtill kommer att en ändring av statsbidragsbestämmelserna troligen ej förorsakar någon merkostnad. Det blir bara en överföring av utgifter från grundskolans lågstadium till förskolan.

I fråga om grundskolan ger utskottet en känga åt kommunerna. Dessa sägs ej ha utnyttjat de tillgängliga resurserna. Varför har inte kommunerna gjort det? Jo, statsbidragsbestämmelserna är oformliga och avpassade för den vanliga stödundervisningen. De är otympliga, olämpliga och svåra att använda. De är inte avpassade efter den situation som råder ute i kommunerna vad avser invandrabarnen. Därför kan bestämmelserna inte alltid användas. Utskottet borde alltså inte ha kritiserat kommunerna

Onsdagen den
24 november 1971

*Undervisning av
invandrare m. m.*

utan i stället sökt ändra bestämmelserna så att det funnits möjligheter att få till stånd en bättre undervisning. Nu stoppas angelägna behov av byråkratiskt krångel.

Utskottet säger att den diskussion inom departementet som nu förs om statsbidragssystemet även skall gälla frågan om reglerna för stödundervisningen. Det är ett högst egendomligt påstående. I tidskriften Från departement och nämnder nr 18 1971 står det, att avsikten inte är att diskutera detaljer i systemet, utan att diskutera och redovisa principiella inställningar till statsbidragssystemets funktion. Den diskussionen behövs. Men den handlar inte om stödundervisningen, utan den handlar om kommunernas inflytande, om möjligheterna till rationaliseringar.

Utskottet anför vidare i sin diskussion om statsbidragsbestämmelserna, att skolstyrelsen i Göteborg lyckats särskilt väl. Ja, visst har Göteborg lyckats väl, men det är inget bevis för de teser som utskottet driver om statsbidragsbestämmelsernas funktion, utan snarare tvärtom. Hade utskottet försökt att grundligt analysera statsbidragsbestämmelserna skulle man ha funnit att tack vare storleken av verksamheten i Göteborg har det varit möjligt att finna vissa tekniska lösningar. I mindre kommuner går det inte. Statsbidragsbestämmelserna är oformliga. Vi borde fått en ändring nu. Då hade vi hjälpt invandrabarnen. Vetskapen om att våra statsbidragsbestämmelser är hopplöst föråldrade och förankrade i byråkratiskt krångel behöver ju inte hindra att man snabbt söker förbättra dem.

Vi vet att en mycket liten grupp av invandrabarnen går till gymnasiala skolor. Vi riskerar att på längre sikt hamna i en situation där vissa grupper i vårt samhälle ej fått del av utbildningsmöjligheterna. Mycket litet har gjorts för att underlätta för invandrarungdomen att få tillgång till gymnasiala studier. I fackskolor och gymnasium har man per 30-talet elever, dvs. mer än i genomsnitt en avdelning, 0,5 veckotimmar till stödundervisning. Då skall inte bara invandrarungdomarna få del av denna halva veckotimme utan också alla andra som behöver hjälp av olika slag. Skall invandrabarnen kunna klara studier i gymnasiala skolor behöver de en effektiv hjälp med svenska språket.

De försök som bedrivs i Malung och i år också i Västerås är bra. Men det räcker inte med försök. Bristerna på detta område är så stora, allvarliga och iögonfallande att åtgärder omedelbart borde sättas in. Problemet är känt hos SÖ. Skall vi nu göra försök ytterligare ett par år får vi en hel generation invandrabarn som går miste om gymnasial undervisning. Redan nu borde SÖ kunna lägga fram förslag. Riksdagen borde för sin del begära sådana förslag.

Av vad jag sagt — och som endast gäller ett par delområden — framgår att enligt min uppfattning har utbildningsutskottet nu försuttit möjligheten att förbättra utbildningssituationen för invandrarna. Man har gömt sig bakom utredningar, departementspromemorior och otillräckliga analyser av rådande situation. Nu rullar utredningarna vidare, utbildningsutskottet får igenom sitt betänkande, men invandrarernas situation förblir oförändrad. Invandrarna är med och skapar det svenska välståndet. Invandrarna borde också få del av detta välstånd — även när välstånd är detsamma som utbildning.

Herr LARSSON i Staffanstorp (c):

Nr 132

Onsdagen den
24 november 1971

*Undervisning av
invandrare m. m.*

Herr talman! Jag vill gärna liksom herr Strömberg starkt understryka behovet av åtgärder för att kunna möta de problem som en stark invandring medför. Vidare vill jag här poängtera att utskottet har beaktat detta i flera av de detaljfrågor som ifrågakarande motioner upptar. Herr Strömberg konstaterade också att vi hade ägnat mycket stort intresse och mycket stort utrymme åt att penetrera problemen. Det erinrades om att det var en partimotion. Vi har inte bagatelliserat denna partimotion. Tvärtom har ett enhälligt utskott kunnat konstatera att här planeras åtgärder som kommer att få ganska stor effekt när de väl blir vidtagna.

Herr Strömberg menade att vi har nonchalerat en del saker genom att hänvisa till sittande utredningar. Det kan jag inte heller hålla med om. Vi har tvärtom skickat motionerna på remiss till betydande remissinstanser för att få veta vad de har för uppfattning. Beträffande exempelvis förskolan, som herr Strömberg nämnde, anser vi att det är alldeles nödvändigt att vid dess undervisning ta hänsyn till invandrarproblemen. Vi är medvetna om att det är mycket bra att få till stånd en tidig social anpassning och att man kanske på detta sätt kan undvika att utlänningshat uppstår hos svenskarna. Kanske man också kan undvika de tendenser till mobbing som förekommer. Inom parentes skulle jag vilja säga att mobbingen är ett problem inte bara i detta sammanhang utan även i andra varför vi kraftigt måste ingripa för att få rätsida på det problemet i skolsituationen i övrigt.

Utskottet har vidare, herr Strömberg, hänvisat till barnstugeutredningen, men det skall herr Strömberg inte vara så ledsen över, ty den är snart färdig. Jag tror också att det är både vanligt och riktigt att man inte tar ställning i en fråga, om det finns en utredning som behandlar samma problem och särskilt om den snart är färdig.

Det har också framförts kritik för att statsbidraget är otillräckligt. Ja, inte heller det är ju någon nyhet. Riksdagen har sedan länge uttalat att vi bör ha ett nytt system för statsbidraget till skolorna, och ett sådant är ju också på väg. Utredningen på den punkten är faktiskt färdig och håller på att remissbehandlas; Kommunförbundet skall inom någon vecka yttra sig om denna fråga.

Det är möjligt att vi kan komma fram till ett smidigare system även när det gäller denna detalj.

Med anledning av vad herr Strömberg sade om den kritik som utskottet riktat mot kommunerna för att de inte hade utnyttjat anslaget vill jag säga, att det nog kan finnas skäl för denna. Också invandrarutredningen har ju framhållit detta. Men jag kan nämna för herr Strömberg att jag hade förmånen att få vara med när SIA-utredningen gjorde sitt besök i Bergsjöns rektorsområde i Göteborg, det rektorsområde som procentuellt kanske har de flesta invandrabarnen. Och vad fann vi där? Jo, att det hela var ganska så bra skött. Vi gick runt och tittade på lokalerna, där flera lärarinnor undervisade smågrupper om fyra fem barn i deras respektive språk och i svenska.

Även om man kunde önska mera, är ju ändå en hel del på gång. Men jag tror att det finns vissa kommuner som inte helt har observerat de möjligheter som finns.

Ja, det skulle kanske ha funnits ännu mer att tala om både när det gäller det stora område som motionerna omfattar – det är ett mycket stort problemkomplex – och när det gäller flera detaljfrågor som vi har pekat på i utskottets betänkande. Jag skall emellertid inte tillägga mer än att vi hoppas att strävandena att lösa dessa problem skall få ytterligare ett aktivt stöd genom utskottets skrivning, som jag vill understryka att jag finner mycket positiv. Men det gäller att lösa dessa problem flexibelt. Vår invandrarkader är nämligen inte likartad år från år. Vi hade exempelvis ett nettoinvandraröverskott under 1969 på 44 000 och 1970 på 50 000, medan de hittillsvarande beräkningarna för detta år visar att vi inte får något invandraröverskott utan kanske ett minus på omkring 3 000. Det gäller därför att även i utbildningshänseende ha en flexibel organisation.

Jag tror, herr talman, att det utskottsbetänkande som föreligger är så tillfredsställande att det finns all anledning att yrka bifall till detta.

Herr STRÖMBERG (fp):

Herr talman! Jag talade om statsbidragsbestämmelser ur teknisk synpunkt. Herr Larsson i Staffanstorp talade om statsbidragsbestämmelser i en helt annan situation.

Det är klart att vi skall ha flexibla lösningar; det var ju också sådana jag efterlyste. Men de nuvarande statsbidragsbestämmelser och det sätt som de används på – som utskottet låter sig nöja med – hindrar flexibla lösningar. På försök vidtas nu en lång rad åtgärder för att hjälpa upp situationen för invandrarna. Genom tekniska ändringar och omskrivningar av statsbidragsbestämmelserna skulle man lätt kunna göra dessa mera allmängiltiga så att de kommuner som så önskar skulle kunna begagna sig av dem.

Det är vad jag tycker att utskottet borde ha gjort men som utskottet inte har tagit chansen att göra.

Herr LARSSON i Staffanstorp (c):

Herr talman! Jag skall till det allra senaste bara helt kort säga att jag är övertygad om att de nya statsbidragsbestämmelserna, som de är utformade i betänkandet, kommer att innebära flexibla lösningar. Kan man exempelvis låta bidraget utgå per elev, vilket är det ena alternativet, eller per lärarveckotimme, har skolstyrelserna mycket större möjligheter än de hittills har haft att just åstadkomma flexibla lösningar.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 22 Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 29 i anledning av motioner angående ökat medinflytande för vissa studerande m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
24 november 1971

*Tillsynen över
oljelagringen, m. m.*

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 53 i anledning av motioner angående tillsynen över oljelagringen, m. m.

I detta betänkande behandlades

motionen 1971:421 av herr Lindahl (s), vari hemställts att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t lät utreda hur en effektiv kontroll av gällande oljelagringsbestämmelser lämpligen borde ordnas – frågan om tillskapande av en särskild besiktningsorganisation för oljecisterner borde därvid beaktas – samt anmoda länsstyrelserna att tillsammans med kommunerna förbereda mottagningscentraler för oljeförorenade jordmassor och annat fast oljeavfall samt

motionen 1971:1054 av herr Wirtén m. fl. (fp, c), vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att en utredning skyndsamt tillsattes för att lämna förslag till organisation av övervakning av oljecisterner av i motionen angivet slag.

Utskottet hemställde

att riksdagen i anledning av motionerna 1971:421 och 1971:1054 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört angående besiktningen av cisterner samt lämnade motionerna i övrigt utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr Åberg (fp) och fru Anér (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna 1971:421 och 1971:1054 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning av frågan om en organisation för kontroll av oljecisterner samt lämna motionerna i övrigt utan åtgärd.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Att det är en allvarlig fråga, hur man skall hindra innehållet i oljetankar att läcka ut i marken och fördärva både vatten och jord, det är hela utskottet enigt om. Men det finns en sak som skiljer majoriteten och oss två reservanter åt, och det är hur kontrollen bäst skall ske.

I motionen 1054 har herr Wirtén och flera andra i folkpartiet och centern föreslagit att man skall utreda frågan om en särskild besiktningsorganisation, som skulle få tillräckliga tekniska hjälpmedel och sakkunnig personal för att verkligen kunna undersöka om cisternerna är hållbara eller inte. Detta är nämligen inte en så där alldeles lätt och enkel sak att göra. Det uppkommer t. ex. ganska allvarliga arbetarskyddsproblem. När en arbetare skall ner genom det trånga manhållet i en tom oljetank, kan han överväldigas av ångorna som finns där och bli medvetslös. Då är det omöjligt att dra upp honom, om man inte har särskilda redskap från början. Det är likaså farligt att arbeta inne i den tomma tanken, där eldfarliga gaser kan finnas kvar, om man inte har en utrustning som är garanterat gnistsäker. Det är inte alla, men en sådan utrustning som jag här har nämnt finns faktiskt utexperimenterad på Dalregementet i Falun, och erfarenheterna där ställs gärna till olika organisationers förfogande. Problemet är bara, att någon särskild sådan organisation inte finns.

I stället skall byggnadsnämnden i varje kommun ha ansvaret. En av landets byggnadsinspektörer har sagt om detta ansvar: "Det är bara en sak jag anser vara oklar i bestämmelserna, och det är kontrollen. Det står att den skall utföras av sakkunnig, men det står inte vem som är sakkunnig. Vilken utbildning och vilken praktik skall den sakkunnige ha? Vilket jobb man än vill ha utfört vill man väl att den som skall utföra det är tillräckligt kunnig och på något sätt kan styrka detta." Detta gäller alltså de tankrengöringsfirmor som lämnar intyg till byggnadsnämnden om utfört arbete. Hur skall man veta att dessa verkligen kan sitt jobb? Det finns vissa kurser, som anordnas av bl. a. statens institut för företagsutveckling, men det kan vara flera år sedan vederbörande gick igenom kursen, och man kan inte vara säker på att hans kunskaper är up to date. Det finns ingen som helst auktorisation eller kontroll på dem som ställer upp som tankrengörare.

Av de remissinstanser som tillfrågats om förslaget om en särskild övervakningsorganisation för oljecisterner har sju svarat ja och fyra har svarat nej. Bland dessa senare är Svenska brandförsvärsföreningen, som emellertid i stället föreslår att sotarmästarväsendet används för det föreslagna ändamålet. Det finns alltså uppenbarligen ett stort intresse och ett stort behov av en besiktningorganisation av något slag för detta viktiga ändamål, och jag beklagar att utskottet inte har ansett sig böra förordna en utredning – en utredning som inte hade behövt ta mycket tid – om förslag till en sådan organisation. Utskottets resonemang är i och för sig inte att inspektion inte behövs men att det blir för dyrt och omständligt med en ny organisation. I stället skall man då trappa ner själva beståndet av oljecisterner under jord så fort som möjligt så att inspektionen låt säga efter 1980, menar utskottet, skall vara onödig.

I och för sig är det givetvis mycket bra, om man kan minska antalet cisterner under jord så fort som möjligt. Det är ju dessa cisterner som kan läcka och hålla på med det ganska länge innan olyckan upptäcks. Men vi reservanter anser det osannolikt att man verkligen kan få ner antalet underjordstankar så snabbt att en organisation för deras inspektion skulle bli obehövlig. Dessutom går både vårt och utskottets förslag ut på att inspektionstillfällena under 1970-talet skall bli tätare än förut. Man frågar sig då hur och av vem dessa inspektioner skall genomföras när det inte finns sakkunnigt folk ens till dem som borde göras i dag.

Vissa typer av cisterner, t. ex. vid bensinstationer, måste väl även i fortsättningen ligga under jord. Faran för korrosion inifrån synes alltid latent, även för ovanjordscisterner. Ett uppmärksammat fall var en stålcistern i Vallåkra i Skåne som låg ovan jord men började läcka och åstadkom stora skador efter endast tre år.

Jag vill därför framhålla, att vilket system av bestämmelser som man än har för att hindra oljeläckage från tankar, över eller under jord – och det dröjer innan vi får se de sista underjordstankarna försvinna – behövs i alla fall först och främst tillgång till verkligt sakkunnig personal för att undersöka och godkänna tankarna. Det är en utredning om en sådan organisation som vi förordat i vår motion. Hur dyr en sådan skulle bli, det har vi inte yttrat oss om. Vi har sagt att en sådan utredning givetvis också skulle ta ställning till de förslag om cisternernas konstruktion och

annat som framlagts under utskottsbehandlingen.

Under alla omständigheter torde det vara dålig sparsamhet att uppställa regler för hurudana oljetankarna bör vara och sedan inte ställa sakkunnigt folk till förfogande för att kontrollera dem.

Med denna motivering yrkar jag bifall till reservationen vid jordbruksutskottets betänkande nr 53.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Herr talman! Frågan om kontrollen av oljecisternerna under jord har varit föremål för behandling här i riksdagen vid ett par tillfällen och så sent som åren 1968 och 1970. Då uttalade sig riksdagen för en förstärkt bevakning av dessa oljetankar, och det har i sin tur inneburit att kommerskollegium utfärdat skärpta bestämmelser som gällt sedan den 1 december 1970.

Nu har emellertid jordbruksutskottet, när det behandlat de i år väckta motionerna, ifrågasatt huruvida inte ytterligare åtgärder utöver dem som kommerskollegium förordade egentligen borde vidtas för att förekomma de risker som läckande underjordiska cisterner innebär för grundvattnet.

Utskottet uttalar sig för en avveckling gradvis av dessa farliga tankanläggningar. Detta bör man överväga vid sidan om det som tidigare gäller, och utskottet anser att året 1980 bör vara en lämplig gräns. Efter den tidpunkten bör inga sådana tankar få förekomma, såvida de inte är omgivna av ett betongtråg med vattentät botten.

Vi anser också – och det gör även reservanterna – att en skärpning gradvis av kontrollen ned till två år bör genomföras. Det märkliga är emellertid att reservanterna visserligen är med på denna skärpning men inte vill vara med på att man omger dessa farliga tankar med ett betongtråg som gör dels att faran för läckage blir mycket mindre, dels att möjligheterna till kontroll blir mycket bättre.

Många av de här cisternerna har legat i jord ganska länge – åtskilliga har legat där över 15 år. En hel del av dem läcker säkerligen redan i dag, och andra kommer att börja läcka inom den närmaste tiden. En del av dem har inte ens varit kontrollerade innan de lades ned.

Det är dessa rekommendationer – dels om en bestämd tidsgräns vid 1980 då ingen sådan tank bör få förekomma längre, dels om nedtrappning av tiden för kontrollen – som utskottet begär att riksdagen i yttrande till Kungl. Maj:t ger till känna. Då bör det som sagt vara möjligt att förordna om de ytterligare skärpningar som utskottet har angivit i sin skrivning.

Vi har för närvarande omkring 125 000 underjordiska tankar. Antalet sådana minskar emellertid för varje år, och utskottet förordar dessutom en successiv utveckling i den riktningen att placering av oljetank under jord inte längre skall förekomma. Att då samtidigt förordna tillsättandet av en utredning som skall ta ställning till huruvida ett särskilt statligt organ skall skapas för kontrollen av dessa oljetankar förefaller föga välbetänkt. Ett sådant specialorgan – jag förstår att det skulle vara något

Onsdagen den
24 november 1971

*Tillsynen över
oljelagringen, m. m.*

liknande den bilbesiktning som vi har nu -- kanske inte är färdigorganiserat förrän de underjordiska tankarna i mycket stor utsträckning har försvunnit. För det fåtal som sedan är kvar behövs kanske inte ett stort kontrollorgan.

När remissinstanserna i sina yttranden har tillstyrkt, som fru Anér nämnde, visste de inte att utskottet skulle uttala sig för en avveckling gradvis fram till 1980.

De kontroller som behöver göras på dessa oljecisterner är tekniskt ingen särskilt märkvärdig historia. De är relativt enkla att utföra. Jordbrukarna t. ex., som i dag har oljetankar för sina traktorer, brukar lätt, behändigt och snabbt kunna få kontrollen utförd innan ny dieselolja fylls på. Oljebolagens bensinstationer, som har ungefär 25 000 underjordstankar, får dem kontrollerade av sakkunnig personal. Det finns alltså redan nu sådan utbildad personal i ganska stor utsträckning. Bensinstationernas oljetankar är, om inte alla så i varje fall den alldeles övervägande delen, från början placerade i betongtråg och därför relativt lätta att kontrollera.

I dag krävs besiktning vart femte år. Det finns alltså redan nu praktiska möjligheter att utföra besiktning med detta tidsintervall. Om vi får ett successivt minskande antal oljetankar bör det rimligen inte bli svårt att göra denna besiktning. Som fru Anér sade pågår dessutom utbildning av sådan personal nu; bl. a. utbildar Svenska kommunförbundet sådan kontrollpersonal. Utskottet anser att kommunernas byggnadsnämnder lämpligen bör kunna utföra denna kontroll; i varje fall bör de kunna vara ansvariga för kontrollerna. Sannolikt blir det också, som sägs i många remissvar, både billigare och mindre krångligt än om man har tillskapat en stor statlig kontrollapparat. Det är ändå redan nu byggnadsnämnderna som skall godkänna att en tank läggs ner, och då är det logiskt att byggnadsnämnderna även får fortsätta den kontinuerliga kontrollen över de här cisternerna.

Om det framdeles skulle bli så som utskottet har rekommenderat -- och det hoppas vi -- att underjordisk oljetank skall ligga i betongtråg, bör det lätt kunna låta sig göra att kontrollera tätheten på den och upptäcka begynnande läckage. Det är kanske rent av möjligt för ägaren själv att kontinuerligt besiktiga sin tank, och han märker ganska snart om det uppstår rostfläckar på den och det är risk för en läcka så småningom. Då behövs det inte en dyrbar och omfattande kontrollapparat, som reservanterna begär.

Vi har ingen anledning att tillskapa specialorgan i onödan, särskilt som det här är en uppgift som jag tror att kommunerna både smidigare och billigare kan lösa än en statlig apparat skulle göra.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru ANÉR (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara säga till utskottets ordförande att vi reservanter faktiskt på intet vis har satt oss emot att man skulle ha betongkassuner. Vi tycker att det skulle vara alldeles utmärkt, men vi litar inte riktigt på att det kommer att gå så fort att få bort

underjordstankarna att organisationen inte skulle behövas. Vidare är det tyvärr så att både Korrosionsinstitutet och folk som har hand om de här uppgifterna ute i kommunerna, och som jag har talat med, anser att man lägger för stor börda på människor som inte är kapabla till det, när man begär att de skall sköta den här kontrollen. Det var den saken som vi reseranter gärna ville hjälpa dem med.

Herr HANSSON i Skegrie (c) kort genmäle:

Herr talman! Skrivningen i den reservation som har avgivits är avsedd att ersätta det avsnitt som börjar på s. 2 i betänkandet med orden "Den förenämnda kungörelsen" och slutar på s. 3 med orden "utskottet anfört". I det avsnittet anger utskottet tidsgränsen 1980, men i reseranternas skrivning finns icke det årtalet med. Följaktligen får vi säga att reseranterna här inte vill vara med om att ta bort orsakerna till riskerna men väl vill skapa ett kontrollorgan som får ta hand om de risker som de menar även i framtiden skall förefinnas. Det är att gå en felaktig väg: man vill skapa ett kontrollorgan och då får man bibehålla den olämpliga förvaringen under jord av oljetankarna för att det skall bli någonting att göra för det organet.

Fru ANÉR (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det skall verkligen bli ett kort genmäle. Detta förslag om att få bort oljetankarna till 1980, som ju kom sedan alla remissinstanser hade yttrat sig och saken mer eller mindre var genomdiskuterad, tror vi helt enkelt är någonting som man har väldigt svårt att bedöma det realistiska i. Vi vill utomordentligt gärna se att alla underjordstankarna är borta till 1980, men vi är inte så totalt övertygade om att de verkligen blir det att vi tror att inspektionen inte skall behövas då.

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! Som motionär vill jag anföra några synpunkter i anslutning till behandlingen av denna fråga och till det intressanta utskottsbetänkande som föreligger.

För att de bestämmelser som kommerskollegium utfärdat om åtgärder till skydd mot vattenföroreningar genom brandfarlig vätska skall få avsedd effekt krävs naturligtvis att efterlevnaden kontrolleras noga. I samtliga remissvar understryks också vikten av att denna kontroll utförs av kompetent personal. Det framhålls vidare att arbetet med tankbesiktning, bl. a. av säkerhetsskäl, kräver en kvalificerad utrustning som endast ett fåtal av de företag som arbetar i branschen för närvarande har.

Det har vidare ifrågasatts om inte en priskonkurrens mellan cisternvårdsföretagen och en eventuell strävan från deras sida att konkurrera genom att vara allmänt hyggliga och inte döma ut cisterner kan leda till att cisternägarens kortsiktiga ekonomiska intressen överbetonas. Inom försäkringsbranschen är flera fall kända där oljeskador och allvarliga tillbud inträffat kort tid efter besiktningar vid vilka cisternerna blivit godkända för fortsatt användning. Fördelarna med en särskild besiktningssystemorganisation, inom vilken arbetet kan utföras med bästa tänkbara

Onsdagen den
24 november 1971

*Tillsynen över
oljelagringen, m. m.*

utrustning och utan konkurrenspress, är alltså uppenbara.

Man har invänt att förslaget väckts så kort tid efter införandet av de nya cisternbestämmelserna; man bör avvakta och se vad de privata företagarna och kommunerna gör. Detta måste enligt min mening vara fel. Det är nu man skall bestämma hur och av vem kontrollen av cisterner skall skötas. Det finns fortfarande skäl att låta utreda hur en effektiv kontroll av gällande oljelagringsbestämmelser lämpligen bör ordnas.

De skäl som anförts mot införandet av en särskild besiktningsorganisation är framför allt att en sådan organisation skulle bli kostnadskrävande och kanske om några år vara mer eller mindre överflödigt, om antalet underjordscisterner på grund av förändrad lagstiftning eller av andra skäl minskar.

Även om utskottet vill avstyrka inrättandet av en särskild besiktningsorganisation borde man enligt min mening ha tillstyrkt att en utredning tillsattes som fick i uppdrag att fastställa hur kontrollen lämpligen bör ordnas inom ramen för den nuvarande organisationen. Enligt kommerskollegiets tillämpningsbestämmelser skall kontrollen utföras av sakkunnig, men något uttalande om den sakkunniges kvalifikationer och skyldigheter görs ej.

I flera av remissvaren har det anförts att ett auktorisationsförfarande för de företag och enskilda som skall ombesörja kontrollen bör övervägas.

Vad gäller den andra frågan som tas upp i motionen 421, om mottagningscentraler för oljeförorenade jordmassor och annat fast oljeavfall, är samtliga remissinstanser överens om att förhållandena för närvarande är otillfredsställande. Det har visserligen hänvisats till den räddningstjänstutredning vars betänkande gått ut på remiss, men såvitt jag kunnat finna har denna fråga inte särskilt beaktats. Det förutsätts dock att kommunerna inte kan underlåta att i samarbete med vederbörande länsstyrelse se till att ett lämpligt antal mottagningscentraler anlägges. Jag tycker att denna förhoppning är alltför vag för att ligga som grund för en avstyrkan av motionen.

Jag vill emellertid beteckna utskottsbetänkandet som i långa stycken mycket positivt. Man ger Kungl. Maj:t till känna en hel del i detta utskottsbetänkande, och jag vill särskilt stanna inför ett par meningar i betänkandet, som har mycket stor betydelse. Utskottsmajoriteten framhåller bl. a.: "Det synes emellertid kunna ifrågasättas om inte en tidsgräns skulle kunna införas efter vilken placering av oljetank under jord inte tillåts med mindre än att den omges av ett betongtråg med vattentät botten. En sådan tidsgräns kunde förslagsvis sättas vid år 1980."

Jag har låtit en försäkringsman som kan mycket på detta område ta del av utskottsbetänkandet, och han framhåller att det är förträffliga synpunkter som utskottsmajoriteten här för fram. Han säger att det är ytterst värdefullt att detta blir sagt och att en sådan mening ges Kungl. Maj:t till känna.

Angående kontrollen sägs vidare: "En lämpligare väg att komma till rätta med olägenheterna skulle enligt utskottets mening kunna vara att övergå till ett besiktningsystem med tätare tidsintervaller än f. n. Sålunda borde exempelvis möjligheterna kunna övervägas att den tidsintervall av fem år, som nu gäller för besiktningarna, efter år 1973

minskas till tre år och efter år 1976 till två år." Även detta är en utomordentligt värdefull synpunkt, och jag tror att man inom försäkringsbranschen kommer att tillmäta dessa yttranden från jordbruksutskottet den allra största vikt och betydelse.

Jag delar den uppfattning som kommit till uttryck i Korrosionsinstitutets yttrande. Det heter där:

"Mot bakgrund av det — — — sagda vill Korrosionsinstitutet uttala sig positivt för en besiktningorganisation av den art som förutsättes i motionerna samtidigt som institutet kraftigt vill understryka att organisationens planläggning bör ske grundligt och med beaktande av att man i största möjliga utsträckning utnyttjar existerande erfarenheter och resurser så att kostnaderna hålls på lägsta möjliga nivå." Vidare framhåller man: "Även lösningen att förstärka byggnadsnämnderna med specialister alternativt i mindre orter ge utvalda ledamöter i byggnadsnämnden specialutbildning kan dock övervägas såsom ett mindre kostnadskrävande alternativ." Jag tror det är realistiskt att man gör detta tillägg, att man kan tänka sig alternativa lösningar för att komma till rätta med problemet.

Jag kommer emellertid att rösta för reservationen. I sak tycker jag inte att det är så särskilt mycket som skiljer mellan det positiva betänkanudet från jordbruksutskottet och reservanternas mening. Reservanterna vill ha en utredning av frågan om en organisation för kontroll av oljecisterner, men reservanterna begränsar sig, tycker jag, på ett felaktigt sätt till detta enda yrkande. Egentligen skulle jag önska en allsidig utredning, där man prövade de tankegångar som återfinns i bl. a. Korrosionsinstitutets nyss citerade yttrande. Reservanterna binder sig i alltför hög grad för förslaget i motionen 1054. Jag skulle helst ha sett en utredning om alternativa lösningar. Eftersom jag emellertid önskar en ökad aktivitet och vill verka pådrivande på det här området, så kommer jag med en viss tvekan att rösta för reservationen.

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Herr talman! Jag tycker att herr Lindahls tvekan bör vara mycket stor, om han röstar för reservationen. Herr Lindahl uttalade sin tillfredsställelse över att utskottet har formulerat de här två satserna om dels en gräns vid 1980, dels avtrappningen. Men nu tänker herr Lindahl i alla fall rösta emot förslaget om denna gräns vid 1980, ty det årtalet står inte angivet i reservationen. Följaktligen säger herr Lindahl en sak men handlar rakt emot. Därför bör hans tvekan vara synnerligen stark i detta fall. Jag hoppas att herr Lindahl tänker om på den punkten under den tid som återstår till omröstningen i denna fråga.

Sedan har det sagts att den konkurrens som råder mellan kontrollföretagen gör att man slarvar med besiktningen och tar mindre betalt för arbetet för att bli mera populär. Det får emellertid stå för deras räkning som påstår det. Om det blir så som utskottsmajoriteten vill, nämligen att kommunernas byggnadsnämnder skall ansvara för denna kontroll, så tror jag att kontrollerna kommer att bli synnerligen noggranna. Olja som läcker ut från underjordiska cisterner är nämligen en av de allra värsta miljöförstörare som finns, och ofta upptäcker man inte vad som skett

förrän skadan har hunnit bli mycket omfattande. Om något sådant händer kan vattentäkter bli förstörda för årtionden framöver. Därför måste kontrollen vara mycket sträng, och jag tror som sagt att kommunernas byggnadsnämnder kommer att utöva just en sådan kontroll.

Vidare har det talats mycket om att kontrollen fordrar mycket sakkunnigt folk — precis som om det inte vore möjligt att utbilda sakkunnigt folk, om det inte redan finns! Som jag sade tidigare är det inte så särskilt märkvärdigt att kontrollera en oljetank. Jag har själv varit med vid kontroll av tankar över mark, och det kan inte vara mycket svårare att göra en sådan kontroll på en tank som ligger i betongtråg under jord, där man har praktiskt taget samma möjligheter.

Likaså har man sagt att vi inte har den utrustning som erfordras och att det bara finns sådan utrustning hos ett fåtal firmor. Ja, men om det nu finns sådan utrustning att tillgå, så är det väl inga svårigheter att skaffa mer av den varan! Vi saknar ju inte resurserna för att göra dessa kontroller. De finns redan. Därför bör man också kunna förfara på det sätt som utskottet förordat.

Jag noterade med tillfredsställelse att herr Lindahl så kraftigt underströk vad utskottet skrivit, och vi hoppas i utskottet att det som vi har skrivit skall leda till resultat snarast möjligt.

Herr LINDAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag erkänner gärna att det är med viss tvekan som jag stöder reservationen, men eftersom jag själv har ställt ett liknande yrkande i min motion tycker jag det är konsekvent att göra det.

Det är inte ofta som jag röstar för folktopireservationer, men när jag någon gång gör det, föranleder detta omedelbart repliken att jag är ute på betänkliga vägar. Att jag stöder reservationen betyder emellertid inte att jag tar avstånd från allt det positiva som står i utskottets betänkande. Det är värdefulla ting, som jag ingalunda har anledning att ta avstånd från.

I ett av remissyttrandena framhålls det att om alternativet med en särskild besiktningorganisation av finansiella skäl inte går att realisera kan det vara nödvändigt att man gör en åtskillnad mellan organisationen för besiktning och kontroll å ena sidan och för rengöring å andra sidan. Det är också en synpunkt som är värd att beakta.

Jag är ingen expert på dessa frågor, men det finns de som säger att det är ganska lätt att göra ren en tank och att vårda den. Det kan vem som helst. Men att kontrollera den och att efter sakkunnig granskning betygsätta den och avge ett utlåtande ställer avsevärt större krav på den person som utför ifrågavarande arbete.

Herr HANSSON i Skegrie (c) kort genmäle:

Herr talman! Det måste väl ändå vara felaktigt att först besluta bibehålla riskerna och sedan skapa ett kontrollorgan för att bemästra dem. Det vore som att avstå från att bekämpa sjukdomar för att läkemedelsfabrikerna skall kunna fortsätta sin verksamhet. Man försöker väl först undanröja orsakerna. Kan man inte det, får man ta till medicin.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Om det på något sätt kan lindra herr Lindahls samvets-
kval skall jag gärna säga att ifall man tror att reservationen, som kanske
inte är så alldeles lyckligt formulerad, kan läsas som om vi bara ville ha en
begränsad utredning av vissa, enstaka sätt att lösa problemet, så är det fel.
Det är naturligtvis meningen att Kungl. Maj:t skall ha alla möjligheter att
pröva alla förslag, inklusive dem som Korrosionsinstitutet nämner och
dem som herr Lindahl här har nämnt.

Nr 132

Onsdagen den
24 november 1971

Miljövården m. m.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels
reservationen av herr Åberg och fru Anér, och förklarades den förra
propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Anér begärt
votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i
betänkandet nr 53 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Åberg och fru
Anér.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens
ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Anér begärde rösträk-
ning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning
gav följande resultat:

Ja	—	259
Nej	—	52
Avstår	—	3

§ 24 Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 60 i anledning av
Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen
(1959:517) om förlängning av tiden för vissa servitut, m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 25 Miljövården m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 62 i anledning av
motioner angående miljövården m. m.

I detta betänkande behandlades

motionen 1971:32 av herr Wirtén m. fl. (fp), vari hemställts att
riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till komplettering av
miljöskyddslagen av innebörden

1. att tillståndsplikt infördes beträffande vägar och flygplatser.
2. att minimireglerna för utsläpp av avloppsvatten från vattenklosett
eller tätbebyggelse omfattade krav på minst biologisk rening samt

3. att en tidsplan fastställdes för övergång till biologisk rening vid redan befintliga reningsverk

motionen 1971:210 av herr Bohman m. fl. (m), vari, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla att en utredning tillsattes med uppgift att i samarbete med trafikbulerutredningen utarbeta riktlinjer för en enhetlig bullerlagstiftning, om ett permanent förbud mot användning av DDT,

att en arbetsgrupp tillsattes med uppgift att utarbeta riktlinjer för prövning av mutagenitet och cancerogena effekter av tillsatser till livsmedel och växande gröda,

om utvidgad vetenskaplig försöksverksamhet med organiska gödningsmedel samt

motionen 1971:272 av herr Sjönell (c).

Utskottet hemställde
att riksdagen

1. lämnade motionen 1971:32 utan åtgärd,
2. i anledning av motionen 1971:210 i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening gav till känna vad utskottet anfört beträffande utredning av vissa bullerfrågor samt lämnade motionen i övriga, här ifrågavarande delar, utan åtgärd,
3. lämnade motionen 1971:272 utan åtgärd.

Reservation hade beträffande frågor om tillståndsplikt enligt miljöskyddslagen för vägar och flygplatser samt om rening av avloppsvatten från tätbebyggelse och vattenklosett avgivits av herrar Hansson i Skegrie (c), Hedin (m), Jonasson (c), Wirtén (fp), Larsson i Borrby (c) och Berndtsson i Bokenäs (fp) samt fru Sundberg (m), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen

a. med bifall till motionen 1971:32, såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att tillståndsplikt enligt miljöskyddslagen infördes i fråga om vägar och flygplatser,

b. i anledning av motionen 1971:32, såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att riksdagen förelades förslag till bestämmelser om minst biologisk rening av avloppsvatten som härrörde från tätbebyggelse i enlighet med vad reservanterna anfört.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Det är inte särskilt lång tid som vi över huvud taget har haft lagar med uppgift att skydda vår miljö. Miljöskyddslagen existerar emellertid och kommer väl att inom inte alltför lång tid kompletteras med en miljökontrollag. Men även då detta skett kommer nya och växande krav på lagstiftning inom miljöområdet att ställas, och de nu gällande lagarna kommer med all sannolikhet att förändras. Vi är helt enkelt bara i början av ett miljötänkande som kommer att sätta spår i åtskilliga förordningar, lagar och tillämpningsföreskrifter.

Moderata samlingspartiet väckte till årets riksdag två motioner i

miljövårdsfrågor. Jordbruksutskottet har i sitt betänkande nr 62 behandlat ett par av yrkandena i den ena av dessa motioner, och jag skall här bara beröra några av dessa.

Om man går ut och frågar människor vilken företeelse de upplever som mest obehaglig i dagens miljö lär det vanligaste svaret vara: Bullret! Buller är en nästan överallt närvarande företeelse som i sin yttersta gräns kan förorsaka allvarliga medicinska skador, men även en måttlig ljudstyrka orsakar påtagliga obehag.

Visst görs det ansatser på olika håll att begränsa bullret. Hittills har emellertid saknats en lagstiftning som ställer klara gränser för vilken ljudnivå som kan accepteras. Trafikbullerutredningen har tidigare tillsetts, och när vi nu har motionerat om att enhetliga regler för tillåtligt buller över huvud taget utarbetas är det glädjande att utskottet frångått den uppfattning som allmänna beredningsutskottet hade vid förra årets riksdag, då en liknande begäran avslogs bl. a. med hänvisning till att bullerfrågorna behandlades i skilda sammanhang. Just detta att ansvaret för buller är uppdelat på så många olika instanser ställer större krav på enhetliga regler. Jag vill därför uttrycka min glädje över att sådana regler så småningom kan väntas komma till stånd, en glädje som jag tror delas av alla dem i vårt land som börjar eftersträva någon form av tystnadsvård.

För att fortsätta med några positiva yttringar vill jag också uttrycka min tillfredsställelse med att utskottet i detta betänkande klart säger ifrån att man förutsätter att DDT-förbudet kommer att fortsätta att gälla till dess att resultatet av giftnämndens prövning om förlängning av förbudet är framlagt. I annat fall skulle nämligen det temporära förbudet på två år ha gått ut nu den 1 januari.

Men, herr talman, givetvis har jag inte begärt ordet bara för att uttrycka min tillfredsställelse med att moderata samlingspartiets partimotion blivit välbehandlad. Till jordbruksutskottets utlåtande nr 62 finns fogad en reservation som tar upp två mycket väsentliga frågor i miljövårdspolitiken. Den ena gäller tillståndsplikt för anläggande av vägar och flygplatser. Miljöskyddskungörelsen är i sin nuvarande utformning begränsad till att gälla störningar från fast egendom. I princip omfattar den alltså fasta trafikaneläggningar, men det finns undantagsregler för vägar och flygplatser. Byggande av väg prövas av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i samråd med länsstyrelsen. Anläggande av flygplatser sker efter Kungl. Maj:ts beslut, och enligt luftfartskungörelsen skall hänsyn tas till de kringboendes säkerhet och trevnad.

Skälet till att vägar och flygplatser inte är underkastade tillståndsplikt enligt miljöskyddslagen är alltså bl. a. att dessa anläggningar underkastas särskild prövning. Men vid denna prövning är det emellertid inte miljösynpunkterna som i första hand beaktas, utan det gäller i allmänhet exploateringsfrågor och prövningen avser i första hand den mark som berörs av anläggningen. Ett bifall till reservanternas yrkande skulle inte medföra att denna särskilda prövning utelämnades, men anläggningen skulle dessutom prövas enligt miljöskyddskungörelsen på samma sätt som sker med andra anläggningar.

Som exempel kan jag här anföra Sturupsflygfältet, en anläggning som från social och kulturell synpunkt inte borde ha kommit till stånd.

Dessutom ligger den i ett område, där fågeltätheten är så stor att uppenbara risker för flygsäkerheten kan väntas. Denna lokalisering hade kanske blivit en helt annan, om miljösynpunkter hade fått påverka avgörandet. Vägar och broar byggs också utan att tillräcklig hänsyn tas till ingreppen i miljön.

Vad vi reserverar begär är endast att samma provningsregler skall gälla, oberoende av vilka ingrepp det är fråga om. Det måste medföra att vi får en likartad behandling av alla fasta anläggningar. Anläggningar av detta slag medför ofta sådana ingrepp i miljön att en förprovning borde vara helt självklar. Vi begär alltså helt enkelt att tillståndsplikt för sådana anläggningar införs.

I reservationen yrkar vi reserverar också att Kungl. Maj:t förelägger riksdagen förslag om minst biologisk rening av utsläpp i vattendrag av avlopp från tätortsbebyggelse. 1969 sade naturvårdsverket att en femtedel av våra ca 240 tätorter med minst 200 invånare inte har biologisk rening av sitt avloppsvatten. Denna siffra beräknas gå ned – det är riktigt – men det borde vara självklart att detta också regleras i lag. De utsläpp som kommer från sådana tätorter utan rening har en kraftigt förstörande inverkan på våra vattendrag.

I miljöskyddslagen sägs att sådant avloppsvatten från tätort får utsläppas endast om det är uppenbart att det kan ske utan olägenhet. Det är enligt min uppfattning verkligen att sätta kraven lågt. Utsläpp av avloppsvatten, som endast har passerat en slamavskiljare, utgör alltid en olägenhet. Denna olägenhet förstärks i hög grad när det gäller avlopp från tätort, och det är egentligen ganska ofattbart att vi inte lagstiftningsvägen har försökt att tidigare begränsa dessa verkningar. Vi behöver bara med våra egna ögon beskåda de sjöar där kommunalt orenat avloppsvatten släpps ut för att se följderna.

Visst kan man diskutera vad som menas med olägenhet. Men när sjöarna växer igen och dessutom blir allt mindre tjanliga för bad och friluftsliv – då är det en olägenhet. Därför måste vi lagstiftningsvägen kräva att alla tätorter genomför minst biologisk rening av sitt avloppsvatten. Så länge inte de föreskrifterna finns, så länge kommer vattenförstöringen att fortgå och därmed också miljöförstöringen.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till reservationen av herr Hansson i Skegrie m. fl. i jordbruksutskottets betänkande nr 62.

Herr LARSSON i Borrby (c):

Herr talman! Det är en lång rad av motionskrav som har behandlats i detta utskottsbetänkande. I de flesta fall har utskottet kunnat konstatera att önskemålen är tillgodosedda eller på väg att bli tillgodosedda. I två fall finns det en del kvar att önska, och detta har kommit till uttryck i reservationen.

Beträffande de motionskrav som är på god väg att bli tillgodosedda är t. ex. frågan om permanent förbud mot DDT, där utskottet mycket riktigt säger att man räknar med att giftnämnden skall klara den problematiken.

Vad gäller frågan om cancerogena och mutagena effekter av vissa tillsatser till livsmedel tror utskottet att det beaktas av det nya

livsmedelsverket och i de förslag som kommer att framläggas av miljökontrollutredningen.

När det gäller utvidgad vetenskaplig försöksverksamhet med organiska gödningsmedel har utskottet erinrat om att det gäller att ge de resurser åt forskningen som är behövliga; därmed tror man att detta är avklarat. — Ännu så länge är utskottet helt enigt.

Detta gäller också synpunkterna på behovet av miljövårdsavgifter. Den utredning rörande kostnaderna för miljövården som nyligen tillsatts av jordbruksdepartementet, där naturvårdsverkets chef är ordförande, är en följd av en framsynt motion, som riksdagen biföll i våras, om krav på en översyn av kostnadsfördelningsproblematiken.

Man är i utskottet också helt enig om en enhetlig bullerlagstiftning och om att sådant buller som inte nu är föremål för övervägande bör överses. Fru Sundberg har redan här uttryckt sin glädje över att det önskemålet i varje fall har kunnat bifallas av ett enigt utskott. Personligen vill jag säga att det är alldeles riktigt, att den formen av buller som det talas om i motionen inte är föremål för någon prövning och att det på den punkten ännu inte finns några riksnormer. Fru Sundberg uttalar sin glädje över att man nu tänker ta itu med detta.

De som inte är fullt så glada, skulle jag vilja påstå, är ledamöterna i trafikbullerutredningen, på vilka utskottet ställer förhoppningar. Det innebär inte att trafikbullerutredningen skulle vara ointresserad av att få till stånd riksnormer när det gäller omgivningshygieniskt buller, utan det beror väl snarare på att man i trafikbullerutredningen — detta har jag försökt klargöra redan i utskottet — inte är särskilt intresserad av att i det utredningsskede, där man nu befinner sig, få ytterligare uppgifter som eventuellt kunde försena det betänkande man avser att framlägga. Nu blir det väl Konungens sak att avgöra, vem som skall få den uppgiften. Om trafikbullerutredningen får den är det möjligt att man kan förstärka utredningen eller göra en sådan uppdelning av arbetet som kan bli nödvändig.

Det återstår två punkter, om vilka utskottet inte har kunnat ena sig. De gäller, som här tidigare har nämnts, frågan om tillståndsplikt för vägar och flygplatsers anläggande samt frågan om vissa krav på rening av avloppsvatten från tätbebyggelse.

Jag skulle här vilja säga att jag inte personligen kan finna skillnaden mellan utskottsmajoritetens förslag och reservanternas förslag särskilt stor. Reservanterna vill dock gå en aning längre i sin ambition, och även om utskottsmajoriteten anser att frågorna redan är täckta i miljöskyddskungörelsen, är det dock riktigt som reservanterna påstår, att anläggande av nya vägprojekt och av flygplatser skulle komma i ett tidigare skede under allmänhetens debatt och bedömning, om dessa projekt ålades samma bestämmelser som övriga projekt ur miljöskyddssynpunkt. Även kravet på minst biologisk rening av avloppsvattnet från tätbebyggelsen måste vara en klar framtidsambition.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till reservationen av herr Hansson i Skegrie m. fl.

Herr WIRTÉN (fp)

Herr talman! 1969 års miljöskyddslag utgör otvivelaktigt en av de viktigaste lagar som reglerar miljövården. Men i ett par avseenden är den otillräcklig. Det har påvisats i den folkpartimotion som ligger till grund för den reservation vi nu diskuterar. Dels gäller det, som här har framgått, det förhållandet att flygplatser och vägar inte tillståndsprövas enligt lagen, dels tycker vi reservanter att ambitionsgraden för rening av avloppsvattnet är för låg.

Först några ord om den första punkten. I miljöskyddslagen sägs att fabriker och andra inrättningar som kan medföra väsentliga olägenheter från miljövårdssynpunkt inte får anläggas utan att tillstånd lämnats av koncessionsnämnden. Dessutom medger lagen att naturvårdsverket får ge dispens från skyldigheten att söka tillstånd. I beslutet skall anges de villkor som är uppsatta för verksamhetens bedrivande.

Då frågar man sig naturligtvis: För vilken sorts industrier och inrättningar krävs tillstånd eller dispens? Svaret på den frågan ges i den med miljöskyddslagen samtidigt utfärdade miljöskyddskungörelsen. I dess andra paragraf räknas det upp i inte mindre än 38 punkter vilka fabriker och inrättningar det gäller. I den förteckningen menar vi reservanter att självklart också byggande av vägar och flygplatser skulle vara med.

Nu säger majoriteten i utskottet att såväl vägar som flygplatser prövas enligt särskild ordning. Det är naturligtvis riktigt. Men i den prövningen sker framför allt bedömningar från trafiktekniska och ekonomiska synpunkter. Över huvud taget gäller det i första hand en planering från exploateringssynpunkt. Jag vill inte påstå att de som skall projektera en väg eller en flygplats lämnar miljöaspekterna helt åt sidan, men för oss ter det sig nödvändigt att alltid en prövning från miljösynpunkt sker innan vägar och flygplatser anläggs. De sista årens ofta återkommande debatter om nya flygplatser placering liksom om sträckningen av nya större vägar genom eller i omedelbar anslutning till större tätorter visar hur viktigt det är att vi får den av reservanterna yrkade prövningen enligt miljöskyddslagen.

Den andra punkten i reservationen innehåller ett yrkande om att biologisk rening skall vara minsta godtagbara rening av avloppsvatten som kommer från tätbebyggelse. Som miljöskyddslagen nu är utformad räcker det med slamavskiljning, dvs. det som brukar kallas det första steget, om det ej är uppenbart att sådant utsläpp kan ske utan olägenhet.

Sverige är ju ett synnerligen sjörikt land. Många menade länge att vi kunde kosta på oss att vräka ut det mesta vi ville bli av med i våra vattendrag. Denna lättsinnets filosofi fick härskas ända fram till bara för ett par decennier sedan, då ett uppvaknande skedde. En epok med byggande av reningsverk började. Det inleddes med en ganska långsam utbyggnadstakt, men betydligt bättre fart har det blivit efter 1968 års beslut om stimulansbidrag till kommunerna, då man bygger reningsverk med långtgående rening. Likväl saknar, enligt naturvårdsverkets senaste årsbok, inte mindre än ca 200 tätorter helt eller till stor del avloppsvattenrening. Den sammanlagda folkmängd som härigenom saknar anslutning till reningsverk är ca 1,4 miljoner personer eller omkring 20 procent

av tätortsbefolkningen. Naturvårdsverket räknar dock med att utbyggnadstakten skall kunna hållas på så hög nivå att praktiskt taget alla tätorter kan vara försedda med reningsverk till utgången av år 1972.

Kommunerna bör rimligen bli mera intresserade av att hålla en maximal utbyggnadstakt genom det förhöjda statsbidrag som en enhällig riksdag av allt att döma inom kort kommer att besluta i avsikt, som bekant, att stimulera till bättre sysselsättning. Självklart är också kommunerna intresserade av att erhålla så stort statsbidrag som möjligt. Eftersom bidragets storlek är kopplat till kvaliteten på avloppsreningen får man förutsätta att de reningsverk som byggs fortsättningsvis blir så långtgående som bedöms vara tekniskt och ekonomiskt möjligt och i övrigt bedöms vara lämpligt med hänsyn till lokala förhållanden.

För oss reseranter framstår det därför som självklart att lagstiftningen nu bör ta sikte på biologisk rening som minimum. Därmed är det också utsagt att vi finner det lika självklart att de ca 600 reningsverk som enligt senaste statistik enbart är utförda för slamavskiljning snarast måste kompletteras eller ersättas med anläggningar för längre gående rening. Det bör ankomma på naturvårdsverket att presentera en tidsplan på hur snabbt en sådan övergång till förbättrad rening kan ske.

Herr talman! Med det här ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Låt mig rent allmänt inledningsvis få säga att jag gärna instämmer i vad fru Sundberg har anfört om de problem som onekligen finns när det gäller vår miljö och som vi med de medel som vi har till vårt förfogande försöker komma till rätta med. Jag tror att vi alla har samma intresse av det. Det är säkert inte någon här som kan stiga upp och säga att en viss grupp ägnar dessa frågor mer uppmärksamhet än vad någon annan grupp gör. I vissa detaljfrågor är det klart att man kan komma fram till olika uppfattningar.

Den fråga som kammaren nu överlägger om har varit föremål för diskussion både 1969, när den nya miljöskyddslagen kom till, och år 1970 i anledning av de motioner som då väcktes. Jag kan instämma med herr Larsson i Borby när han säger att det är förfärligt litet som skiljer utskottet och reseranterna i den här frågan. Jag skall inte ta upp tiden med att gå igenom vad vi praktiskt taget är eniga om, utan nöjer mig med att ta upp de två frågor där meningarna går litet isär. Jag skall vara väldigt försiktig, fru Sundberg, att nämna Sturup, det kan bli en lång diskussion om det. Jag vet att herr Hansson i Skegrie har synpunkter på den frågan, och därför kopplar jag bort den redan från början.

Miljöskyddslagen skall tillämpas generellt över hela landet. När det gäller den här prövningen av vägar och flygplatser är det riktigt att man i första hand lägger exploateringssynpunkter på dem och den mark det då gäller. Men det framhölls när lagen antogs att man förutsatte samråd med de intressen som kunde vara berörda när det gällde bl. a. miljövårdsfrågorna. Man trodde att det skulle gå att lösa dessa problem på det sättet. Vi har dessutom möjligheter att med lokala trafikföreskrifter få bort bullrande trafik från områden där vi anser att sådan trafik inte bör förekomma. Det har sagts att trafikbulerutredningen kanske kommer att

ta upp denna fråga. Jag känner inte till det. Bullret är onekligen en miljövärdfråga och den utredning som sysslar med arbetsmiljön kanske också tar upp bullerproblemet.

Reservanterna yrkar i klämman till sin reservation att miljöskyddslagen skall äga tillämpning på alla vägar och flygplatser. Det innebär ju att det skulle krävas tillstånd för varje väg som man ville bygga i vårt land. Nog kan någon säga att var så god och gå till motiveringen. Där står att vid alla vägprojekt måste även miljösynpunkterna beaktas. Det är riktigt. Men man har ju lagstiftningen. I reservationen föreslås alltså att vägar och flygplatser inte skall omfattas av undantagsbestämmelsen i miljöskyddslagen.

Även beträffande den andra frågan, om utsläpp från kommunala avloppsledning, förekom diskussioner 1969 när miljöskyddslagen tillkom och det väcktes motioner 1970. Jag har inga nya synpunkter utöver vad som sades då. Det har inte heller framförts några sådana från reservanternas eller motionärernas sida. Låt mig bara ägna den frågan några få ord.

Miljöskyddslagen är, som jag sade förut, en generell lagstiftning. Man kan väl då rimligtvis inte, som reservanterna här föreslår, i lagtexten införa krav på biologisk rening i samtliga reningsverk. Nu har man visserligen sagt i reservationen att för enstaka fastigheter eller grupper av fastigheter som inte är anslutna till kommunala reningsverk kan kravet på rening sättas något lägre.

När miljöskyddslagen antogs 1969 infördes en koncessionsplikt. Det innebär att alla kommuner med över 200 invånare måste begära nämndens tillstånd för utsläpp av avloppsvatten. Tredje lagutskottet sade då uttryckligen - riksdagen hade ingenting att invända emot det - att det var uppenbart att enbart slamavskiljning som reningsmetod icke kunde godkännas. Koncessionsnämnden måste alltså när den ger tillstånd av nyssnämnt slag föreskriva antingen kemisk eller biologisk rening.

Vi har sagt att vi anser att man inte kan föra in ett sådant krav i en lagstiftning som är generell utan att man får försöka gå fram på det sätt som här har anförts.

Jag skall inte använda mig av så mycket statistik som herr Wirtén gjorde. Jag skall bara anföra några av de siffror som lades fram förra året. Då meddelade naturvårdsverket i sitt yttrande att det var 1 300 tätorter som hade biologisk rening. Verket räknade med att år 1975 - eller låt oss säga 1976 som herr Wirtén angav - skulle biologisk rening vara genomförd i praktiskt taget hela landet. Vi menar då att det får ankomma på naturvårdsverket att göra de prioriteringar som behövs för att detta skall ske.

Jag har icke mer att tillägga, herr talman. Jag har den bestämda uppfattningen att företrädarna för alla partier i denna kammare är besjälade av en önskan att försöka nå fram till resultat som kan anses tillfredsställande. Man befrämjar inte diskussionen eller frågan genom att betvivla motpartens intresse för detta behjärtansvärda syfte. Man bör därför kunna avstå från all polemik mot vad andra har anförts i detta avseende. Jag tror att utskottet i sina tankegångar i betänkandet tillräckligt klart har uttryckt detta.

I sak, herr talman, har det inte inträffat något sedan 1970 som har gjort att vi har ändrat ståndpunkt. I politiskt hänseende har emellertid det inträffat – det kan bero på omständigheter som jag inte känner till – att man inom centerpartiet gått ifrån den uppfattning som man hade 1969 och 1970. Det kan ligga djupt förborgade tankegångar bakom detta, som jag inte skall försöka gå in på.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr LARSSON i Borrby (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Persson i Skänninge vill inte ha någon polemik, och någon sådan skall jag inte heller leverera, men för att han inte skall gå hem från debatten och vara orolig över anledningen till vad han betecknar som en förändring i centerpartiets inställning vill jag anföra följande.

Vi har i beslut i riksdagen 1970 nöjt oss med att uttrycka den förhoppningen att den nya miljöskyddslagen skulle ha en tillräcklig räckvidd när det gällde målsättningen att åstadkomma en biologisk rening. Vi har i samband med behandlingen av de motioner som nu behandlas funnit att det inte har gått så snabbt som man skulle kunna önska, och vi ville med vårt ställningstagande markera att vi vill öka takten när det gäller övergången till biologisk rening.

Jag vill dock gärna för att inget missförstånd skall uppstå framhålla, att vi inte har avsett att detta krav skall kunna gälla alla former av gruppbebyggelse. När vi talar om tätbebyggelse i detta sammanhang vill jag för klarhetens skull påpeka att också vi talar om den form av tätbebyggelse som fru Sundberg erinrat om, nämligen sådan som omfattar 200 lägenheter eller mera.

Herr WIRTÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara kommentera ett par punkter av det som herr Persson i Skänninge anförde. Han fann det vara besvärligt att få in i lagtexten att en biologisk rening skall utgöra ett minimum. Jag har litet svårt att följa herr Persson i hans resonemang. Föreskrifterna på detta område återfinns i 7 §, där jag tillåter mig att citera de relevanta styckena. Det heter där bl. a. följande:

”Avloppsvatten av följande slag får icke utsläppas i vattendrag, sjö eller annat vattenområde om det ej är uppenbart att det kan ske utan olägenhet, nämligen” – och det är det det gäller -- ”1. avloppsvatten som kommer från vattenklosett eller härrör från tätbebyggelse och som ej undergått längre gående rening än slamavskiljning, -- -- --.” Vad är det som hindrar att byta ”slamavskiljning” mot ”biologisk rening”?

Det är ganska naturligt att man med de ökade krav som vi har på avloppsrening i vårt land också måste justera lagstiftningen allteftersom vår ambitionsnivå höjs. Jag tycker att tiden arbetar starkt för reservanternas yrkande på denna punkt, och jag tror att herr Persson så småningom blir tvungen att följa med i denna utveckling och yrka bifall till den av oss önskade ändringen av nämnda paragraf.

Vidare var herr Persson något tveksam om den statistik jag presenterat här. Jag vill bara meddela att min källa är naturvårdsverkets senast

utgivna årsbok. Jag kan också meddela att det år när man inom detta verk räknar med att alla tätorter skall ha någon form av avloppsrening inte var 1975 utan utgången av 1972.

Herr JANSSON (s):

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att en ledamot av kammaren som inte tillhör jordbruksutskottet tar till orda i debatten. Jag skall inte förlänga den mycket.

Eftersom jag är ordförande i den här åberopade trafikbulerutredningen, känner jag ett behov av att stryka under vad herr Larsson i Borrby sade angående våra betänkligheter mot att få tilläggsdirektiv. Naturligtvis skall vi vara tacksamma för det förtroende som jordbruksutskottet här visar oss. Utskottet är tydligen berett att ge oss andra uppgifter än de vi nu sysslar med, men som herr Larsson i Borrby har pekat på befinner sig utredningen för närvarande i ett sådant arbetsskede att ytterligare arbetsuppgifter för utredningens del skulle bli synnerligen betungande.

Jag kan meddela kammaren att vi för närvarande har sammanställt vårt underlagsmaterial, som omfattar en hel del betydande volymer och som har föranlett inte minst utredningens experter till ett mycket hårt och intensivt arbete. Vi håller nu på att redigera och skriva rent underlagsmaterialet, och vi har börjat att titta på förslagsdelen av utredningens betänkande. Jag kan väl också avslöja att vi till vår uppdragsgivare, kommunikationsministern, har ställt i utsikt att utredningen under våren 1973 skulle kunna vara klar att framlägga sitt betänkande. Här i riksdagen har det ofta väckts interpellationer och enkla frågor där besked har begärts om när trafikbulerutredningens förslag kan förväntas. Trafikbullret är ju ett väldigt stort problem i samhället.

Skulle vi nu, som jordbruksutskottet är enigt om, få ytterligare arbetsuppgifter, nämligen att utreda även det buller som förekommer bl. a. vid industrier, så skulle det i hög grad komma att försena utredningens arbete. Jag vill ha detta antecknat till kammarens protokoll i den här debatten.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Till skillnad från den föregående ärade talaren finner jag ingen anledning att be om ursäkt för att jag tar till orda fastän jag inte tillhör utskottet. De här frågorna intresserar mig, och jag vill gärna säga några ord.

Först och främst anser jag att frågan om allmänna vägar och flygplatser, som prövas i annan ordning, i mycket är en fråga om likhet inför lagen. Det är ofta staten som är huvudman för dessa anläggningar, och staten skall underkasta sig samma kontroll och samma ordning som gäller i fråga om andra anläggningar som har sådana här olägenheter med sig – vattenföroreningar, luftföroreningar eller bullerstörningar. Sedan är det en annan sak att det är en väldigt säkerhet att en sådan här fråga blir prövad enligt miljöskyddslagen, genom koncession eller genom dispens.

Resultatet kan nämligen bli ödesdigert. Man kan anlägga en väg eller en flygplats, och sedan får man knappast använda den, ty det är möjligt för enskilda sakägare att hos fastighetsdomstol väcka talan mot den som

är huvudman för anläggningen. Då kan alltså frågan automatiskt föras upp till koncessionsnämnden. Nämnden kan inte förbjuda vägen eller flygplatsen – det framgår av miljöskyddslagen – men anläggningen kan beläggas med restriktioner. Trafiken kan förbjudas vissa tider på dygnet, vissa fordon kan förbjudas liksom vissa hastigheter osv., och det kan göra att huvudmannen har lagt ner kostnaderna för vägen eller för flygplatsen helt förgäves. Det är väl onödigt att ge sig in på sådana äventyrligheter. Vi har inte mera pengar att investera än att vi bör använda dem på ett bättre sätt.

Bullerfrågorna, som herr Jansson talade om, blir mer och mer uppmärksammade. Det finns exempel på att det har anlagts en ny väg enligt den här ordningen, och sedan har hälsovårdsnämnden med hänsyn till bullerstörningarna förbjudit användningen av bostäder som fanns redan innan vägen anlades. Där uppkommer en mycket besvärlig fråga om vem som skall betala de åtgärder som man behöver vidta – antingen att sätta upp skydd mot buller eller också att förse husen med andra fönster och sådant som kan utestänga buller. Därför tycker jag att det finns all anledning att man tänker om här, detta av omtanke om den som är huvudman för dessa anläggningar och därför att detta är en fråga om likhet inför lagen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Det är bara en fråga som jag är något tveksam om och som jag tänkte att jag skulle få lite klarare besked om. Herr Larsson i Borrby sade att man inte ställt några andra krav än vad fru Sundberg sagt, alltså att det skulle gälla samhällen med 200 invånare eller mera. Ja, vi har sagt att samhällen av den storleksordningen alltid skall ha tillstånd för att slippa ha en viss sort av rening, t. ex. biologisk, men då skall man aldrig komma och säga att man bara vill ha slamavskiljning, det framhölls klart när miljöskyddslagen antogs 1969. Vad statistiken beträffar – jag hoppas att jag inte missuppfattat den – så säger herr Wirtén att avloppen från bostäder för 1 400 000 människor saknar rening. Jag betvivlar inte dessa uppgifter, men jag använder dem som jag själv har inhämtat från 1970 års debatt. Jag misstror inte herr Wirtén. Reservanterna undantar alltså alla samhällen som har under 200 invånare.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Hansson i Skegrie m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wirtén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 62 punkten 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Hansson i Skegrie m. fl.

Onsdagen den
24 november 1971

*Utredning angående
ett gemensamt löne-
politiskt handlande*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wirtén begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 154
Nej — 147
Avstår — 14

Herr Akerfeldt (c) anmälde att han avsett att rösta nej men av misstag nedtryckt ja-knappen.

Punkterna 2 och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 26 Utredning angående ett gemensamt lönepolitiskt handlande

Föredrogs inrikesutskottets betänkande nr 31 i anledning av motion om utredning angående ett gemensamt lönepolitiskt handlande.

Herr AUGUSTSSON (s):

Herr talman! Jag hoppas att i varje fall en del av utskottets ledamöter förstår mig när jag betecknar detta betänkande som en undanmanöver i en besvärlig fråga. Vi har i motionen 444 enbart begärt en undersökning av vilka möjligheter som finns till någon form av gemensamma riktlinjer för det lönepolitiska handlandet. Frågan är av sådan betydelse att en samordning i detta hänseende förr eller senare måste komma till stånd.

Helt kort några synpunkter som jag i detta sammanhang vill framhålla.

För det första är våra fackliga organisationer på löne marknaden uppbyggda på ett sådant sätt att det i alltför hög grad blir ett relationstänkande. Detta sneglande på varandra resulterar oftast i att de nominella lönekraven måste ställas högt. Samtidigt vill vi ha en lönepolitik som inte alltför hårdhänt slår sönder våra möjligheter att leva vidare som industrination och välståndsstat med möjlighet att exportera och importera. Det är därför jag anser att dessa relationsdiskussioner i första hand skall föras gemensamt av alla våra fackliga organisationer, och det skall ske innan lönekraven preciseras. Ett gemensamt lönepolitiskt program att gå efter måste obönhörligt värka fram, men det tar tyvärr alltför lång tid.

Till utskottet vill jag säga att jag inte vill ingripa i den fackliga friheten utan i stället vill ge organisationerna ett större ansvar för helheten, eftersom de fackliga organisationerna är så viktiga medspelare i vår ekonomiska politik.

För det andra är frågan om större jämlikhet i hög grad en fråga om värderingar. Våra fackliga organisationer är de facto en återspeglning av en gammal klassindelning, en klassindelning som vi alla säger oss vilja bekämpa. Problemet är inte så enkelt att det är en rent facklig fråga och inte alls en politisk. Skall vi gå vidare på vägen mot den demokrati som vi vill skapa måste frågan betraktas som både facklig och politisk, och vi får

inte rygga tillbaka för den. För mig är det därför naturligt att vi som politiker ger vår mening till känna även här. Skolans demokratisering kan inte ensam vara lösningen på problemet att skapa ett rättvisare samhälle, det vet vi. Jag tror att alla dessa ovärdiga värderingar av olika arbeten lägger de största hindren i vägen för denna utveckling. För att ta ett exempel: Vi är på väg att skapa en undervärdering av allt industriellt arbete vars konsekvenser vi mer och mer kommer att få erfa. Men vi måste ändå ha någon som gör vårt järn, vårt trä, vår massa, om alla andra också skall kunna leva. Vi kan ju inte bara tvätta varandras skjortor. Ett omtänkande måste fram i varje löneförhandling, det borde stå klart för oss alla.

En löneförhandling är en fråga om värderingar, arbetsmiljö, löner och mycket mera, beroende på vad vederbörande gör och rimligen inte på vad vederbörande har för organisation som förhandlare. Det är här som grunden i vår demokratiseringsprocess egentligen måste läggas, och det är därför jag för min del anser den här frågan vara så viktig. Men det är också klart att det i första hand ankommer på våra löntagarorganisationer att lösa den här ekvationen, och det är riktigt som utskottet säger att pågående debatter visar att organisationerna är väl medvetna om problemet och att vissa initiativ också har tagits på den senaste tiden. Jag vill därför, herr talman, enbart uttala den förhoppningen att alla de fackliga ledare som tagit dessa här åsyftade initiativ kommer att lyckas inom rimlig tid.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort med anledning av att herr Augustsson inte framställde något yrkande. Det fanns emellertid en glidning i hans anförande från det att han började med att betrakta utskottsbetänkandet som en undanmanöver fram till det att han i stort sett förstod utskottets skrivning, och det gjorde att jag redan i början av anförandet begärde ordet. Med anledning av herr Augustssons avslutning vill jag understryka att vi i utskottet har gjort den bedömningen, att ett initiativ av riksdagen för att skapa gemensamma former och riktlinjer för det lönepolitiska handlandet skulle vara felaktigt, just därför att vi har den uppfattningen att det – även om herr Augustsson bedyrar att inte han heller vill det – skulle kunna tolkas som ett ingrepp i den traditionella friheten för arbetsmarknadens parter. Vår mening är att organisationerna själva nu är i så hög grad medvetna om de här problemen att det säkert kommer att medföra att utvecklingen går i den riktning som motionärerna önskar utan att vi tar något initiativ från riksdagens sida. Detta är ingen undanmanöver, utan det är ett klart och sakligt ställningstagande.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr AUGUSTSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Eriksson i Arvika att jag förstår undanmanövern, för den är välmotiverad – så långt kan jag t. o. m. sträcka mig.

Onsdagen den
24 november 1971

*Utredning angående
ett gemensamt löne-
politiskt handlande*

Herr PERSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag skall fatta mig kort. Jag tycker att det här var en utmärkt motion, som hade varit värd ett bättre öde än att avslås. Jag noterar med stor tillfredsställelse att egentligen resonerar utskottet i sak mycket förståndigt, ja, rent av erfaret, men man tar inte konsekvenserna genom att tillstyrka förslaget i motionen om utredning av hur vi skall lägga upp lönepolitiken framdeles för att slippa de konvulsioner vi nu är utsatta för i det sammanhanget, de samhällsekonomiskt mindre goda resultat som uppnås osv.

Jag är, liksom utskottet, medveten om att arbetsmarknadens parter i hög grad inser problematiken och känner ansvaret. Men där är man på sina håll lika fångad som vi brukar vara här av föreställningen att det är en sak för arbetsmarknadens parter och inte för riksdagen -- en övertro på dessa parters förmåga och möjligheter att lösa problemen. Vad man gärna förbiser är att staten är en stor företagare. Vore det inte högst naturligt att representanter för riksdagen tillsammans med arbetsmarknadens parter försökte diskutera igenom dessa saker för att se om vi inte kan påskynda, som jag tror herr Augustsson sade, en lösning som ändå till varje pris måste komma om vi över huvud taget skall bevara en relativ frihet för arbetsmarknadens parter?

När jag säger relativ frihet vill jag framhålla för utskottet att vi i dag inte har någon absolut frihet. Det förslag som herr Augustsson och hans kamrater framför om utredning är inte tillnärmelsevis så långtgående rent principiellt och formellt som vår nuvarande arbetslagstiftning om arbetsdomstol etc., för att inte tala om den lag vi beslöt om i våras och som nu har visat sig vara utomordentligt viktig.

Jag förstår att vi inte får något beslut i dag annat än på utskottets linje. Jag har begärt ordet för att understryka att jag tycker att motionärerna varit ute i ett angeläget ärende. Det skulle förvåna mig mycket om inte den här frågan kommer upp ganska snart igen, ty det brådskar verkligen att någonting görs. Vi är snart inne i planeringen av en ny avtalsrörelse, och vi har jätteproblem. Det har hissats nya signaler från visst håll på arbetsmarknaden, men tiden rider snabbt och vi har väl knappast råd med ytterligare en omgång av det här slaget som vi haft på senare tid. Det är nämligen inte särskilt rekommendabelt för vårt demokratiska liv att behöva arbeta på det sätt vi har gjort.

Till sist kan jag, herr talman, inte underlåta att nu som vid ett par tidigare tillfällen kommentera det särskilda yttrande som en av våra kolleger från vpk-sidan har gjort i anslutning till motionen och utskottets yttrande. Herr Hallgren tror att en inblandning av det här slaget skulle leda till större svårigheter för de lågavlönade. Tror verkligen herr Hallgren att vi, om samhället inte alls hade blandat sig i lönepolitiken och det sociala tänkandet, skulle ha haft en bättre situation för lågavlönade? Kan den strängt taget vara sämre än den är för dem som är värst utsatta?

Så säger man att de lågavlönades situation inte skall klaras med en omfördelning mellan löntagarna inbördes utan genom att man tar ut en större del av företagets vinster. Det är ju en helt orimlig slutsats, när vi tar 80 à 85 procent av vårt välstånd som löner -- ersättning för arbete och tjänster åt varandra -- att vi genom att skava litet på företagsvinsterna

skulle kunna skapa en ny situation för de lågavlönade. Med det mönster vi haft hittills skulle en ökande press på företagsamheten bara leda till att de som nu är gynnade skulle förse sig ytterligare. Det enda som kan lösa detta problem är en reell omfördelning löntagarna emellan. Följaktligen måste jag konstatera att herr Hallgren står på deras sida som inte vill gå i realistisk clinch med den problematik det är fråga om, som smiter undan den grundläggande frågeställningen, uppenbart i tro att han gynnar en strategisk politik som han delar. Enligt min uppfattning kan ingenting vara orimligare än att ta ställning till dagens djupa problematik genom att fly undan med spekulationer om vem som i en långt avlägsen framtid skall äga våra produktionsmedel osv.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon debatt med herr Persson i Stockholm om den här frågan – jag tror inte att våra synpunkter går så väldigt mycket isär.

Herr Persson säger att motionärerna är ute i ett viktigt ärende. Det har vi aldrig förnekat. Vi har lämnat en klar deklaration från ett enigt utskott om varför vi inte anser oss kunna biträda motionen, och det har jag redovisat.

Jag tror fortfarande att det är bättre att enighet nås frivilligt än att man lagstiftar om enighet. Huruvida ett enigt utskott har en *övertro* på löntagarorganisationerna eller inte, det får framtiden utvisa.

Herr AUGUSTSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! För att undvika missförstånd måste jag till herr Eriksson i Arvika säga: Vi har icke begärt lagstiftning. Det gäller icke lagstiftning eller frihet. Det gäller en undersökning om möjligheterna för de egna organisationerna att komma överens om ett gemensamt lönepolitiskt program och icke lagstiftning.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Jag har begärt ordet i anledning av herr Perssons i Stockholm anförande, där han framförde vissa synpunkter på mitt särskilda yttrande.

Jag måste säga att en större centralstyrning av lönepolitiken under nuvarande förhållanden kan jag för min del inte se som ett intresse, som någonting att föredra, för medlemmarna i TCO, LO eller några andra löntagarorganisationer. Man har ju en fullkomligt felaktig inriktning på den fackliga politiken. Den dirigeras rent ut sagt från regeringshåll, och man tar endast hänsyn till vad som finns inom ramen för det kapitalistiska samhällets resurser. Där har man inte gjort någon avgränsning för exempelvis vinsternas stigande. De kan stiga hur mycket som helst, men man resonerar om just den del som man anser vara till för att fördela mellan löntagarna. Det är en ideologi och en logik som vi över huvud taget inte kan acceptera.

Dessa två stora organisationer som nu talar om ett mera intimt samarbete – LO och TCO – har ju helt accepterat den här arbetsköparideologin. Det gäller exempelvis detta utvecklingsråd, där man samarbetar

med SAF. Det är alltså LO, TCO och SAF som samarbetar där, och inriktningen är en ökad produktivitet och en ökad arbetstillfredsställelse. Det är ju två saker som är helt oförenliga i nuvarande läge. Under ett annat samhällssystem skulle det givetvis gå, om man hade hela produktionsresultatet att disponera över, men så länge man inte har det kan man heller inte resonera om detta.

Vidare försöker man övertyga medlemsmassorna ute i fackföreningarna om att detta är riktigt. Det är en ren indoktrineringskampanj som man kör för att få så stora förutsättningar som möjligt att genomföra regeringens politik så att också lönepolitiken skall styras av den. Jag anser det inte vara riktigt att på detta sätt ytterligare centralisera den fackliga rörelsen. Man har kanske tänkt ett samgående av de stora huvudorganisationerna i framtiden, men det skulle betyda ett dilemma för medlemmarna, så länge den fackliga rörelsen inte har fått en helt annan inriktning. Jag delar inte uppfattningen att fackföreningsrörelsen skall arbeta på det sätt som motionärerna tänkt, och jag kan inte göra det med mindre än att rörelsen i sin helhet får en socialistisk inriktning och verkligen går in för att bekämpa kapitalet och monopolkapitalismen. Förr kan jag inte acceptera en sådan mastodontorganisation.

Dessutom betyder en toppstyrning och en ytterligare centraldirigering att medlemmarna ute i grundorganisationerna – och det är ju deras problem huvudorganisationerna skall ägna sig åt att lösa – kommer att få än mindre att säga till om. Följden av en sådan centralisering blir just att medlemsskara pacificeras ytterligare; vi får en elitgrupp som styr hela fackföreningsrörelsen och en stor grå medlemsmassa som inte har någon uppfattning alls eller som har indoktrinerats att ha en bestämd uppfattning och därför inte lyssnar på någon annan.

Jag tycker att både Yngve Persson i Stockholm och andra som talar för detta förslag borde ha analyserat litet närmare vad som hände under den senaste stora strejkrörelsen. Herr Persson sade att vi inte har råd att fortsätta längre på denna väg; vi har inte råd med sådana avtalsrörelser som vi hade senast. Då vill jag säga att medlemmarna säkerligen anser att de inte har råd att längre föra sådana lönerörelser som resulterar i direkta nederlagsuppgörelser vilka inte ger något som helst utbyte reallönmässigt. Det har de nämligen inte gjort. Ett faktum är – och det har flera fackföreningsombudsmän konstaterat – att den centrala lönerörelsen i år redan från början gav en reallönesänkning. Vissa grupper inom transportområdet har t. ex. inte fått ett enda öre utöver vad den centrala lönerörelsen gav. Eftersom den var centralt slutet har den helt enkelt stoppat möjligheterna till lokala förhandlingar.

Tidigare var fackföreningsrörelsen mera demokratisk. Då hade medlemmarna möjligheter att ställa krav. Nu preciseras kraven centralt. Medlemmarna hade tidigare också möjligheter att vid allmänna omröstningar säga ifrån huruvida de ville anta ett förslag till uppgörelse eller inte. Nu har de ingenting att säga till om i det fallet. Det har gått så långt att de stora massorna helt enkelt har resignerat. Om man fortsätter på den linjen kan resultatet bli nya strejkvågor, väsentligt starkare och mera genomgripande än de vi haft hittills – och som alla vet skakade ändå strejkrörelsen 1969–1970 hela samhället.

Herr talman! Med dessa ord tror jag mig ha tolkat vad vi menar att fackföreningsrörelsen skall ha för inriktning och hur den skall agera. Som den nu agerar, och med den inriktning den nu har, kan vi inte acceptera en ytterligare centralisering.

Herr PERSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag tror inte det lönar sig att ta upp en debatt. Jag ville bara till protokollet peka på vilken haltlös uppläggning Hallgrens särskilda yttrande har. Då han betraktar det som ett fel att regeringen dirigerar lönepolitiken vill jag bara säga att det kanske vore önskvärt att statsmakterna gjorde det i högre grad. Har jag någon kritik på den här punkten så gäller den just att man inte i högre grad skaffar sig ett samhälleligt inflytande över denna väldiga process som fördelar svenska folkets välstånd.

Herr Hallgren framställde det så att man inom fackföreningsrörelsen bara slåss inbördes och inte med företagarna. Herr Hallgren vet säkert att den bilden är helt falsk. En sanning är det däremot att om vi slåss aldrig så mycket med arbetsgivarna men inte ändrar relationerna på löne marknaden, så får vi de orättfärdigheter som låglönerna utgör och som de medlemmar som drabbas är missnöjda med men som herr Hallgren och hans parti inte bryr sig ett skvatt om i väntan på den stora revolutionen, som skall skapa om allt i en handvändning — fast det har ju förstås inte gått så på andra håll där man gjort revolution och förstatligat näringslivet.

Herr Hallgren säger också att vi inte har råd med sådana här nederlagsuppgörelser. Då kunde han väl vara överens med mig om att det måste nya tag till — det är ju faktiskt det jag vill ha; jag är missnöjd med utvecklingen ur många synpunkter. Slutsatsen bör väl inte bli att vi skall fortsätta med vad han kallar ett misslyckande — min uppfattning är att det ändå inte är ett sådant nederlag även om jag tycker att vi kunde ha en mognare ordning.

Låt mig allra sist säga att jag har varit förbundsfunctionär i 34 år, men jag kan inte påminna mig att medlemmarna någonsin har sagt att vi begärt för litet — däremot har de ansett att vi gjort upp på för dåliga villkor — så nog ställer vi krav som tillfredsställer medlemmarna. Det är då det gäller att förverkliga målsättningen som vi har lyckats mindre bra.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Herr Persson i Stockholm missförstod nog vad jag menade när jag sade att vi inte har råd med en sådan här uppgörelse till; han tyckte att jag då borde dela hans mening att man skulle ta nya tag. Men herr Persson och jag är ju inte överens om vilka tag som skall tas. Jag vill ha en aktivare lönerörelse, där medlemmarna själva får ställa krav och där medlemmarna får rösta om sina angelägenheter. De betingelser medlemmarna skall arbeta under skall de också själva kunna besluta om genom en allmän omröstning. Men så sker nu inte. Inom Metall har man inte haft en omröstning om ett avtal sedan strejken 1945, och liknande är förhållandena inom många andra förbund. Man har således tagit från medlemmarna deras rätt att själva bestämma vilka villkor de skall arbeta under, och det är ju det avgörande inom den fackliga rörelsen. Jag är

Onsdagen den
24 november 1971

*Avveckling av orts-
grupperingen av de
statsanställdas löner*

övertygad om att det här betyder en ytterligare byråkratisering och en ytterligare centralstyrning, så att medlemmarna får än mindre att säga till om. Det är det avgörande för min uppfattning.

Herr Persson har uppfattningen att staten kanske borde styra ännu mer på det här området. I sitt första anförande sade han att vi har en arbetslagstiftning, och han nämnde arbetsdomstolen och den nya lagen om anställningsskydd för äldre, men han nämnde inte mycket om de övriga lagar som finns och som hindrar de fackliga organisationerna att agera på ett riktigt sätt. Hur inverkar vid en storkonflikt den lagstiftning som finns på det här området, dvs. kollektivavtalslagen, lagen om arbetsdomstol och konfliktdirektiven? De ställer sig ju helt på arbetsköparnas sida och avstänger även grupper som inte deltar i konflikten men som är indirekt berörda från arbetslöshetsunderstöd och arbetsmarknadsunderstöd över huvud taget. Är inte det någonting som borde ändras? Visserligen har vi inte begärt det i någon motion, men vi har påtalat det i andra sammanhang.

Jag vill poängtera att mitt särskilda yttrande föranletts av att jag inte kan dela uppfattningen dels att det skulle vara förmånligt med en sammanslagning av eller en intimare samverkan mellan huvudorganisationerna, dels att staten anses vara neutral när det gäller löneförhandlingar. Det kan jag inte på något sätt gå med på.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 27 Avveckling av ortsgrupperingen av de statsanställdas löner

Föredrogs inrikesutskottets betänkande nr 32 i anledning av motion om avveckling av ortsgrupperingen av de statsanställdas löner.

I detta betänkande behandlades motionen 1971:106 av herr Hedlund m. fl. (c), vari hemstälts att riksdagen skulle uttala sig för att dyrortsgrupperingen av de statsanställdas löner avvecklades i enlighet med vad i motionen anförts samt att därvid de särskilda förhållandena beträffande övre Norrland beaktades.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1971:106.

Reservation hade avgivits av herrar Nilsson i Tvärålund (c), Nordgren (m), Oskarson (m), Mattsson i Skee (c) och Fransson (c), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:106 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförte.

Herr FRANSSON (c):

Herr talman! Under en lång följd av år har vi från vårt parti mycket energiskt verkat för en avveckling av dyrortsgrupperingen i vårt land. Vi

har lyckats när det gäller ortsavdragen, och kvar står nu sedan några år endast delar av lönegrupperingen. Därvidlag har den opinion som vi i hög grad bidragit till att skapa lett till att det blivit en minskning av antalet ortsgrupper och även en minskning av spännvidden totalt mellan högsta och lägsta dyrort.

Jag vill i detta sammanhang erinra om den prisgeografiska undersökning som genomfördes för några år sedan och genom vilken man – till skillnad från vad som varit fallet med tidigare undersökningar – mer objektivt försökte klargöra den faktiska standarden. Det visade sig genom denna undersökning att det inte finns några som helst motiv för en fortsatt dyrortsguppering, bortsett från att det med hänsyn till avstånd och klimat även fortsättningsvis behövs speciella tillägg för övre Norrland. Detta är också den synpunkt som vi framhållit i vår motion.

Utskottsmajoriteten uttalade, liksom man gjort tidigare, att dessa frågor bör tas upp i riksdagens löne delegation. Detta skedde vid de överläggningar inom delegationen som förekom under hösten 1970. Men våra synpunkter vann då gehör endast till en viss del; löne delegationen uttalade sig för att ortsgrupperna 3 och 4 borde avvecklas, något som också skedde vid 1971 års förhandlingar. Vårt krav på att hela lönegrupperingen borde avskaffas vann inget gehör; den socialdemokratiska majoriteten i löne delegationen avstyrkte förslaget.

Med tanke på ortsgupperingens historia – den infördes genom ett riksdagsbeslut – anser vi på centerhåll att riksdagen inte på något sätt, vare sig formellt eller reellt, bör avstå från sin rätt att deklarerat lönegrupperingen i sin helhet bör avvecklas. Fler och fler har under de senaste åren insett att ortsgupperingen av de statsanställdas löner är förlegad, och representanter för statstjänstemannaorganisationerna upplever det som en orättvisa att detta system kvarstår.

Med det anförda får jag, herr talman, yrka bifall till den reservation som finns fogad till inrikesutskottets betänkande nr 32.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Det är riktigt, som herr Fransson redan har sagt, att denna fråga har behandlats i riksdagen under många år och är en gammal bekant. Det finns inte mycket i sak att tillföra debatten.

Det enda som har hänt sedan år 1970 är att moderata samlingspartiet har bytt åsikt och nu står på reservationen, vilket partiet inte gjorde i statsutskottets utlåtande nr 45 år 1970. Men det kan ligga någon konsekvens i detta ställningstagande, eftersom moderata samlingspartiet i samband med att vi behandlade frågan om förlängd giltighetstid för vissa kollektivavtal ville göra ett uttalande om hur avtalsverket skulle agera i dessa förhandlingar. Då ansåg utskottsmajoriteten att det inte kunde ankomma på riksdagen att ge direktiv av den art som motionärerna från moderata samlingspartiet begärde.

Denna princip vidhåller utskottsmajoriteten. Vi anser nämligen att när riksdagen har delegerat löneärendena till löne delegationen, ankommer det på denna att göra de avvägningar som erfordras i samband med förhandlingar. Herr Fransson säger att då det är riksdagen som har infört denna ortsguppering, bör riksdagen också göra ett uttalande. Men vid

Onsdagen den
24 november 1971

*Avveckling av orts-
grupperingen av de
statsanställdas löner*

det tillfället var riksdagen beslutande organ även i lönefrågor, medan den i dag har delegerat detta till lönedlegationen.

Vi anser alltså inte att det finns skäl att frångå den ståndpunkt som riksdagen tidigare har intagit. Man kan väl notera, som herr Fransson redan har nämnt, att frågan var uppe i samband med årets avtalsrörelse, vilket ledde till att ytterligare en ortsguppering avskaffades. Det heter för övrigt inte dyrortsguppering nu utan ortsguppering. Vid nästan varenda förhandling har alltså denna fråga varit uppe.

Herr Fransson påstår att det är centerpartiet som har bedrivit denna propaganda. Det visar att han har mycket dåliga kunskaper om hur den fackliga rörelsen, åtminstone på landsbygden, har agerat i detta sammanhang. Men varje gång man skall avskaffa någon ortsguppering, är det ju fråga om en avvägning mellan olika krav. Vi tycker nog att löntagarorganisationerna bör ta ställning i detta avseende.

Ja, herr talman, innan jag slutar vill jag också säga, att den som tror att man löser problemet med löneskillnaderna mellan t. ex. Stockholm och landsbygden genom att avskaffa ortsgupperingen för stats- och även kommunalanställda har en övertro på ortsgupperingens inverkan.

I gårdagens Aftonblad fanns en redovisning av medelinkomsten i de olika länen. Stockholm, Norrbotten, vissa delar av Västerbotten ... inlandet – och Jämtland tillhör nu ortsgrupp 5. Mellan Göteborgs och Bohus län och Gotlands län, som båda tillhör ortsgrupp 4, är skillnaden 6 744 kronor i medelårsinkomst. Mellan Västmanlands län och Älvsborgs län är skillnaden 2 399 kronor. Den största årliga löneskillnad som för närvarande finns inom det statliga lönesystemet är 1 236 kronor i löneklass A 15. I A 5 är löneskillnaden 732 kronor, och i A 33 är den 432 kronor. Detta visar att löneskillnaderna kommer att finnas kvar och att de är beroende av helt andra saker än ortsgupperingen.

I denna diskussion vill jag också framhålla, att om man i ortsgrupp 4 skulle införa den marknadslön som debatterats, skulle skillnaderna i lön mellan t. ex. Gotland och Göteborg säkert bli större på den statliga och kommunala sektorn – ungefär så stor som den är på den privata sektorn i dag. Det kan inte vara till gagn för dem som är anställda hos stat och kommun.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr FRANSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles riktigt som herr Fagerlund sade, att förhandlingsrätten har införts sedan riksdagen fattade beslutet om införande av dyrortsgupperingen, men detta bör i och för sig inte vara vägledande för huruvida riksdagen i dagens läge kan uttala en viljeinriktning om avskaffandet av lönegupperingen.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Eftersom jag under en lång följd av år har varit motionär och debattör i denna fråga, vill jag även den här gången säga ifrån att jag kommer att följa reservationen.

Herr Fagerlund sade att det är olika lönelägen på olika håll i landet. Det är väl riktigt, men det är inte detta som det är fråga om, utan vad

Onsdagen den
24 november 1971

*Avveckling av orts-
grupperingen av de
statsanställdas löner*

som är avgörande för ortsgrupperingen är levnadskostnaderna. När vi gjorde en undersökning häromåret och fann att 29 orter låg på samma levnadskostnader som Stockholm, flyttades sju av dessa orter upp men de övriga 22 fick inte följa med. Vad säger de anställda i de orterna om detta?

Nu har det framhållits, både i dag och tidigare, att riksdagen inte skall lägga sig i denna fråga, utan det skall de avtalslutande parterna sköta. Självfallet är det de parterna som har det avgörande ordet. Det är också riktigt som utskottet erinrar, att riksdagen tidigare har godkänt den av utskottsmajoriteten och herr Fagerlund hävdade uppfattningen att riksdagen inte gärna i annan ordning än genom löne delegationen bör ge uttryck för några med avseende på kommande förhandlingar bindande ståndpunktstaganden.

Men riksdagen skall ändå, ehuru indirekt, påverka utvecklingen på detta område. Saken gäller inte att försöka bestämma över de avtalslutande parterna, utan vad det är fråga om är att ge uttryck för en ståndpunkt och en mening som kan påverka avtalen, precis som herr Fransson här sade. Naturligtvis skall de avtalslutande parterna själva kunna ta ställning utifrån de premisser som föreligger vid det aktuella tillfället. Detta är så självklart att det knappast behöver understrykas. Men om den ena parten framför en viss ståndpunkt, kan detta givetvis påverka den andra parten. Det kan därför inte vara oviktigt hur riksdagens löne delegation ser på frågan om ortsgrupperingen.

När delegationen vid sina sammanträden med avtalsverket skall framföra synpunkter även i denna fråga måste det för de delegerade – för löne delegationen alltså – vara en styrka att veta var deras uppdragsgivare, dvs. riksdagen, står i det här fallet. Det är ju på det sättet ett demokratiskt system fungerar.

Jag kan inte finna något felaktigt eller anmärkningsvärt i att riksdagen här ger till känna hur den i första hand anser att löne delegationen bör se på frågan, och därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Efter herr Fagerlunds anförande känner jag behov av att med några korta ord motivera vårt ställningstagande i den här frågan.

Jag kan instämma med dem som tidigare sagt att det är riksdagen som först 1919 och sedan i olika omgångar har fastställt dyrortsgrupperingen. Jag tycker inte att det är alldeles felaktigt att riksdagen har rättighet att yttra sig om en sak som den en gång har fastställt.

Under slutet av 1940-talet och praktiskt taget under hela 1950-talet arbetade jag i en fackorganisation mycket träget och ihärdigt på att få bort dyrortsgrupperingen och de orättvisor som följde och följer med denna. Samma var förhållandet inom min hemstad, där vi hade en samarbetskommitté vad gällde statstjänstemännen. Vi försökte samla ett underlag för att påvisa orättvisorna i lönegrupperingen. Det är riktigt att vi då inte vann några större framgångar, men jag har under många år arbetat för att få bort orättvisorna, som följer med dyrortsgrupperingen.

Löne delegationen, som skall handha den här saken, är riksdagens

Onsdagen den
24 november 1971

*Avveckling av orts-
grupperingen av de
statsanställdas löner*

organ. I och med att den är riksdagens organ är jag heller inte så där våldsamt orolig för att riksdagen i det sammanhanget säger sin mening.

Detta var mycket kortfattat, herr talman, men jag har med det sagda velat deklarerat mitt ställningstagande, och så snart det över huvud taget framförs krav på att avveckla ortsgupperingen har jag svårt att underlåta att instämma däri.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Det är naturligt att riksdagen kan fatta beslut i vilken fråga som helst, herr Fransson, men här gäller det ju vilket som kan vara lämpligast.

Bara några få ord till herr Westberg i Ljusdal. Han säger: Om en motpart i en förhandling för fram en synpunkt, sker detta för att påverka den andra parten i förhandlingarna. Då menar tydligen herr Westberg att vi i riksdagen skall ge direktiv till de fackliga organisationerna om vilka krav som dessa skall prioritera i den avtalsrörelse som kommer 1973. Jag tycker inte att detta är lämpligt. Det beror på att jag också arbetat fackligt aktivt inom en organisation, och jag har haft precis samma uppfattning som herr Oskarson om att ortsgupperingen skall avskaffas. Men jag tycker att vi inom de fackliga organisationerna skall ha stor frihet, och vi är enligt min uppfattning på rätt väg när vi nu avskaffat ortsgupperna 1, 2 och 3 och bara har ortsgupperna 4 och 5 kvar. Låt oss också förhandlingsvägen lösa frågan om de kvarvarande två ortsgupperna.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp) kort genmäle:

Herr talman! Visst får de fackliga organisationerna föra förhandlingarna så som de önskar. Ingen har sagt något annat. Men den part som företräder riksdagen bör ju också ha möjlighet att säga ifrån hur den ser på den här problematiken. Det är ju vad det är fråga om.

Herr FAGERLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Är herr Westberg i Ljusdal då redo att utöver fackföreningarnas krav lägga ett slopande av dyrortsgupperingen som ett extra påslag vid en förhandling?

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten mer än att lämna en förklaring till att jag står bakom majoritetsskrivningen i det här betänkandet.

Anledningen är helt enkelt den, som herr Fagerlund, utskottets vice ordförande, sade, att vi har gjort den bedömningen att riksdagen har delegerat den här frågan till riksdagens löne delegation. Jag tror att jag bäst motiverar vårt ställningstagande genom att direkt citera en mening ur utskottets skrivning: "Som motivering har anförts att riksdagen inte lämpligen i annan ordning än genom riksdagens löne delegation bör ge uttryck för några med avseende på kommande löneförhandlingar bindande ståndpunktstaganden."

Detta är, herr talman, skälet till att jag har ställt mig bakom majoritetsskrivningen i den här frågan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Nilsson i Tvärälund m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Fransson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 32 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Nilsson i Tvärälund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Fransson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 189
Nej — 111
Avstår — 9

Herr Åkerfeldt (c) anmälde att han avsett att rösta nej men markerats som frånvarande.

§ 28 Arbetsmarknadspolitiken

Föredrogs inrikesutskottets betänkande nr 33 i anledning av motioner angående arbetsmarknadspolitiken.

I detta betänkande behandlades

motionen 1971:109 av herr Hellström m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära utredning om arbetsmarknadspolitiken som ett fördelningspolitiskt och strukturpolitiskt instrument i enlighet med vad i motionen anförts,

motionen 1971:284 av herr Helén m. fl. (fp), vari i yrkandet 8 begärts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om en översyn av reglerna för arbetsmarknadsutbildningen i enlighet med i motionen angivna riktlinjer samt

motionen 1971:1113 av herr Hallgren m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen beslutade att paragraf 4 i Kungl. Maj:ts arbetsmarknadskungörelse av den 3 juni 1966 med därefter vidtagna ändringar skulle utgå ur kungörelsen samt att en allmän översyn företogs av instruktionerna för arbetsförmedlingarna.

Nr 132

Onsdagen den
24 november 1971

*Arbetsmarknads-
politiken*

Onsdagen den
24 november 1971

*Arbetsmarknads-
politiken*

Utskottet hemställde

A. att riksdagen i anledning av motionerna 1971:109 och 1971:284, den sistnämnda såvitt angick yrkandet 8, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i fråga om översyn av frågor rörande arbetsmarknadsutbildningen,

B. att riksdagen i anledning av motionen 1971:109 samt med avslag på motionen 1971:1113 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i fråga om utformningen av 4 § arbetsmarknadskungörelsen,

C. att motionen 1971:109 i den mån den ej behandlats under A och B inte föranledde någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr Hallgren (vpk), som ansett att utskottet under B bort hemställa,

dels att riksdagen med bifall till motionen 1971:1113 samt i anledning av motionen 1971:109 i motsvarande del som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna att 4 § arbetsmarknadskungörelsen borde upphävas,

dels att riksdagen beträffande översyn av instruktionen för arbetsförmedlingen m. m. med bifall till motionen 1971:1113 samt i anledning av motionen 1971:109 i motsvarande del som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört i denna fråga.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! I motionen 1133 har vi hemställt att riksdagen beslutar att paragraf 4 i Kungl. Maj:ts arbetsmarknadskungörelse av den 3 juni 1966 med därefter vidtagna ändringar skall utgå ur kungörelsen samt att en allmän översyn företas av instruktionerna för arbetsförmedlingarna.

Paragraf 4 i kungörelsen har följande lydelse: "Vid arbetsförmedling skall eftersträvas att varje arbetsgivare får den bästa möjliga arbetskraften och varje arbetssökande det arbete som är lämpligast för honom." Det är således denna paragraf som ger inriktningen och målsättningen i arbetsförmedlingarnas verksamhet.

Paragrafens text har varit oförändrad sedan dess tillkomst 1907. Arbetsförmedlingens uppgift skall vara att spela en roll som utjämnare mellan utbud och efterfrågan på arbete i vårt samhälle. Den skall samtidigt vara neutral. Det är således detta som man brukar kalla den gyllene regeln. Arbetsförmedlingens uppgift är i den bemärkelsen verkligen svår i och med att verksamheten styrs av målsättningen att tjäna två sinsemellan oförenliga syften: den arbetssökandes strävan att få det arbete som är lämpligast för honom och arbetsköparens intresse att få elitmänniskor uttryckt i termen "bästa möjliga arbetskraft".

Arbetsförmedlingen har aldrig kunnat garantera att det är den bästa möjliga arbetskraften som den förmedlar. Några sådana garantier kan rimligtvis inte ges.

Paragraftexten beträffande arbetsförmedlingarnas inriktning när det gäller servicen till de arbetssökande är mera vag och opreciserad. Här är det fråga om det lämpligaste arbetet – inte det bästa möjliga arbetet, som det ju dikteras när det gäller arbetsköparnas rätt. Redan här kan man konstatera att de arbetssökande kommer i underläge gentemot arbetskö-

parintressena. Bedömningen av vad som anses vara det lämpligaste arbetet kan givetvis variera från fall till fall helt beroende på vem som gör bedömningarna. Det är ju arbetsförmedlingspersonalen som skall göra bedömningarna, och vi kan väl inte få en så likartad och så helt likadant arbetande arbetsförmedlingspersonal som skulle kunna ge exakt samma utbud om lämpligaste arbete. Jag för min del kan konstatera att så är inte fallet. Det är helt omöjligt.

För arbetsköparna gäller fortfarande fritt val bland de arbetssökande. Den arbetssökande som inte anses önskvärd eller passande i företaget kan avvisas trots att den sökande har anvisats ett arbete från arbetsförmedlingarna. Uttrycket "bästa möjliga arbetskraft" ur arbetsköparsynpunkt kan ges flera tolkningar. Det har förekommit, och troligen förekommer det än i dag, att arbetssökande inte antagits eller inte ansetts vara önskvärd därför att han eller hon visat starkt fackligt intresse och aktivitet på tidigare arbetsplatser där man haft anställning.

Den arbetssökande har inte samma fria val som arbetsköparna. Han eller hon tvingas in i en valsituation där det gäller att välja mellan att avvisa ett arbete eller att anta arbetet. Avvisar man arbetet även om man bedömer det som inte alls lämpligt eller inte alls tilltalande så kan man ju ställas i den situationen att man blir utan inkomst.

Dessutom har arbetsförmedlingen till uppgift att vid vägraatt ta anvisat arbete rapportera detta förhållande till arbetslöshetskassan, vilket innebär att den arbetsvägrande blir avstängd från understöd, i första omgången på 28 dagar. Upprepad vägran kan givetvis få samma påföljd. Man kan lätt bilda sig en uppfattning om hur pass jämbördiga parterna då är.

I de flesta fall tvingas den arbetssökande att anta ett anvisat arbete oavsett om det är lämpligt eller ej. Kravet på ett meningsfullt och för individen mest lämpligt arbete måste den arbetssökande många gånger helt bortse från för att inte ställas alldeles utan försörjningsmöjligheter. Han har således ett markant underläge gentemot arbetsköparna.

Arbetsköparna däremot kan välja och vraka utan att bli ställda i en på något sätt försämrad ekonomisk situation.

Allt talar för att denna paragraf måste utgå ur kungörelsen. Det är många som har uttryckt den meningen. Det är inte bara vi från vpk utan också andra långt utanför vår krets som har den uppfattningen.

Att arbetsförmedlingarna ålagts rapportskyldighet om arbetsvägran till arbetslöshetskassorna måste anses som helt otillfredsställande. Detta förhållande gör ju att den arbetssökande närmast uppfattar arbetsförmedlingen som ett kontrollorgan för arbetslöshetskassorna och inte som ett serviceorgan för den som önskar arbete.

Arbetsförmedlingens skyldighet att först pröva kassamedlemmens arbetsvilja genom att erbjuda första lämpliga arbete och att sedan, därest arbetet inte antas, rapportera detta till arbetslöshetskassan står uppenbarligen inte i överensstämmelse med förmedlingens serviceuppgift.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 52 år 1966 rörande arbetsmarknadspolitikens sags bl. a. att man skall ha som mål att åstadkomma och bevara full, produktiv och fritt vald sysselsättning. Begreppet fritt vald sysselsättning måste väl innebära att varje tanke på ett tvångsmässigt dirigerande av

arbetskraften avvisas. Det måste väl också betyda att möjligheterna vidgas för den enskilde att få ett meningsfullt och lämpligt arbete som svarar mot den sökandes önskningar och förutsättningar. Inte sällan förekommer det att arbetssökande anvisas arbete på andra orter och tvingas välja mellan att lämna sina familjer och sin hemort och att bli avstängda från understöd från kassorna. Så har skett med många arbetarkategorier. Det förekommer ofta att stuveriarbetare från övre och mellersta Norrland anvisas arbete i exempelvis Stockholm och Göteborg när det inte finns några arbetstillfällen uppe i Norrland.

Man frågar sig om det verkligen kan vara riktigt och rättvist att arbetsförmedlingarna anvisar sådant arbete, som får till följd att familjerna splittras under långa tider och att den enskilde arbetaren ställs i ett mycket ogynnsamt läge. Hur reagerar en människa som blivit tvångsflyttad exempelvis från Piteå och ner till Göteborg, när han tillsammans med många andra under otillfredsställande bostadsförhållanden inhyses i en barack eller annan tillfällig bostad, som ställs till förfogande, kanske 100 mil från hans hembygd och familj. Hur upplever han detta? Det måste givetvis vara pressande. Hur känner han sig i sitt arbete bland nya arbetskamrater? Man bör inse att han blir disharmonisk och faktiskt i många fall kan vara ett olycksfallsmoment i arbetsprocessen. Han kan inte tänka lika klart som förut. Han grubblar på den situation han kommit i, och han kommer sig över huvud taget inte för att reagera på det sätt som övriga yrkesvana arbetare gör.

Det borde givetvis vara förbjudet att anvisa arbete på det sättet, och jag hoppas att det kommer att bli så.

Herr talman! Vi har också i vår motion tagit upp andra synpunkter som bör vara inriktningsgivande vid en översyn av arbetsförmedlingarnas instruktioner. Vi har sagt att det måste finnas vissa bestämda grundvillkor för att arbetsförmedlingarna över huvud taget bör åta sig att förmedla anställningar, exempelvis till arbeten med extremt låga löner. I tveksamma fall måste det åligga arbetsförmedlingarna att uttryckligen varna för låglöneanställningar. Under alla omständigheter måste det lämnas korrekta upplysningar om arbets- och löneförhållanden för anvisade platser.

Vi har tidigare framfört krav om rätt för fackförningarna att delta i förhandlingar om lämpliga arbetsanvisningar. Därigenom skulle arbetsförmedlingarnas skyldighet att rapportera arbetsvägran till arbetslöshetskassorna kunna slopas. Vi upprepar detta krav i vår motion nr 1113 och anser att denna synpunkt är en väsentlighet vid en översyn av arbetsförmedlingarnas instruktioner.

Herr talman! Med hänvisning till vad som sagts i motionen och vad som anförts i reservationen yrkar jag bifall till min reservation.

Herr NILSSON i Kalmar (s):

Herr talman! I motion nr 109 har vi begärt utredning angående arbetsmarknadspolitikens utformning för framtiden. Vi tar där upp problemen ur fördelnings- och strukturpolitisk synpunkt. Man kan väl säga att utskottet i stort sett är positivt, men jag vill ändå något beröra de frågor det här gäller.

Arbetsmarknadsstyrelsen arbetar i stort sett okonventionellt och riktigt, men det räcker inte alltid med de ramar man för närvarande har, utan statsmakterna måste se till att de blir tillräckligt vida och även i vissa fall vägledande. Den strukturomvandling som pågår kommer otvivelaktigt att fortsätta, och det får vi också acceptera med hänsyn till den ekonomiska utvecklingen. Detta kommer att ställa stora krav på arbetsmarknadspolitiken i framtiden. Det gäller att se till att den enskilda människan inte råkar i kläm.

Just nu har vi en förhållandevis stor arbetslöshet, men normalt gäller för vårt land att det råder brist på arbetskraft, i varje fall yrkesutbildad sådan. Det gäller då att använda arbetskraften där den bäst behövs och där den bäst passar. Vi har problem med den äldre arbetskraften, med kvinnornas förvärvsarbete, med de handikappades krav på en meningsfull sysselsättning – krav som måste tillgodoses på något sätt – och på senaste tiden även vad gäller ungdomen.

Trots utredningar och andra aktiviteter vet vi för litet om arbetsmarknadsfrågorna totalt. Jag har den uppfattningen att forskningen måste utökas väsentligt. Det har nämnts att en lämplig summa för denna forskning vore 1 procent av arbetsmarknadsstyrelsens anslag, och jag kan ansluta mig till den meningen.

Utskottet har förordat en utredning, och därför skulle vi kanske här kunna begränsa oss. Men å andra sidan har utskottet gjort begränsningar i sitt förslag om utredning. Det gäller bl. a. arbetsförmedlingens information till de arbetssökande, det gäller arbetsförmedlingens service till företag med hög personalomsättning, arbetsplatsernas anpassning för handikappade och äldre, företagsutbildningen, arbetsförmedlingen och arbetslöshetsförsäkringen. Man framhåller att kraven beträffande utredning av dessa frågor är tillgodosedda eller blivit aktualiserade i annan ordning. För min del anser jag att det var onödigt att begränsa den kommande utredningens uppgifter, i varje fall på en hel del av dessa områden. Man borde i stället låta även dessa frågor följas upp i den kommande utredningen.

Vad gäller informationen vill jag påstå att arbetsgivarna ofta är ovilliga att lämna ut väsentliga uppgifter som är av värde för den arbetssökande. Arbetsförmedlingen respekterar detta under neutralitetens täckmantel, och den arbetssökande kanske tar ett jobb på grund av felaktiga förutsättningar och premisser. Det innebär att vederbörande blir missnöjd och slutar efter en relativt kort tid. Man kan fråga sig vem som vunnit på detta. Ingen!

Det är nödvändigt att ge en fylligare information. Det gäller givetvis lönen men även arbetsmiljö, smutsighetsgrad, buller, stress, köld på arbetsplatsen osv.

Personalvårdande åtgärder på företaget bör sökanden underrättas om liksom även om den personalomsättning som företaget har samt över huvud taget om andan inom företaget, om möjligt även om företagets framtid när det går att bedöma den och i övrigt andra förhållanden som kan påverka en anställning. Det brister otvivelaktigt på dessa punkter i dag, och det är nödvändigt att detta avhjälpas.

Vad gäller företag med hög personalomsättning måste man se till att

man kommer till rätta med detta. Arbetsmarknadsstyrelsen fattade 1969 ett beslut om begränsningar för att ge service åt sådana företag. Detta anmäldes som bekant till JO, och JO fastställde 1971 att arbetsmarknadsstyrelsen överskridit sin kompetens på området. Förslag från arbetsmarknadsstyrelsen om nya direktiv för arbetsmarknadspolitiken i detta avseende ligger för närvarande hos Kungl. Maj:t för prövning.

Det är nödvändigt att de arbetssökande får klart för sig situationen i ett sådant företag. Jag kan nämna att det i mitt län för några år sedan gjordes en undersökning som visade att en hel rad företag hade en onormalt hög omsättning. Det fanns de som var uppe i över 100 procent på ett enda år, dvs. porten på baksidan var större än porten på framsidan. Det är givetvis orimligt att det skall vara på det sättet. Visserligen får arbetsförmedlingen kanske en fin statistik, men reellt innebär det bara kostnader. Den arbetssökande kommer i kläm, och arbetsgivare som sköter dessa frågor kommer också att få en sämre service av arbetsmarknadsverket. Här bör en ändring ske så snart som möjligt.

Vad gäller arbetsplatsens anpassning till äldre och handikappade har vi fått lagen om uppsägningsskydd för de äldre. Här får vi avvakta och se vad den kan innebära. Jag tror för min del att det kanske, trots allt, inte blir tillräckligt. Men vi har också situationen för de handikappade. Strävandena att bereda ett meningsfullt arbete för dessa människor måste intensifieras. Arbetsmarknadsstyrelsen har försökt, och man lyckas numera placera ungefär 10 000 människor per år av denna grupp. Men när vi vet att 100 000 handikappade människor söker sysselsättning måste vi inse att kraftigare åtgärder behöver vidtagas. Den sittande utredningen kommer, enligt vad den framhållit, inte att beröra de frågor det här gäller. Här kommer naturligtvis arbetsgivarnas ansvar tillsammans med stat och kommun in i bilden. Det går inte att lösa problemet på annat sätt. Skulle vi mot förmodan inte kunna göra det i samverkan bör det enligt min uppfattning tillgripas kvotering för att dessa människor skall kunna beredas sysselsättning. En sådan kvotering har visserligen betydande nackdelar, men dem får vi ta. Jag har den uppfattningen att alla som vill ha ett jobb också skall få det; det gäller även handikappade.

Arbetsmarknadsutbildningen är naturligtvis viktig. Det har tidigare här talats om betydelsen av yrkenas värdering och mycket annat sådant, och här kommer givetvis även utbildningen in i bilden. Vad jag är mest kritisk mot är den företagsutbildning som vi har i dag och som staten bekostar. Jag vill påstå att det ofta är fråga om en mer eller mindre dold subvention. Av den anledningen är det önskvärt med en bättre kontroll och uppföljning av frågorna.

I motionen har vi aktualiserat en bättre och samlad insats vid företagsnedläggelser, t. ex. fortsatt drift vid företag som skall läggas ned. Staten bör som intressent kunna gå in och fortsätta driften under en övergångstid tills nytt arbete kan beredas de anställda i stället för att ordna beredskapsarbeten. Det skulle innebära stora fördelar, inte minst för de anställdas känsla av trygghet. Man skulle med andra ord slippa kasta ut människorna på gatan, som nu ofta sker. Jag vet att det på detta område har gjorts försök som utfallit mycket bra, och enligt min uppfattning bör man pröva denna fråga ytterligare. Utskottet har inte

berört den, men jag vet att den är under uppsikt och hoppas att den kommande utredningen beaktar de synpunkter som förts fram i motionen.

Utskottet har heller inte berört de synpunkter som motionen tar upp om kvinnornas osäkra och marginella situation på arbetsmarknaden. Enligt min mening får kvinnorna inte användas som något slags reservarbetskraft; en annan och bättre situation måste skapas för denna grupp människor.

Motionen har också föreslagit obligatorisk anmälan av lediga platser till ett centralt register. Samtliga lediga platser skulle alltså anmälas till arbetsförmedlingen. Inte heller den frågan har utskottet berört. Starka skäl talar enligt min mening för att ett sådant centralt register upprättas. Utredningen bör därför granska de förslag som lagts fram härom.

Jag vill till sist påpeka att den stora frågan är undvikande av den strukturarbetslöshet som vi riskerar att glida in i. Jag behöver bara peka på de äldre människornas problem i den fulla sysselsättningens samhälle. Det gäller alltså att hjälpa de svaga grupperna och skapa bättre arbetsmarknadsvillkor för dem samt att se till att tryggheten i anställningen över huvud taget förbättras, att vi får till stånd en jämnare investering totalt sett inom industrin. Jag vill understryka arbetsgivarnas liksom naturligtvis statens och regeringens ansvar i detta fall. 95 procent av vår industri är privatägd, men så snart det gäller att skapa sysselsättning, att ta ansvar för dessa frågor, är det till 100 procent staten som skall klara det enligt vissa människors uppfattning. De borgerliga partierna anser att vi skall ha en privat arbetsmarknad. De som hävdar den uppfattningen bör också i konsekvensens namn hävda att den privata arbetsmarknaden skall ta ansvaret för människornas sysselsättning. Jag vill påstå att det behövs en avsevärd skärpning på den kanten för att få till stånd en förbättring. I annat fall måste samhället gå in och vidta betydligt mera styrande åtgärder.

Herr talman! Jag har inget yrkande. Jag har heller inte reserverat mig i utskottet, men jag anmälde allaredan där att jag hade avvikande uppfattningar i de här frågorna och ville framföra dem i kammaren, i den fromma förhoppningen att de som skriver direktiven till den kommande utredningen också kommer att läsa kammarens protokoll.

Herr EKINGE (fp):

Herr talman! Jag skall inte gå in i någon polemik med föregående talare utan har i stället anledning att något beröra en av de viktiga frågor som behandlas i inrikesutskottets betänkande nr 33, nämligen arbetsmarknadsutbildningen.

Arbetsmarknadsutbildningen och de frågor som hör samman med den är självfallet av den allra största betydelse. Möjligheterna för den enskilde till anpassning i de snabba strukturförändringarna – det problemet har ju berörts här tidigare – inom hela näringslivet men också inom förvaltning och service av skilda slag beror i hög grad på de chanser till utbildning och omskolning som samhället ger. Det är därför angeläget att utbildningsfrågorna skjuts fram ännu mera bland de arbetsmarknadspolitiska medlen.

I folkpartiets motion angående arbetsmarknaden, som behandlas i det här betänkandet, har vi bl. a. tagit upp just den aspekten. Vad som framför allt är otillfredsställande – det har också utskottet påpekat – är att arbetslöshet eller risk därför utgör en förutsättning för att man skall komma i åtnjutande av arbetsmarknadsutbildning. Som vi har framhållit i vår motion är det angeläget att denna spärr upphävs, i första hand för den äldre arbetskraften.

Härvidlag borde det vara möjligt att nå fram till ett smidigt system, där arbetstagar och arbetsgivare kan komma överens om hur utbildningen skall ordnas. Det måste därvid förutsättas att möjligheterna till tjänstledighet på rimliga villkor finns med i bilden – detta vare sig en viss utbildning avser jobb inom det företag där man är anställd eller syftar till övergång till annat företag eller annan verksamhet.

Även om de åtgärder vi föreslagit i första hand tar sikte på att upprätthålla en omställningsberedskap är det alldeles uppenbart att de också utgör ett viktigt led i fråga om att påverka den egna arbetssituationen och därmed också öka möjligheterna till trivsel och meningsfullhet i det arbete man har att sköta. Men, herr talman, de frågor som hör samman med det meningsfulla jobbet får vi tillfälle att debattera i ett annat sammanhang här i kammaren, och jag skall därför nöja mig med att på det här sättet i förbigående omnämna den aspekten.

Låt mig bara ta upp en synpunkt på frågan om arbetsförmedlingens roll och ställning som opartiskt informationsorgan på arbetsmarknaden. Jag ansluter mig till den uppfattning som kommer till uttryck i utskottets skrivning, men jag är samtidigt angelägen att framhålla att det är av stor betydelse att arbetsförmedlingen har ett gott anseende bland både arbetssökande och arbetsgivare. Den typ av öppen förmedling som nu praktiseras har ibland bidragit till att arbetssökandes tillit till arbetsförmedlingen försämrats. Den passivitet som många arbetssökande tyvärr tycker sig möta från arbetsförmedlingen är inte ägnad att öka tilltron till förmedlingarnas möjligheter.

Herr talman! Även om vi inte är helt tillfreds med den nuvarande situationen och även om vi menar att det är ett bra steg kvar innan vi kommit över från en arbetslöshetspolitik till en aktiv arbetsmarknadspolitik, finns det dock inte skäl att i dag frångå utskottets skrivning. Därför ber jag till slut att få yrka bifall till inrikesutskottets hemställan.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Jag hoppas att kammarens ledamöter håller mig räkning för att jag fattar mig rätt kort, även om jag här skall företräda utskottet. Jag tycker att jag kan göra det också av det skälet att den kritik som har framförts mot utskottets skrivning har varit relativt hovsam.

Låt mig först säga att den motion som herr Hellström m. fl. väckt och i vilken motionärerna tar upp kravet på en utredning om, som de själva uttrycker det, "arbetsmarknadspolitik som ett fördelningspolitiskt och strukturpolitiskt instrument", är mycket intressant. Motionen har ju också mycket noggrant behandlats av utskottet. Den har varit remitterad, och vi har fått in inte mindre än sju remissvar, som redovisas i betänkandet.

Herr Nilsson i Kalmar är i stort sett nöjd med utskottets betänkande, och det tycker jag är helt naturligt eftersom han också står bakom det. Han är dock kritisk, har han deklarerat, på några punkter, och han har nämnt företagsutbildningen som ett exempel. Därom rådde det ju inom utskottet delade meningar i våras. Vi på vårt håll hade en reservation i vilken vi reserverade oss för företagsutbildning under det att socialdemokraterna gick emot. Detta har alltså herr Nilsson följt upp. Men vad som har skett de allra senaste dagarna tyder ju på att regeringen har accepterat de synpunkter, som vi i våras redovisade i vår reservation, genom ett initiativ som man har tagit i inrikesutskottet och som innebär en satsning på en form av företagsutbildning.

Herr Nilsson i Kalmar antydde avslutningsvis i sitt anförande att utskottet har berört en del frågor något ytligt. Jag tycker att vi har försökt gå igenom de här motionerna så utförligt som möjligt. Herr Hellströms motion, folkpartiets partimotion och herr Hallgrens motion har föranlett ett betänkande på 31 sidor. Herr Nilsson i Kalmar efterlyste också det centrala registret. Jag skall bara göra den kommentaren att utvecklingen är på väg i den riktning som herr Nilsson i Kalmar är förespråkare för. I Stockholm kommer man att fr. o. m. årsskiftet upprätta platslistor med hjälp av ADB-systemet, och jag har i det sammanhanget ingen avvikande mening.

Beträffande herr Ekinges anförande vill jag instämma i vad han sade och framhålla att utskottet har bedömt den här arbetsmarknadsutbildningen och dess framtida inriktning som så viktig att vi har föreslagit ett tillkännagivande för Kungl. Maj:t på den punkten.

Herr Hallgren, som var förste talare, tar i sin reservation upp två saker. Beträffande den första, som gäller avskaffande av den s. k. gyllene regeln, vill jag motivera utskottets ställningstagande genom att citera en enda mening: "Utskottet är införstått med behovet av en författningsmässig reglering som allmänt anger förmedlingsarbetets inriktning men kan inte underlåta att ifrågasätta om regeln numera ger ett helt adekvat uttryck för arbetsförmedlingens serviceskyldighet gentemot arbetsgivare och arbetstagare mot bakgrund av de stora förändringar som inträtt i fråga om arbetsförmedlingsarbetets innehåll och metodik." Denna utskottets skrivning har vi önskat att riksdagen skall ge Kungl. Maj:t till känna.

Beträffande det andra yrkandet i herr Hallgrens reservation vill jag helt kort deklarerat att utskottet i sin helhet – med undantag av herr Hallgren – inte funnit någon anledning att nu gå närmare in på det spörsmålet. Skälet till vårt ställningstagande är, som herr Hallgren också fullt riktigt påpekade, att problemet skall prövas när KSA-utredningens förslag kommer upp till behandling; då får vi återkomma till detta.

Med dessa korta kommentarer till de tidigare talarnas inlägg ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
24 november 1971

*Arbetsmarknads-
politiken*

Punkten B

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Hallgren, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hallgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 33 punkten B röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Hallgren.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hallgren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja -	274
Nej -	11
Avstår -	2

Punkten C

Utskottets hemställan bifölls.

§ 29 Interpellation nr 217 ang. registreringen av studier vid universitetet

Ordet lämnades på begäran till

Herr NYGREN (s), som yttrade:

Herr talman! I diskussionen angående den nuvarande universitetsorganisationen och problemen med den låga genomströmningen inom vissa utbildningslinjer har det ofta framskyttat att universitetsmyndigheterna upplever det som en brist att man inte har ett effektivt registreringssystem vid rikets universitet.

Detta har lett till att man har svårt att göra utvärderingar och jämförelser av studieframgången inom olika fakulteter och universitet. Man har vidare svårt att redogöra för hur många av de på hösten inskrivna som försvinner under studieåret. Studievägledarna har t. ex. stora bekymmer att över huvud kunna etablera kontakt med studenter som försvunnit. Registreringen av avlagda deltentamina (delpoäng) är så långsam att sammanställningarna när de kommer är inaktuella. Den grundläggande bristen i systemet synes vara att all registrering göres institutionsvis och inte vid universitetens utbildningsavdelningar.

Genom avsaknaden av bestämda och enhetliga normer kommer då effektiviteten i registreringen att variera mellan institutioner, och vidare förlorar den centrala universitetsförvaltningen överblicken över situationen. Det är i dag känt att många organ inom universitetet önskar sig ett fastare system. Hit hör också studiemedelsnämnderna.

Databaserade system för snabb och effektiv registrering av studenter och deras deltentamina finns i dag i funktion i många länder. Systemen

bygger på en plikt för varje institution att inom några dagar inleverera de studerandes resultat i kodifierad form till datacentralen, men också på den studerandes plikt att ta kontakt med studievägledaren och anmäla sin närvaro vid universitetet om han uteblivit från t. ex. tre tentamenstillfällena.

I pressen har det framkommit att bl. a. ledningen för Umeå universitet har mycket svårt att överblicka vad som sker med UKAS som system, beroende på att studenterna byter utbildningslinjer med hög frekvens.

Mot denna bakgrund och med hänvisning till den här anförda motiveringen anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet Sven Moberg få ställa följande fråga:

Överväger statsrådet att ta initiativ till inrättandet av ett registrerings-system vid rikets universitet?

Denna anhållan bordlades.

§ 30 Interpellation nr 218 ang. de samhällsekonomiska fördelarna med järnvägstrafik, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr CARLSTRÖM (fp), som yttrade:

Herr talman! Regeringen lämnade den 20 februari 1970 SJ tillstånd att lägga ned persontrafiken på sträckan Älmhult—Sölvesborg. I den av SJ långt tidigare genomförda undersökningen av banans lönsamhet anfördes beträffande godstrafiken att, bortsett från trafiken på Olofström, trafikunderlaget var ytterst svagt och att de ekonomiska förutsättningarna för en fortsatt trafik på linjen i hela dess utsträckning därför var ogynnsamma. En nedläggning av godstrafiken på antingen delsträckan Älmhult—Olofström eller Olofström—Sölvesborg ansågs ekonomiskt motiverad.

Sedan undersökningen gjordes har emellertid utvecklingen vid Olofströms dominerande industri delvis förändrats. AB Volvos övertagande av fabriksanläggningarna har inneburit stora nybyggnationer, vilka beräknas bli färdiga 1974. Vissa skrymmande pressade plåt detaljer tillverkas numera i Göteborg. Detta har i sin tur medfört att transportmängden reducerats från ca 37 vagnslaster per dag till ca 25. Produktionen kommer att öka successivt för att uppnå full kapacitet när utbyggnaden blir klar.

Vid de förhandlingar beträffande fraktsatserna som SJ haft med Volvo framhölls att SJ icke kunde reducera sina taxor så att det var möjligt att köra det extratåg till Göteborg som tidigare avgått från Olofström varje vardagskväll med det minskade vagnantal som skulle bli följden fram till 1974. Från den 1 juni överflyttades hela godstransporten till landsväg, vilket innebär en ökning av landsvägstransporterna från Olofström med ca 80 procent. Eftersom belastningen faller på smala och redan mycket hårt trafikerade vägar — däribland E 6 — innebär överflyttningen av transporterna från järnväg till landsväg att trafikriskerna kraftigt ökat. Ett av skälen till att SJ icke då var angelägen om transporterna uppgavs

vara brist på järnvägsvagnar. Sedan beslutet om upphörande träffats svängde konjunkturen med påföljd att 42 vagnar stått outnyttjade i Olofström och enligt uppgift 18 stycken i Göteborg sedan den 29 maj i år.

Såvitt är bekant skötes landsvägstransporterna mellan Olofström och Göteborg på ett ur Volvos synpunkt tillfredsställande sätt. Huruvida transporterna även efter 1974 skall ske på landsväg eller återgå till SJ vet för dagen ingen. Skulle hela produktionen även efter utökningen landsvägstransporteras kommer belastningen på vägförbindelserna att bli oacceptabel.

Den här beskrivna utvecklingen strider mot åtminstone två principer som borde vara vägledande för trafikpolitiken: dels att så långt som möjligt undvika att undermåliga vägar belastas med tung lastbilstrafik – speciellt vid vissa tider på året är detta särskilt besvärande – dels att den ekonomiska grunden för en järnväg inte utan synnerliga skäl får ryckas undan.

I det här sammanhanget bör den nyligen anbefallda regionala trafikplaneringen observeras. Målsättningen för denna planering kan väl förutsättas vara att ange riktlinjer för en sådan fördelning av transportströmmarna på olika trafikslag, som sett ur samhällets synvinkel kan anses önskvärd. För att nå det målet utan hämmande regleringar är det synnerligen viktigt att de olika trafikslagen ges förutsättningar som svarar mot kraven.

Det minskade trafikunderlaget på järnvägen ökar risken för total nedläggning av trafiken. En sådan skulle rimma illa med den påbjudna återhållsamheten med ytterligare järnvägsnedläggelser under den tid som den regionala trafikplaneringen pågår.

Med hänvisning till det anförda hemställes om kammarens tillstånd att till herr kommunikationsministern få ställa följande frågor:

Anser statsrådet att SJ:s möjligheter att tillvarata järnvägarnas fördelar ur samhällsekonomisk synvinkel är tillfredsställande?

Kan statsrådet lämna besked om huruvida nedläggningen av persontrafiken på linjen Älmhult–Sölvesborg får anstå till dess arbetet med den regionala trafikplaneringen slutförts?

Denna anhållan bordlades.

§ 31 Herr förste vice talmannen meddelade att herr Hermansson i Malmberget enligt till kammaren inkommet läkarintyg var sjukskriven under tiden den 23 november tills vidare.

Herr Hermansson i Malmberget beviljades erforderlig ledighet från riksdagsgöromålen.

§ 32 Anmäldes och bordlades följande motioner:

Nr 1617 av herr *Bergman m. fl.*

Nr 1618 av herrar *Jonsson* i Alingsås och *Norrby* i Gunnarskog

Nr 1619 av herr *Karlsson* i Ronneby *m. fl.*

Nr 1620 av herr *Oskarson m. fl.*

§ 33 Meddelande ang. enkla frågor

Nr 132

Onsdagen den
24 november 1971

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framställts, nämligen
av

Nr 389 Fröken *Andersson* i Stockholm (c) till herr utbildningsministern
angående praktikplatser för skolungdom vid statliga verk:

Ställer enligt statsrådets uppfattning de statliga verk som är
lämpliga i sammanhanget t. ex. Statens järnvägar i tillfredsställande
omfattning praktikplatser för skolungdom till förfogande?

Nr 390 Herr *Berndtson* i Linköping (vpk) till herr kommunikations-
ministern angående servicen vid järnvägsstationer kring veckosluten:

Hur ser statsrådet på den försämrade servicen vid vissa järnvägssta-
tioner genom indragning av personal kring veckosluten?

§ 34 Kammaren åtskildes kl. 18.11.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Förteckning över talare
(Siffrorna avser sida i protokollet)

Onsdagen den 24 november

- Herr talmannen 53
" Adamsson (s) 27
" Ahlmark (fp) 6, 10, 41, 42, 48, 51
Fru Anér (fp) 77, 80, 81, 85
Herr Augustsson (s) 96, 97, 99
" Bengtson, förste vice talmän 53
" Berndtson i Linköping (vpk) 12, 14
" Carlström (fp) 117
" Clarkson (m) 17
" Dahlén (fp) 47, 51
" Ekinge (fp) 113
" Eriksson i Arvika (fp) 97, 99, 106, 114
" Erlander (s) 42, 49, 52
" Fagerlund (s) 103, 106
" Fiskesjö (c) 16, 22, 24
Fru Fränkel (fp) 64
Herr Fransson (c) 102, 104
" Hallgren (vpk) 99, 101, 108
" Hamrin (fp) 69, 71
" Hansson i Skegrie (c) 79, 81, 83, 84
" Helén (fp) 32, 37, 38, 46, 50, 52
" Henningsson (s) 23, 24
" Hernelius (m) 9, 39, 51
Fru Håvik (s) 59, 62
Herr Jansson (s) 94
" Johansson i Trollhättan (s) 10, 11
" Jonsson i Alingsås (fp) 68
" Larsson i Borrbj (c) 88, 93
" Larsson i Luttra (c) 31, 35, 39, 50
" Larsson i Staffanstorpe (c) 75, 76
" Lindahl (s) 81, 84
" Löfgren (fp) 25
" Mattsson i Lane-Herrestad (c) 65, 66
Fru Mogård (m) 64, 66
Herr Molin (fp) 30, 37, 39, 41, 46, 61
" Mundebo (fp) 56, 61
" Nelander (fp) 18
" Nilsson i Kalmar (s) 110
" Norrby i Akersberga (fp) 28
" Nygren (s) 116
" Oskarson (m) 105
" Persson i Skänninge (s) 91, 95
" Persson i Stockholm (s) 98, 101
" Pettersson i Visby (s) 13, 35, 38, 42
" Sjöholm (fp) 9, 20, 23, 26
" Strömberg (fp) 72, 76
Fru Sundberg (m) 19, 22, 68, 71, 86
" Thunvall (s) 57, 61
Herr Tobé (fp) 94
" Werner i Malmö (m) 26
" Westberg i Ljusdal (fp) 104, 106
" Wijkman (m) 7
" Wirtén (fp) 90, 93